

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
REGIONŲ PLĖTROS INSTITUTAS**

Sandra RINKEVIČIENĖ

**PILIEČIŲ PASITIKĖJIMAS VIETOS VALDŽIA IR
DALYVAVIMAS VIETOS VALDYME**

Magistro darbas

Šiauliai, 2019

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
REGIONŲ PLĖTROS INSTITUTAS**

Sandra RINKEVIČIENĖ

Viešojo valdymo studijų programos studentė

**PILIEČIŲ PASITIKĖJIMAS VIETOS VALDŽIA IR
DALYVAVIMAS VIETOS VALDYME**

Magistro darbas

Mokslo sritis, kryptis: Socialiniai mokslai, Vadyba (S 003)

Studijų kryptis: Viešasis administravimas (L07)

Darbo vadovė:

prof. dr. Diana ŠAPARNIENĖ

Teigiū, kad baigiamasis darbas, kurį teikiu Viešojo administravimo magistro laipsniui įgyti, yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Rinkevičienė, S. (2019). Piliečių pasitikėjimas vietos valdžia ir dalyvavimas vietos valdyje. Viešojo valdymo studijų programos magistro darbas. Magistro darbo vadovė prof. dr. Diana Šaparnienė. Šiaulių universitetas, Regionų plėtros institutas. 100 p. (105 p.).

SANTRAUKA

Magistro darbe nagrinėjamas piliečių pasitikėjimas vietos valdžia ir dalyvavimas vietos valdyje Šiaulių miesto savivaldybės atveju. Siekiant atskleisti piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje raišką Šiaulių miesto savivaldybėje, identifikuojant pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje veiksnius, atlikta Lietuvos bei užsienio autorių mokslinių publikacijų analizė ir empirinis kiekybinis tyrimas.

2019 m. vasario 18 d. - 2019 m. kovo 2 d. atlikto kiekybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad Šiaulių miesto gyventojų pasitikėjimas vietos valdžia yra žemas, o dalyvavimas vietos valdyje nėra aktyvus. Respondentai pažymėjo, kad norėtų aktyviau įsitraukti į vietos valdymą priimant sprendimus, tačiau jiems trūksta informacijos apie galimybes dalyvauti viešose konsultacijose, tarybos posėdžiuose ar tiesiog teikiant pasiūlymus, išreiškiant nuomonę.

Naudojantis neparаметriniais statistiniais kriterijais (Kruskal-Wallis H testą) patikrintos hipotezės, kurios patvirtino, kad pasitikėjimas vietos valdžia ir dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų. Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, kad vietos valdyje labiau dalyvauja vidutinio ir vyresnio amžiaus respondentai, aukštesnį išsilavinimą turintys respondentai bei respondentai, kuriems turimų pajamų iš esmės pakanka. Gauti tyrimų rezultatai rodo, kad dalyvavimo vietos valdyje aktyvumas nuo lyties nepriklauso. Labiausiai Šiaulių miesto savivaldos institucijomis pasitiki vyresnio amžiaus respondentai, o tokios sociodemografinės charakteristikos kaip lytis, išsilavinimas bei turimos pajamos pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis įtakos neturi.

Siekiant atskleisti pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje veiksnius, magistro darbe analizuoti dalyvavimo vietos valdyje modelis ir pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis modelis. Daugialypė tiesinė regresinė analizė parodė, kad dalyvavimui vietos valdyje įtakos turi domėjimasis vietos veikla bei pasitikėjimas vietos savivaldos institucijomis. Respondentai, kurie domisi vietos veikla, t.y. kuriems svarbu sužinoti apie miesto reikalus, labiau linkę įsitraukti į vietos valdymą. Vis tik, tyrimas parodė, kad kuo labiau pasitikima vietos savivaldos institucijomis, tuo dalyvavimo aktyvumas vietos valdyje mažesnis. Rinkimų demokratijos, socialinės bei tiesioginės demokratijos dimensijų vertinimas turi įtakos pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis.

Raktiniai žodžiai: piliečių pasitikėjimas, piliečių dalyvavimas, vietos valdžia, demokratija

Rinkeviciene, S. (2019). Trust in Local government and participation in Local governance. Master's Thesis in Public Administration. Master's Thesis supervisor prof. dr. Diana Saparniene. Siauliai University, Regional Development Institute. 100 p. (105 p.).

SUMMARY

This master thesis analyzed citizens' trust in local government and participation in local management in case of Siauliai city municipality.

In order to reveal the expression of citizens' trust in local government and participation in local management in Siauliai city municipality, identifying the factors of trust in local government and participation in local governance, the analysis of Lithuanian and foreign scientific publications was performed and empirical quantitative research.

2019 February 18 - 2019 March 2 the results of questionnaire survey revealed that Siauliai city residents' trust in local government is quite low, and participation in local government is not active. However, respondents noted that they would like to be more involved in local governance decision-making, but they lack information about the possibilities to participate in public consultations, council meetings or simply making proposals, expressing their opinion.

Using non-parametric statistical criteria (Kruskal-Wallis H test), hypotheses have been tested which have proved that trust in local government and participation in local governance depend on sociodemographic characteristics. The results of the survey revealed that middle-age respondents, older respondents, respondents with higher education and respondents with sufficient income are the most involved in local management. Participation in local management is not gender-specific. The majority of Siauliai city self-government institutions are trusted by older respondents. Socio-demographic characteristics such as gender, education and income have no influence on local self-government institutions.

In order to reveal the factors of trust in local government and participation in local governance, the Master's thesis analyzes the model of participation in local governance and the model of confidence in local self-government institutions. Multiple linear regression analysis has shown that participation in local governance is influenced by interest in local activity and confidence in local government institutions. Nevertheless the study showed that the greater trust of local self-government institutions, the lower the participation rate in local governance. Respondents interested in local activities, i.e. who need to know about city affairs are more likely to get involved in local governance.

This master thesis presents that the assessment of the electoral democracy dimension, the assessment of the dimension of social democracy and the assessment of the dimension of direct democracy have an impact on trust in local self-government institutions.

Keywords: citizen trust, citizen participation, local government, democracy.

TERMINŲ ŽODYNAS

Pilietis – pilnateisis kurios nors valstybės narys.

Pasitikėjimas – tai vienos šalies tikėjimas, kad kita šalis tam tikro objekto atžvilgiu tam tikroje situacijoje pasielgs tam tikru būdu. Šiuo atveju tikėjimas reiškia lūkestį, kad kitas asmuo pasielgs taip, kaip pažadėjo (Mutula, 2011).

Dalyvavimas – tai procesas, kurio metu piliečiai aktyviai dalyvauja užmezgant ryšį su vietos valdžios institucijomis sprendžiant visuomenei rūpimus klausimus (Marcinkevičiūtė, Petrauskienė, 2008).

Vietos valdžia – savivaldybės atstovaujamoji valdžios institucija, savivaldybės vykdomoji institucija, savivaldybės administracija (Astrauskas, 2004; Vidaus reikalų ministerija, 2010; Žukovskis, Urmonienė, Jodenytė, 2013).

Savivaldybės taryba – savivaldybės atstovaujamoji valdžios institucija, turinti vietos valdžios bei viešojo administravimo teises ir pareigas, kuriai vadovauja Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo nustatyta tvarka vienmandatėje rinkimų apygardoje tiesiogiai išrinktas savivaldybės tarybos narys – savivaldybės meras (Valstybės žinios, 1994-07-20, Nr. 55-1049)

Savivaldybės meras – savivaldybės vadovas, vykdamas Lietuvos Respublikos vietos savivaldos ir kituose įstatymuose nustatytus įgaliojimus (Valstybės žinios, 1994-07-20, Nr. 55-1049)

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
TERMINŲ ŽODYNAS	6
ĮVADAS	8
1. PILIEČIŲ PASITIKĖJIMAS VIETOS VALDŽIA IR DALYVAVIMAS VIETOS VALDYME: TEORINIŲ SĄVOKŲ KONCEPTUALIZACIJA	14
1.1. Pasitikėjimo samprata ir ypatumai	14
1.1.1. Pasitikėjimą vietos valdžia lemiantys veiksniai	20
1.2. Dalyvavimo samprata ir ypatumai.....	25
1.2.1. Dalyvavimo formos ir metodai.....	29
1.2.2. Piliečių įtraukimo dalyvauti vietos valdyje prielaidos	32
1.3. Piliečių pasitikėjimas vietos valdžia ir dalyvavimas vietos valdyje kaip vietos demokratijos išraiška	36
1.3.1. Demokratijos ir vietos demokratijos sampratos.....	36
1.3.2. Demokratijos kokybės vertinimas	45
2. PILIEČIŲ PASITIKĖJIMO VIETOS VALDŽIA IR DALYVAVIMO VIETOS VALDYME TYRIMO METODOLOGIJA	50
2.1. Tyrimo metodologijos pagrindimas.....	50
2.2. Tyrimo instrumento pagrindimas.....	52
2.3. Tyrimo imties charakteristika.....	57
2.4. Tyrimo etika	60
3. PILIEČIŲ PASITIKĖJIMO VIETOS VALDŽIA IR DALYVAVIMO VIETOS VALDYME TYRIMO REZULTATAI.....	62
3.1. Tyrimo instrumento tinkamumo ir patikimumo vertinimas	62
3.2. Sociodemografinių kintamųjų įtaka pasitikėjimui savivaldos institucijomis, dalyvavimui vietos valdyje, vietos demokratijos vertinimui ir domėjimuisi vietos veikla	66
3.2.1. Sociodemografinių kintamųjų įtaka pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis	66
3.2.2. Sociodemografinių kintamųjų įtaka dalyvavimui vietos valdyje	69
3.2.3. Sociodemografinių kintamųjų įtaka vietos demokratijos vertinimui	75
3.2.4. Sociodemografinių kintamųjų įtaka domėjimuisi vietos veikla	80
3.3. Piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje veiksnių nustatymas	83
3.3.1. Dalyvavimo vietos valdyje modelio daugialypė tiesinė regresinė analizė	84
3.3.2. Pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis modelio daugialypė tiesinė regresinė analizė ..	86
IŠVADOS	89
REKOMENDACIJOS	92
LITERATŪRA	93
PRIEDAI	101
1 priedas. Tyrimo loginė schema.....	102
2 priedas. Anketa.....	103

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Politinis režimas – tai kiekvienos valstybės pamatas, kuris turi įtakos ne tik politikos formavimui, bet ir jos įgyvendinimui. Kaip viena iš tobuliausių valstybės valdymo formų, akcentuojančių valdžios priklausymą liaudžiai, pripažįstama demokratija. (Riekašius, 2011). Nors šių dienų pasaulyje demokratija yra svarbus daugumos visuomenių siekinys bei esama valdymo forma, pastaraisiais metais stebimas didelis nusivylimas bei nepasitenkinimas ja (Krupavičius, Šarkutė, 2017). Demokratijos kokybės vertinimą atlieka tokios institucijos kaip tyrimo centras Economist Intelligence Unit, International IDEA, JAV agentūros Freedom House. Nors literatūroje ir nėra vieno aiškaus atsakymo, kaip reikėtų įvertinti ir pamatuoti demokratijos kokybę, nes demokratijos kokybei gali būti svarbūs daugybė veiksnių, tyrimo centras Economist Intelligence Unit demokratijos kokybės indeksą sudaro įvertinus penkias rodiklių kategorijas: rinkimų procesą ir pliuralizmą, pilietines laisves, vyriausybės funkcionavimą, politinį dalyvavimą, politinę kultūrą (Economist Intelligence Unit, 2019, Miguel, Martínez-Dordella, 2014, Spurga, 2012).

Demokratijų teorijų bei studijų kontekste buvo pakankamai plačiai analizuotas aktyvus piliečių dalyvavimas tvarkant vietos reikalus (Bielskienė, 2016). Pilietinės visuomenės vaidmuo ypatingai svarbus valstybės valdymo vietos valdžios procesuose, todėl norint stiprinti šalies demokratinį, socialinį ar politinį potencialą, būtina skatinti valdžios ir visuomenės bendravimą. (Marcinkevičiūtė, Petrauskienė, 2008). Demokratiškai Lietuvos valstybei tokios problemos, kaip aktyvus dalyvavimas vietos valdyme, piliečių iniciatyva bei valdžios atstovų atskaitomybė ir atsakomybė yra itin aktualios. Šių problemų galėtų ir nebūti, o tam, kad taip nutiktų, būtina abipusė diskusija (Marcinkevičiūtė, Petrauskienė, 2008). Politiniu piliečių dalyvavimu domėtis bei tirti pradėta Vakaruose. Apie politinį dalyvavimą, pasak Visockaitės (2015), savo darbuose nagrinėjo Hermann, Veldhuis (2006), Gaventa, Valderrama (2004), Held (2002), Inglehart (1997) ir kt. Politinio dalyvavimo sritis Lietuvoje pakankamai nauja, tačiau yra straipsnių, kuriuose nagrinėjami įvairūs politinio dalyvavimo aspektai, aptariamose politinio dalyvavimo tipologijos, formos, jų kaitos priežastys (Visockaitė, 2015). Lietuvoje įvairius politinio dalyvavimo aspektus nagrinėjo Gaidys (1998, 2000), Imbrasaitė (2004), Degutis (2004), Riekašius (2004, 2011), Ramonaitė (2006), Damkuvienė, Tijūnaitienė (2010), Žiliukaitė (2010). (Visockaitė, 2015).

Demokratijos ir demokratizacijos tyrinėtojai sutaria, kad demokratija negali gerai funkcionuoti be aktyvaus piliečių įsitraukimo į politinį procesą, todėl piliečių dalyvavimo stokojanti politinė sistema neišvengiamai patirs demokratijos deficitą (Bielskienė, 2016). Vadovaujantis The Economist paskelbtais pasaulinio demokratijos indekso rezultatais, Lietuva užima 37 vietą ir tai rodo, kad Lietuvos demokratija turi trūkumų (The Economist Intelligence unit, 2019). Pasak Rytų

Europos studijų centro analitiko Vytauto Keršansko (2018), Lietuvoje yra žemas politinis aktyvumas. Piliečių dalyvavimas demokratinei politinei santvarkai yra vienas svarbiausių proceso sudedamųjų dalių. Išrinkti atstovai priima sudėtingus sprendimus, kurių patys, be piliečių įsitraukimo į diskusiją, negali suprasti bei žinoti visų visuomenėje esančių problemų, jeigu jų visuomenės nariai neartikuluoja organizuotai. Naujausi tyrimai rodo – piliečiai vis labiau traukiasi nuo aktyvaus dalyvavimo bei įtakos (Lorentzen, Hustinx, 2007; Deth, Moloney, 2012; Demetriou, 2015, cituojami Bielskienės, 2016).

Pasak Riekašiaus (2011), pastaruoju laikotarpiu šiuolaikinės demokratijos susiduria su iššūkiais, kylančiais dėl piliečių nepasitikėjimo politikais, vis dažniau abejojama demokratinėmis institucijomis bei demokratinio proceso veiksmingumu. Riekašiui pritaria ir Imbrasaitė (2011), kuri teigia, kad demokratijos išlikimas bei efektyvus jos funkcionavimas priklauso nuo piliečių pasitikėjimo valdžios institucijomis bei noro pripažinti ir palaikyti demokratijos taisykles. Pasitikėjimas laikomas vienas iš svirtų, kuris užtikrina demokratijos veikimą, todėl pasitikėjimas valdžia yra esminė kiekvienos valstybės pažangos bei klestėjimo sąlyga (Čepeliauskaitė, Petrauskienė, 2017), visuomenės gero gyvenimo prielaida (Novelskaitė, Pučėtaitė, 2018), nuo piliečių pasitikėjimo valdžia lygio priklauso tiek politinis, tiek socialinis visuomenės stabilumas, ekonominis vystymasis (Marozzi, 2015; Bouckaert, 2012), pasitikėjimas skatina įvairaus pobūdžio pilietinį aktyvumą ir dalyvavimą bendruomeniškose veiklose, teigiamai veikia demokratijos sklaidą (Bartuškaitė, Žilys, 2011). Šiandien pasitikėjimo formavimas yra suvokiamas kaip ambicingas, kompleksinis procesas, kuris susideda iš tokių elementų kaip: paslaugų kokybė, informacijos sklaida, bendradarbiavimas, todėl pelnyti pasitikėjimą ir jį išlaikyti yra be galo sudėtinga (Čepeliauskaitė, Petrauskienė, 2017).

Pasitikėjimo tema mokslinėje literatūroje aktuali nuo pat XX a. antros pusės iki šių dienų, todėl visuomenės pasitikėjimas tiek valdžia, tiek viešojo sektoriaus institucijomis, kaip tyrimo objektas, nėra visai naujas dalykas. Tai rodo pasitikėjimą ir su pasitikėjimu susijusius aspektus įvairiose srityse tyrinėjusių mokslininkų gausa. Šis reiškinys analizuojamas atliekant Europos vertybių tyrimą (angl. European Value Survey), Europos socialinį tyrimą (angl. European Value Survey), Tarptautinėje socialinio tyrimo programoje (angl. International Social Programme) (Novelskaitė, Pučėtaitė, 2018).

Užsienyje apie pasitikėjimą ir jo tipus pradėta kalbėti daug seniau nei Lietuvoje. Pasitikėjimo koncepcijas savo darbuose suformulavo Almond ir Verba (1963), Easton (1976), Sztompka (1999); apie socialinį pasitikėjimą ir jo reikšmę demokratijai rašė Putnam (2003); pasitikėjimo modelius analizavo Hamm, Lee, Trinkner, Wingrove, Leben ir Breuer (2016), Schneider (2017), apie politinį pasitikėjimą kalbėjo Hansen (2012), Zhang ir Wang (2010), Susila, Dean ir Harness (2015), apie

pasitikėjimo valdžia vertinimą savo darbuose analizavo Marozzi (2015), Bouckaert (2012), ar valdžios institucijos nepiktnaudžiauja rinkėjų pasitikėjimu Baltijos šalyse tyrinėjo Lühiste (2006).

Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos užsakymu Lietuvoje visuomenės pasitikėjimas vertinamas nuo 2005 metų. Atliekamomis visuomenės nuomonės apklausomis siekiama nustatyti visuomenės pasitikėjimo valstybės ir savivaldybės institucijomis ir įstaigomis lygį. (Novelskaitė, Pučėtaitė, 2018). Lietuvoje pasitikėjimą ir jo tipus savo moksliniuose darbuose tyrinėjo Mazeliauskienė ir Bučaitė (2005), Žaliukaitė (2006), Bartuškaitė ir Žilys (2011), Burnytė (2013), Matonytė (2004), Ramonaitė (2005), Imbrasaitė (2011), Novelskaitė ir Pučėtaitė (2018). Veiksnius, turinčius įtakos visuomenės pasitikėjimui valdžios institucijomis, tyrinėjo Domarkas (2008), Stankevičius (2016), Nekrošis (2017), Čepeliauskaitė ir Petrauskienė (2017).

Pasitikėjimas yra populiarūs tyrimų sritis daugelyje mokslo sričių, pradedant psichologija, sociologija, politologija, baigiant ekonomika, verslo vadyba. Pastaruoju metu tiek žiniasklaidoje, tiek socialiniuose tinkluose, tiek kitose visuomenės informavimo priemonėse dažnai kalbama apie visuomenės pasitikėjimą valdžios institucijomis. Pasak Visocko (2016), visuomenės pasitikėjimo valdžios institucijomis lygis parodo, kaip visuomenė vertina institucijų vykdomą veiklą. Neturint visuomenės pasitikėjimo, valdžios institucijoms įgyvendinti sprendimus labai sudėtinga, kadangi tikėtina, kad bus aktyvus visuomenės pasipriešinimas, kuris, Marien ir Hooghe (2011) manymu, demokratinėse valstybėse gali pasireikšti tiek mitingais, tiek streikais ar net piketais.

Pažymėtina tai, kad daug tyrimų apie piliečių dalyvavimą viešajame administravime atliekama JAV, Kanados arba Vakarų Europos, įskaitant ir Skandinavijos šalių, mokslininkų, o naujosiose demokratijose daugiau apsiribojama politinio dalyvavimo analize ar piliečių dalyvavimo galimybių ir problematikos tyrimu sprendimų priėmimo atžvilgiu. Tai lemia, kad nėra pakankamai analizuojami piliečių dalyvavimo aspektai vietos valdyme (Stumbraitė-Vilkišienė, 2013).

Būtina pažymėti ir tai, kad mokslinėje literatūroje pasitikėjimas valstybės ir savivaldybės institucijomis gana plačiai diskutuojamas, tačiau kai kalbama apie dalyvavimą vietos valdyme, empiriniais metodais šios sąsajos nėra plačiai tyrinėjamos. Taigi, atsižvelgiant į tai, kad piliečių dalyvavimo ir pasitikėjimo vietos valdymu sąveikos analizė mokslinėje literatūroje yra žymiai mažiau nagrinėta nei kiekvienas iš šių aspektų atskirai, šiame magistro darbe bus analizuojama piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyme raiška Šiaulių miesto savivaldybės atveju.

Tyrimo problema. Demokratija mūsų laikais – tai laisvės, lygių teisių bei geresnio gyvenimo sinonimas. Pastaraisiais dešimtmečiais pasitikėjimas valdžia susvyravo, visuomenė nebėra tokia stabili kaip anksčiau, gyventojai nesijaučia ekonomiškai ir socialiai saugūs, didėja turtinė ir socialinė nelygybė. Piliečius apima jausmas, kad svarbiausi sprendimai yra priimami neatsižvelgiant į eilinius žmones, o lemiamas žodis priklauso tik valdantiejiems. Nusivylimo,

nepasitikėjimo valdžia bei demokratijos silpnėjimo požymiai daugelyje valstybių yra rinkėjų aktyvumo mažėjimas, pasitikėjimo politikais smukimas. (Spurga, 2012).

Mažiausias pasitikėjimas valstybės ir savivaldybių institucijomis buvo užfiksuotas 2011 metais (39 proc.), o didžiausias pasitikėjimas pasiektas 2015 metais (64 proc.). Išaugęs piliečių pasitikėjimas savivaldybėmis 2015 metais siejamas su tiesioginiais merų rinkimais, kurie leido išrinkti piliečių palaikymą turinčius politikus ar visuomenės atstovus ir taip prisidėjo prie vietos demokratijos plėtros (Nakrošis, 2017). Tai rodo, kad nors visuomenės pasitikėjimas valstybės institucijomis didėja, tačiau yra vidutinio lygmens.

Apibendrinant šiame magistro darbe keliamas **probleminis klausimas**, kaip piliečių pasitikėjimas vietos valdžia susijęs su piliečių dalyvavimo aktyvumu vietos valdyme?

Tyrimo objektas. Piliečių pasitikėjimas vietos valdžia ir dalyvavimas vietos valdyme.

Tyrimo tikslas. Ištirti piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyme raišką Šiaulių miesto savivaldybėje ir pateikti galimas pasitikėjimo ir dalyvavimo stiprinimo priemones ir mechanizmus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Integruojant skirtingus teorinius požiūrius, apibrėžti ir identifikuoti esminius piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyme sampratos elementus.

2. Atlikti piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyme veiksnių analizę ir išskirti pagrindinius indikatorius, susijusius su piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo aktyvumu vietos valdyme demokratijos plėtotės kontekste.

3. Empiriniu tyrimu atskleisti piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyme raišką Šiaulių miesto savivaldybėje.

4. Išanalizavus empirinio tyrimo rezultatus, atskleisti pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyme priklausomybę nuo sociodemografinių charakteristikų Šiaulių miesto savivaldybės atveju.

5. Išanalizavus empirinio tyrimo rezultatus, atskleisti veiksnius, turinčius įtakos pasitikėjimui vietos valdžia ir dalyvavimui vietos valdyme, Šiaulių miesto savivaldybės atveju.

6. Tyrimo rezultatų pagrindu pateikti galimas piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyme stiprinimo priemones ir mechanizmus.

Keliamos hipotezės:

(H1) Pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų:

(H1₁) pasitikėjimas vietos valdžia moterų ir vyrų grupėse skiriasi;

(H1₂) pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo amžiaus;

(H1₃) pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo išsilavinimo;

(H1₄) pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo pajamų.

(H2) Dalyvavimas vietos valdyme priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų:

(H2₁) *dalyvavimas vietos valdyme moterų ir vyrų grupėse skiriasi;*

(H2₂) *dalyvavimas vietos valdyme priklauso nuo amžiaus;*

(H2₃) *dalyvavimas vietos valdyme priklauso nuo išsilavinimo;*

(H2₄) *dalyvavimas vietos valdyme priklauso nuo pajamų.*

(H3) Vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų:

(H3₁) *vietos demokratijos vertinimas moterų ir vyrų grupėse skiriasi;*

(H3₂) *vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo amžiaus;*

(H3₃) *vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo išsilavinimo;*

(H3₄) *vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo pajamų.*

(H4) Domėjimasis vietos veikla priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų:

(H4₁) *domėjimasis vietos veikla moterų ir vyrų grupėse skiriasi;*

(H4₂) *domėjimasis vietos veikla priklauso nuo amžiaus;*

(H4₃) *domėjimasis vietos veikla priklauso nuo išsilavinimo;*

(H4₄) *domėjimasis vietos veikla priklauso nuo pajamų.*

(H5) Piliečių dalyvavimas vietos valdyme priklauso nuo pasitikėjimo vietos valdžia (H5₁), vietos demokratijos vertinimo (H5₂), domėjimosi vietos veikla (H5₃) bei informacijos apie savivaldos veiklą pakankamumo(H5₄).

H(6) Pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo rinkimų demokratijos dimensijos vertinimo (H6₁), liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimo (H6₂), tiesioginės ir socialinės demokratijos dimensijų vertinimo (H6₃).

Tyrimo metodai ir organizavimas:

1. Mokslinės literatūros ir šaltinių analizė. Siekiant atskleisti piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyme teorinius aspektus buvo naudotasi įvairiais užsienio bei lietuvių mokslinės literatūros šaltiniais: mokomosiomis knygomis, monografijomis, moksliniais straipsniais ir kt. Informacija buvo analizuojama sisteminimo, lyginimo bei apibendrinimo metodais.

2. Kiekybinio tyrimo strategija, pasirenkant anketinės apklausos metodą. Apklaunami Šiaulių miesto gyventojai. Siekiama atskleisti piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyme raišką Šiaulių miesto savivaldybės atveju.

3. Matematiniai ir statistiniai duomenų analizės metodai. Anketinės apklausos raštu duomenys apdoroti, analizuoti bei modeliuoti duomenų analizės paketu SPSS Statistic 20.0 ir Microsoft Office programų paketo Excel elektronine skaičiuokle.

Praktinis tyrimo reikšmingumas, tyrimo rezultatų sklaida. Tyrimo rezultatai padės geriau suprasti realias, o ne viešai deklaruojamas piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos

valdyme priežastis ir veiksniai, kurie daro esminę įtaką vietos demokratijos kokybės vertinimui. Mokslinės literatūros bei gautų rezultatų pagrindu suformuluotos rekomendacijos piliečių pasitikėjimo ir dalyvavimo aktyvumui vietos valdyme stiprinti.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro trys dalys. Pirmoje magistro darbo dalyje pateikiamas piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyme teorinis pagrindimas. Analizuojant šias teorijas atskleidžiamos pasitikėjimo ir dalyvavimo sampratos bei jų ypatumai, analizuojamas piliečių pasitikėjimas ir dalyvavimas vietos valdyme demokratijos plėtotės kontekste. Antroje magistro darbo dalyje pateikiama piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyme tyrimo metodologija, kurioje pateikiamas tyrimo metodologijos bei tyrimo instrumento pagrindimas, tyrimo imties charakteristika bei tyrimo etika. Trečioje magistro darbo dalyje pateikiami tyrimo rezultatai. Taip pat pateikiamos magistro darbo išvados bei siūlomos rekomendacijos.

1. PILIEČIŲ PASITIKĖJIMAS VIETOS VALDŽIA IR DALYVAVIMAS VIETOS VALDYME: TEORINIŲ SĄVOKŲ KONCEPTUALIZACIJA

Prieš analizuojant piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje raišką Šiaulių miesto savivaldybėje praktiniu aspektu, svarbus piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje teorinis pagrindimas. Tam, kad būtų pasiektas šiame magistro darbe užsibrėžtas tikslas, pirmame, teorijai skirtame skyriuje, vadovaujantis įvairių autorių įžvalgomis, pristatomos pasitikėjimo ir dalyvavimo sampratos, akcentuojami jų požymiai. Tyrimo centras Economist Intelligence Unit, International IDEA, JAV agentūros Freedom House dalyvavimą išskiria kaip vieną iš indikatorių, skirtą demokratijos kokybei vertinti, todėl šiame skyriuje atskleidžiamos demokratijos ir vietos demokratijos sampratos bei plačiau analizuojamas demokratijos kokybės vertinimas.

1.1. Pasitikėjimo samprata ir ypatumai

Pasitikėjimas yra šiuolaikinės visuomenės pagrindas, kuris būtinas socialiniams, politiniams bei bendruomeniniams santykiams vystyti (Nunkoo, 2014), todėl tyrėjai ir praktikai pabrėžė šios koncepcijos reikšmę.

Vieni autoriai teigia, kad pasitikėjimas labai svarbus, norint užmegzti žmonių tarpusavio bendradarbiavimą (Brown, Gray, McHardy, Taylor, 2015) bei pagerinti tarpusavio bendravimą (Cho, Poister, 2013). Kiti autoriai teigia, kad rizikingomis ir neaiškiomis situacijomis pasitikėjimas padeda žmonėms ramiau gyventi, padeda sumažinti organizacinį sudėtingumą bei neapibrėžtumą (Gillespie, Dietz, 2009). Pasak Bekmeier-Feuerhahn ir Eichenlaub (2010), pasitikėjimas turi įtakos socialinių santykių bei viešųjų ryšių kokybei. Treti autoriai teigia, kad pasitikėjimas mažina sandorių išlaidas, nes pasitikint sumažėja stebėjimo būtinybė. Pasitikėjimas, pasak Casimir, Lee ir Loon (2012), turėjo įtakos žinių ir novatoriškumo tarp žmonių dalijimuisi. Yra autorių (Habib, Hauke, Ries, Mühlhäuser, 2012; Paliszkievicz, Koohang, 2016), teigiančių, kad pasitikėjimas buvo taikomas technologijų diegimui bei internetiniams sandoriams, socialinei žiniasklaidai bei svetainių naudojimo sprendimams įgyvendinti. Taigi, pasitikėjimas yra plačiai tiriamas įvairiose mokslo srityse, įskaitant psichologiją, socialinę psichologiją, sociologiją, ekonomiką, vadybą, informacines technologijas. Norint apibrėžti pasitikėjimo vietos valdžia sąvoką ir jos svarbą vietos valdyje, būtina išnagrinėti įvairių mokslo sričių atstovų požiūrį į pasitikėjimą bei šios sąvokos traktuotę.

Kalbant apie piliečių pasitikėjimą vietos valdžia ir dalyvavimą vietos valdyje, tikslinga išnagrinėti psichologinį, socialinį-politinį pasitikėjimo aspektus, nes kiekvieno piliečio

pasitikėjimas remiasi jo asmeniniais jausmais, patirtimi, lūkesčiais bei visuomenėje priimta nuomone, racionaliū mąstymu.

Siekiant apibrėžti pasitikėjimo vietos valdžia sąvoką, būtina išnagrinėti siūlomas mokslininkų pasitikėjimo traktuotes bei priklausomybę mokslo sričiai. 1.1. lentelėje yra pateikiami pasitikėjimo sąvokos apibrėžimai, kurie ir atskleidžia pagrindinius šio termino bruožus.

1.1 lentelė

Pasitikėjimo sąvokos

	Apibrėžimas	Autorius
P S I C H O L O G I J A S O C I O L O G I J A	Pasitikėjimas – tai savivertės, savigarbos ir saviveiksmingumo derinys	Truskauskaitė-Kunevičienė, Žukauskienė, Kaniušonytė (2014)
	Pasitikėjimas – tai santykinio, emocionalaus, asimetrinio ir laukiamo/tikėtino veiksmo modalumas	Engdahl, Lidskog (2014)
	Pasitikėjimas – tai vienos šalies tikėjimas, kad kita šalis tam tikro objekto atžvilgiu tam tikroje situacijoje pasielgs tam tikru būdu	Schweers Cook (2005)
	Pasitikėjimas – tai įsitikinimas, kad kito veiksmas bus suderinti su jo žodžiais	Rogers (1994)
	Pasitikėjimas – tai kompleksinė būseną, kuri atsiranda iš žmonių nežinojimo, kokius motyvus ir ketinimus turi kiti	Kramer (1999)
	Pasitikėjimas – tai jausmas, turimas tam tikroje situacijoje	Brugha (1999)
	Pasitikėjimas – tai lūkestis, kad partneris ketina išpildyti savo įsipareigojimus	Lui, Ngo (2004)
	Pasitikėjimas – tai vienos šalies tikėjimas kitos besikeičiančios šalies patikimumu ir integralumu	Bashir, Madhavaiah (2014)
	Pasitikėjimas – tai asmens pasirengimas būti priklausomu nuo kitų	Love et. al. (2013)
	Pasitikėjimas – tai tikėjimas, kad individas elgsis taip, kaip pažadėjo	Mutula (2011), Moorman, Zaltman, Deshpande (1992)
	Pasitikėjimas – tai vienos šalies etiška pagrįsto elgesio iš kitos šalies lūkestis, bendrų pastangų ar ekonominių mainų metu	Hosmer (1995)
	Pasitikėjimas – tai žmonių pastangos įvertinti kitų žmonių veiksmų atitikimo jų interesus, tikimybę	Žaliukaitė (2006)
	Pasitikėjimas – tai asmens įsitikinimo ir noro veikti, remiantis kito žodžiais, veiksmais ir sprendimais, mąstas	McAllister (1995)
	Pasitikėjimas – tai subjektyvios tikimybės lapsnis, kuriam esant, subjektas nustato, kad kitas subjektas elgsis tam tikru būdu	Gambetta (1988)

Šaltinis: adaptuota pagal Skvarciany, 2017, p. 18.

1.1 lentelėje pateiktų terminų, apibūdinančių pasitikėjimo sąvoką, gausa rodo, kad dėl reiškinio daugiadimensiškumo vieno termino visoms situacijoms apibrėžti neužtenka, todėl, kaip ir kitose socialinių mokslų disciplinose, reikalingas aiškus terminų apibrėžimas.

Iš pateiktų apibrėžimų matyti, kad psichologai pasitikėjimą tapatina su asmens jausmais ar emocijomis, ryšiais su kitais žmonėmis, pavyzdžiui, draugais, kolegomis, šeima ir pan. (Skvarciany, 2017). Lui, Ngo, (2004), Bashir, Madhavaiah (2014), Wehmeyer, Riemer (2007) pasitikėjimą sieja su lūkesčiais, kuriuos institucijų atžvilgiu turi pasitikintysis. Panašiai pasitikėjimą psichologiniu aspektu apibūdina Bell, Oppenheimer ir Bastine (2002). Šių autorių teigimu, pasitikėjimas reiškia ketinimą, kuris pagrįstas teigiamais lūkesčiais dėl kito asmens ketinimų bei elgesio. Kutniauskienė, Abromavičienė, Miškinienė (2013), cituodamos Costą (2003), pasitikėjimą akcentuoja kaip pažinimo procesą, orientaciją į tikėjimą, pozityvius lūkesčius santykiuose. Kad pasitikėjimas yra

lūkestis dėl įsipareigojimų išpildymo pritaria Tang, Huhe (2016). Giedrikaitės, Misevičienės, Jakušovaitės (2008) manymu, pasitikėjimas – tai ryšys su kitais žmonėmis bei socialine aplinka. Kad saugiam bei sėkmingai klestinčiam socialiniam gyvenimui būtinas pasitikėjimas, pritaria Dunning, Anderson, Schlösser, Ehlerbracht, Fetchenhauer (2014). Pasak Cook (2005), pasitikėjimas yra tikėjimas, kad tam tikroje situacijoje viena šalis kitos šalies atžvilgiu pasielgs tam tikru būdu. Panašiai kaip Cook pasitikėjimą apibrėžia Mutula (2011), Moorman, Zaltman, Deshpande (1992), Susila, Dean, Harness (2015), Van der Meer ir Hakhverdian (2017), jie pasitikėjimą supranta kaip tikėjimą, kad asmuo pasielgs taip, kaip pažadėjo.

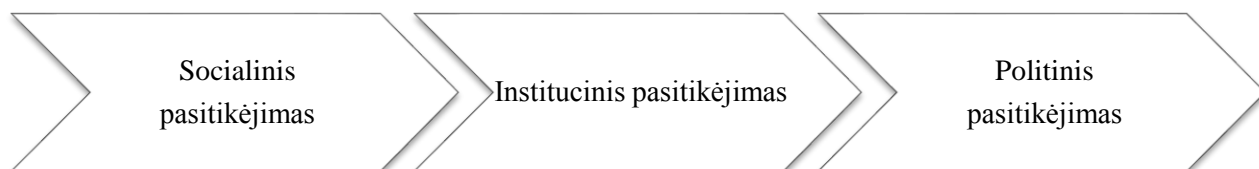
Sociologai tvirtina, kad be pasitikėjimo išlaikyti gerus bei artimus santykius yra sudėtinga, o kasdienis socialinis gyvenimas neįmanomas. Skvarciany (2017) daktaro disertacijoje išskyrė, kad sociologai pasitikėjimą traktuoja kaip tikėjimą situacijomis arba struktūromis. Žvirelienė ir Bučiūnienė (2008), cituojama pagal Skvarciany (2017), pasitikėjimą laiko ilgalaikių santykių pagrindu. Kad pasitikėjimas yra esminis žmonių santykius grindžiantis veiksnys bei sveikos visuomenės kūrimo pagrindas, teigia Hill ir O'Hara (2006). Pasak Smith (2005), pasitikėjimas yra esminė žmogaus vertybė, kuri turi būti puoselėjama kiekvienoje organizacijoje. Skvarciany (2017) teigimu, pasitikėjimas gali būti laikomas viena iš esminių sėkmingų santykių plėtotės prielaidų. Pasak jos, kai kurie mokslininkai pasitikėjimą laiko veiksmu, kuris užtikrina bendradarbiavimo kokybę. Pavyzdžiui, Pilelienė (2008) pasitikėjimą laiko komponentu, nulemiančiu ryšių kokybę. Skačkauskienės ir Bytautės (2012) manymu, pasitikėjimas sudaro prielaidas didinti grupės ar organizacijos veiklos veiksmingumą.

Apibendrinant mokslininkų pateiktus pasitikėjimo sąvokos apibrėžimus, galima pastebėti, kad autoriai pasitikėjimo sąvoką apibūdina skirtingai, tačiau daugelyje jų galima išvelgti bendrų bruožų: vieni mokslininkai, kalbėdami apie pasitikėjimą, akcentuoja lūkesčius, jausmus, emocijas bei ryšius su kitais žmonėmis ar institucijomis, kiti – baimės ir saugumo jausmus. Šiame darbe, kalbant apie piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyme raišką, pasitikėjimo koncepcija apibrėžiama kaip tam tikra subjektyviai nustatoma tikimybė, kuria naudodamasis pilietis prognozuoja, ar kitas veikėjas ar veikėjų grupė atliks konkrečius veiksmus. Šiuo atveju pasitikėjimas turi trinarę struktūrą: veikėjas A pasitiki veikėju B dėl konkretaus dalyko Y. Tai kognityvinis reiškinys, kuris remiasi žmonių pastangomis įvertinti tikimybę, kad kitų asmenų atliekami veiksmai atitiks jų interesus arba jiems nepakenks.

Socialiniame gyvenime pasitikima ne tik pažįstamais žmonėmis, bet ir institucijomis, organizacijomis ar asmenimis, kurie priklauso vienai ar kitai socialinei kategorijai (Žiliukaitė, 2006). Analizuojant mokslinę literatūrą bei mokslininkų atliekamų pasitikėjimo tyrimų rezultatus, pastebėta, kad pasitikėjimas skirstomas į tipus. Pavyzdžiui, vieni autoriai (Sztompka, 1999; Lühiste, 2006; Lenard, 2008; Lahno, 2013; Elgar, 2006; Van Elsas, 2015) pasitikėjimą išskiria į individo

pasitikėjimą, grupės pasitikėjimą, įmonės pasitikėjimą, institucinį pasitikėjimą, politinį pasitikėjimą. Kiti autoriai (Nakhaie, Lint, 2013; Matonytė, 2004; Žiliukaitė, 2006) pasitikėjimą skiria į asmeninį pasitikėjimą, tarpasmeninį pasitikėjimą ir organizacinį pasitikėjimą. Siekiant išanalizuoti piliečių pasitikėjimo vietas valdžia ir dalyvavimo vietas valdyme raišką, tikslinga detaliau panagrinėti socialinį, politinį bei institucinį pasitikėjimą (žr. 1.1 pav.).

1.1 pav. Pasitikėjimo rūšys

Šaltinis: sudaryta pagal Žiliukaitę, 2012.; Matonytę, 2004, Sztompka, 1999.

Gudžinskas, Bakutis, Kuokštis, Nakrošis (2017), vadovaudamiesi Ostrom ir Ahn (2009), pasitikėjimą nurodo kaip jungtį tarp tam tikrų socialinio kapitalo formų bei kolektyvinio veiksmo. Socialinis kapitalas politologų ir sociologų diskurse dažnai suprantamas kaip bendro pasitikėjimo žmonėmis išraiška. Kai kalbama apie pilietinės visuomenės idėją, socialinių ryšių visuomenėje intensyvumas pasireiškia objektyviu dalyvavimu bendruomenėje ar kitose pilietiškumą formuojančiose akcijose. Bendras pasitikėjimas suprantamas ne tik kaip socialinės integracijos ir demokratijos, bet ir visuomenės stabilumo pagrindas, pagrindinė jos kompleksinių institutų tvarkos prielaida (Bartuškaitė, Žilys, 2011).

Nors bendras pasitikėjimas siejamas tik su socialiniu pasitikėjimu, literatūroje dažnai šalia socialinio pasitikėjimo išskiriama ir politinio pasitikėjimo kategorija (Schyns, Koop, 2010; Umemura, 2017). Tiek socialinis pasitikėjimas, tiek politinis pasitikėjimas sukuria tokią socialinę erdvę, kurioje visi visuomenės dalyviai gali kooperuotis bendroje veikloje, dalyvauti pilietinėje visuomenėje, skatinti demokratijos konsolidaciją bei politinės kultūros kūrimą (Bartuškaitė, Žilys, 2011).

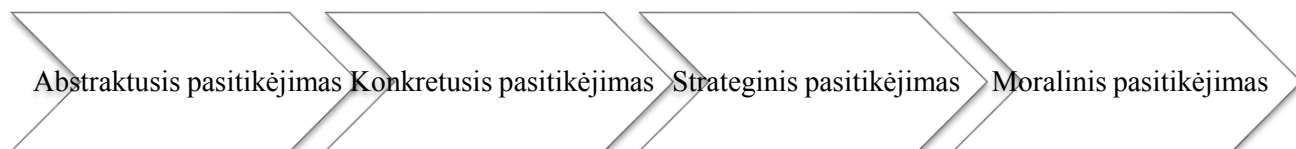
Pasak Žiliukaitės (2006), kai kalbama apie socialinį pasitikėjimą, kartu omenyje turimas ir tarpasmeninis pasitikėjimas. Autorė socialinį pasitikėjimą apibūdina kaip sugebėjimą pasitikėti tais žmonėmis, kurių nepažįsti. Kalbant apie tarpasmeninį pasitikėjimą, Žiliukaitė (2006), vadovaudamasi Sztompka (1999), išskiria tris asmens patikimumo aspektus:

1. reputacija, kuri siejama su asmens, kuriuo pasitikima arba, atvirkščiai, nepasitikima, praeities veiklos charakteristika, kiek ir kokiomis aplinkybėmis poelgiai pateisino pasitikėjimą, o kiek nuvylė;

2. atlikimas, kuris suprantamas tik kaip nedidelė dabartinės veiklos atkarpa. Šiam aspektui svarbu tai, kad šiuo metu tam tikras žmogus gali tinkamai ir gerai atlikti jam pavestą darbą ar užduotį;

3. išvaizda, pavyzdžiui apranga, manieros, bei kiti statuso simboliai, tokie kaip automobilis ar net gyvenamoji vieta.

Matonytė (2004), kalbėdama apie tarpasmeninį pasitikėjimą, teigia, kad sociologai pasitikėjimą apibrėžia kaip socialinio santykio bruožą ar net savybę, kuri nepriklauso nei asmenims, nei veikėjams, o tiesiog yra juos apimančioje socialinėje erdvėje. Autorė, kalbėdama apie tarpasmeninį pasitikėjimą, išskiria abstraktųjį, konkretųjį, strateginį bei moralinį pasitikėjimus (žr. 1.2 pav.).

1.2 pav. Tarpasmeninio pasitikėjimo skirstymas

Šaltinis: sudaryta pagal Matonytę, 2004.

Abstraktųjį pasitikėjimą Matonytė (2004) apibūdina kaip polinkį ir pasirengimą pasitikėti kitais bei imtis bendros veiklos. Tokį pasitikėjimą, autorės įsitikinimu, skatina reguliarūs socialiniai kontaktai, o ypač dalyvavimas organizacijoje. *Strateginį pasitikėjimą* autorė vadina žiniomis pagrįstu pasitikėjimu, nes pasitikėjimas tiek žmonėmis, tiek organizacijomis, tiek institucijomis ar net pačia valdžia dažniausiai priklauso nuo praeities patirties. Matonytė (2004) strateginį pasitikėjimą sieja su rizika, kuri, vadovaujantis pozityviomis prielaidomis, kylančiomis iš įgytos patirties praeityje, mažinama. *Moralinis pasitikėjimas* yra suprantamas kaip išankstinis pasitikėjimas žmonių gera valia, tai, tarsi, ne tik išsipareigojimas, laikyti juos patikimais, bet ir su jais elgtis taip kaip su patikimais. Esminė šio pasitikėjimo tipo idėja yra tikėjimas, kad žmonės veikia pagal tuos pačius moralinius principus.

Mokslininkai, nagrinėjantys politines teorijas, daug dėmesio skiria vienam iš pasitikėjimų tipui – politiniam pasitikėjimui, kuris, kaip ir minėta, labai artimas socialiniam pasitikėjimui. Vieni mokslininkai politinį pasitikėjimą apibrėžia kaip visuomenės santykių su politikais, vyriausybe ar valstybe rodiklį, kurio dedamoji – žmonių tikėjimas jų gebėjimais efektyviai valdyti. Kiti politinį pasitikėjimą apibūdina kaip tarpasmeninio pasitikėjimo, kuris įgytas ankstyvuojų gyvenimo periodu, projekciją, kuri daro įtaką individualiems vyriausybės politikos vertinimams. (Skvarciany, 2017). Bartuškaitė, Žilys (2011) politinį pasitikėjimą supranta kaip visuomenės išreiškiamą paramą politinei sistemai bei jos priimamiems sprendimams. Pasitikėjimo įtaka demokratinio valdymo kokybei, pasak Navaičio (2016), grindžiama jo poveikiu politiniam aktyvumui, dalyvavimui politinėje veikloje, balsavimu rinkimuose. Politinis pasitikėjimas didėja tuomet, kai stiprėja politinis dalyvavimas, ypač jei į dalyvavimą įtraukiami ne tik atskiri asmenys, bet ir jų grupės ar bendruomenės. Susiformavęs politinis pasitikėjimas vietinei valdžiai suteikia galimybę

pademonstruoti institucinį atvirumą demokratijoje, kuomet piliečiai gali matyti priimamų sprendimų svarbą, tikslus, motyvus ir kvestionuoti juos, taip konsoliduodami demokratizacijos procesus (Bartuškaitė, Žilys, 2011).

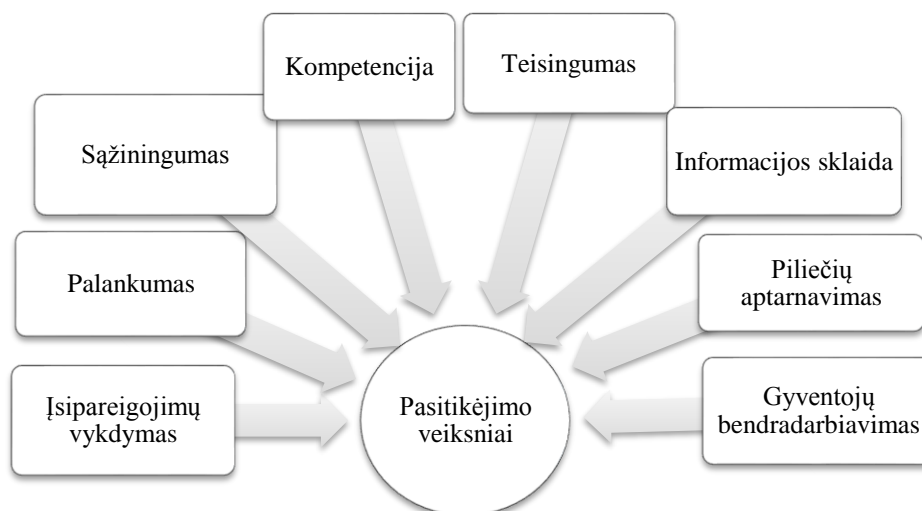
Globalizacijos veikiamos politinės sistemos vis labiau nuasmeninamos. Ne vienas vertybių tyrinėtojas pastebi, kad nors pasitikėjimas atskirais politikais yra svarbus politikos veiksnys, tačiau politinis stabilumas labiau priklauso nuo pasitikėjimo institucijomis nei nuo pasitikėjimo individualais. (Navaitis, 2016). Sztompka (1999) pasitikėjimą institucijomis dar vadina politiniu pasitikėjimu arba vertikaliuoju pasitikėjimu, ir tai, anot autoriaus, reiškia pasitikėjimą valdžia bei valdžios institucijomis, kuris yra priešingas horizontaliajam pasitikėjimui – pasitikėjimui tarp pažįstamų žmonių. Institucinis pasitikėjimas dažnai dar apibūdinamas kaip visuomenės narių tikėjimas, kad valdžios institucijos joms suteiktomis galiomis pasinaudos tinkamai (Lühiste, 2006). Kai kurie autoriai teigia, kad institucinis pasitikėjimas parodo, ar efektyviai ir kryptingai institucijos funkcionuoja, ar tinkamai atlieka valdžios deleguotas funkcijas (Lahno, 2013). Pasak Lenard (2008), aukštas piliečių pasitikėjimo lygis įrodo, kad valdžios institucijos tinkamai vykdo jiems deleguotas funkcijas visuomenės labui ir atvirkščiai – mažas visuomenės pasitikėjimo lygis valdžios institucijomis įrodo, kad valdžia netinkamai naudojasi suteiktomis privilegijomis. Taigi pasitikėjimas valdžios ir politinėmis institucijomis yra, tarsi, pagrindinis visuomenės požiūrio į politinę sistemą rodiklis, kuris parodo demokratinio valdymo kokybę (Delhey, Newton, Welzel, 2014). Nepasitikėjimas atskirais politikais ar politinėmis institucijomis, pasak Ahnquist, Lindström, Wamala (2008), gali būti nepasitikėjimo politine sistema prielaida ar net tapti paskata ją reformuoti. Stabilioms ir pilnai funkcionuojančioms institucijoms būtinas pasitikėjimas, institucijose dirbantiems pareigūnams būtina žinoti ar juos palaiko visuomenės nariai. Demokratija, pasak Urvikio (2016), priklauso nuo aktyvių piliečių, kurie dalyvauja politiniame šalies gyvenime ir taip stiprina pasitikėjimą valdžia.

Apibendrinant galima teigti, kad išreikštas piliečių politinis pasitikėjimas valdžios institucijomis leidžia joms kur kas lengviau įgyvendinti strategiškai svarbius sprendimus bei parodo, kad pačios valdžios institucijos tinkamai vykdo pagrindinę misiją. Šiai minčiai pritaria ir Čepeliauskaitė bei Petrauskienė (2017), kurios teigia, kad institucijoms politinis pasitikėjimas yra labai svarbus, nes būtent jis ir skatina ieškoti politinio pasitikėjimo didinimo būdų: būti atviriems, vykdam savo programas, teikti ataskaitas apie vykdomos politikos įgyvendinimą ir jos rezultatus, aktyviau bendradarbiauti. Plačiau apie veiksnius, turinčius įtakos pasitikėjimui vietos valdžios institucijomis, analizuojama kitame šio magistro darbo skyriaus poskyryje.

1.1.1. Pasitikėjimą vietos valdžia lemiantys veiksniai

Mokslinėje literatūroje pasitikėjimas apibrėžiamas kaip daugiakomponentinis kintamasis, kuris susideda iš skirtingų, tačiau tuo pačiu tarpusavyje susijusių elementų (Wu, Weng, Huang, 2012). Tokiai pasitikėjimą lemiančių veiksnių įvairovei, pasak Skvarciany (2017), įtakos turi pasitikėjimo tyrimų sritys, lygmenys bei kryptys. Todėl, norint gauti patikimus pasitikėjimo vietos valdžia tyrimo rezultatus, būtina identifikuoti veiksnius, darančius įtaką pasitikėjimo formavimuisi tiriamojoje srityje.

Mokslinėje literatūroje galima rasti įvairių paaiškinimų, kodėl piliečiai nepalankiai arba, kaip tik, palankiai vertina valdymo institucijas. Čepeliauskaitė ir Petrauskienė (2017), norėdamos identifikuoti pasitikėjimą valdžia sąlygojančius veiksnius, vadovaujasi Kanzaso valstijos universiteto mokslininko Seok-Eun Kimo 2005 metais atliktu tyrimu „Pasitikėjimo vaidmuo modernaus administravimo valstybėje. Integruotas metodas“, kurio metu ir buvo išskirtas skirtingų disciplinų mokslininkų požiūris į pasitikėjimą valdžia lemiančius veiksnius bei, atsižvelgiant į gautus tyrimo rezultatus, sudarytas konceptualus visuomenės pasitikėjimo valdžios institucijomis modelis (žr. 1.3 pav.).

1.3 pav. Visuomenės pasitikėjimo valdžios institucijomis modelis

Šaltinis: sudaryta pagal Čepeliauskaitę, Petrauskienę, 2017.

Kaip matyti 1.3 paveiksle, Kanzaso valstijos universiteto mokslininkas Seok-Eun Kim‘as, vadovaudamasis 2005 metais atlikto tyrimo gautais rezultatais, išskyrė pagrindinius pasitikėjimo valdžios institucijomis veiksnius: įsipareigojimų vykdymas, palankumas, sąžiningumas, kompetentingumas, teisingumas, informacijos sklaida, piliečių aptarnavimas bei gyventojų bendradarbiavimas. (Čepeliauskaitė, Petrauskienė, 2017).

Čepeliauskaitė ir Petrauskienė (2017) teigia, kad visi šie veiksniai sąlygoja piliečių pasitikėjimą bei formuoja pozityvų santykį. Toliau procesas yra susijęs su visuomenės informavimo

bei aptarnavimo sritimis, su kuriomis taip pat palaikomas apibūsis pozityvus santykis. Aukštas pasitikėjimas valdžia bei valstybės tarnautojų teikiamų paslaugų kokybė formuoja teigiamą informaciją apie valdžios atliekamas veiklas ir tai dar labiau didina šį pasitikėjimo rodiklį. Bendradarbiavimas su piliečiais taip pat formuoja teigiamą ryšį, kuris tiesiogiai susijęs su informacijos sklaida bei piliečių aptarnavimu.

Siekiant užtikrinti pasitikėjimą, nerekomenduotina vadovautis tik vienu ar dviem pateiktais veiksniais. Literatūroje mokslininkai pateikia ir kitų pasitikėjimui įtakos turinčių veiksnių (žr. 1.4 pav.).

1.4 pav. Pasitikėjimui įtakos turintys veiksniai

Šaltinis: sudaryta pagal Nakrošį, 2017.

Kaip vienas iš veiksnių, susijusių su pasitikėjimu įvairiomis valdymo institucijomis, išskiriamas socialinis kapitalas (socialiniai tinklai, ryšiai, normos ir pan.). Mokslininkai, tyrėjai mano, kad jeigu konkrečioje visuomenėje žmonės yra linkę nepasitikėti kitais asmenimis, tikėtina, kad jie mažiau pasitikės ir valdymo institucijomis. Nakrošis (2017) monografijoje „Pasitikėjimas valstybe: prielaidos, iššūkiai, sprendimai“ pateikė Europos socialinio tyrimo (EST) septintosios bangos apklausos, vykdytos Lietuvoje 2015 metais, duomenis, iš kurių matyti, kad didžioji dalis (58,6 proc.) šalies gyventojų įsitikinę, kad su žmonėmis reikia būti atsargiems. Asmeninė patirtis, ekonominis bei socialinis statusas, vertybės bei tradicijos, įgyti arba neįgyti socialiniai ryšiai galėjo turėti įtakos tokiems apklausos rezultatams. (Nakrošis, 2017).

Kita labai svarbi sąlyga, turinti įtakos gyventojų pasitikėjimui valdymo institucijomis didinti, kurią išskyrė Nakrošis (2017), yra gera ekonominė situacija šalyje. Nakrošis (2017), vadovaudamasis Boda, Medve-Balint (2014), teigia, kad konkrečiose šalyse tokie makroekonominiai rodikliai kaip BVP, nedarbo lygis, infliacijos lygis veikia gyventojų įvairių institucijų vertinimą. Autorių teigimu, buvo nustatytas statistiškai reikšmingas, matuojant pagal BVP vienam gyventojui, ryšys tarp ekonominio lygio ir pasitikėjimo politinėmis bei valdymo institucijomis. Lietuvoje, pasak Imbrasaitę (2011), pasitikėjimas valdžia taip pat susijęs su šalies ekonomikos vertinimu. Atlikti moksliniai tyrimai rodo, kad gyventojai, palankiau vertinantys šalies ekonomiką, labiau linkę pasitikėti ir valstybės institucijomis. Nakrošis (2017) monografijoje, kalbėdamas apie pagrindinius pasitikėjimui valdymo institucijomis darančius įtaką veiksnius, pateikia ir Lietuvos sociologo Gaidžio (2015) nuomonę, kuris sako, kad reikšmingą įtaką piliečių

pasitikėjimui daro makroekonominės tendencijos – kiek gerėja arba kiek blogėja ekonominė situacija šalyje. Atsižvelgiant į autorių išsakytas mintis, galima būtų manyti, kad 2008 metų prasidėjusi finansų ir ekonomikos krizė Lietuvoje, kurios metu įvairiose valdymo srityse buvo „karpomos“ valdžios išlaidos bei vykdomos struktūrinės reformos, mažino Lietuvos gyventojų palankumą palitinėms bei kitoms valstybės institucijoms. (Nakrošis, 2017).

Rinkimų sistema bei vyriausybės formavimasis taip pat turi įtakos piliečių pasitikėjimui. Mažiausias pasitikėjimas Lietuvos valstybės ir savivaldybių institucijomis buvo užfiksuotas 2011 m. (39 proc.), didžiausias pasitikėjimas jomis – 2015 m. (64 proc.). Prieš kiekviena rinkimus pasitaiko įvairių politinių skandalų, susijusių su būsimais politikos nariais ar valdžios institucijų atstovais, kurie ir formuoja piliečių pasitikėjimą. Kiekvienas šalies pilietis, rinkdamas valdžią tikisi, kad valdžios atstovai įvertins parodytą pasitikėjimą bei suteiktą galimybę tinkamai ir atsakingai atstovauti savo rinkėjus. Tarp valstybių ir savivaldybių institucijų, kuriomis piliečiai mažiausiai pasitikėjo 2005–2015 metais, buvo Seimas ir Vyriausybė. 2015 metais išaugęs pasitikėjimas savivaldybėmis siejamas su tiesioginiais merų rinkimais, kurie leido išrinkti politikus ar visuomenės atstovus, turinčius piliečių palaikymą ir taip prisidėjo prie vietos demokratijos plėtros. (Nakrošis, 2017).

Pasitikėjimas valdymo institucijomis taip pat priklauso ir nuo konkrečių valdymo institucijų veiklos rezultatų. Nors nėra tiesioginio ryšio tarp šių institucijų pasiekimų ir pasitikėjimo, Nakrošis, (2017), vadovaudamasis Bouckaert (2011), pripažįsta, kad jie yra susiję. Pasak autorių, prastėjant veiklos rezultatams, prastėja ir piliečių vertinimas valdymo institucijomis. Autoriai taip pat atkreipia dėmesį, kad gerėjantys valdymo institucijų veiklos rezultatai, nebūtinai lems palankesnę piliečių vertinimą. Van Ryzin (2007) pabrėžia, kad išmatuoti veiklos rezultatų įtaką nėra lengva, nes piliečių nuomonei reikšmingi yra ne tik objektyvūs veiklos rezultatai, bet ir lūkesčiai, kurie taip pat turi įtakos jų pasitenkinimui. (Nakrošis, 2017).

Piliečių nuomonę dėl valdymo institucijų veikia ir reikšmingi politinio ar administracinio valdymo įvykiai, pavyzdžiui, politiniai ar administraciniai skandalai, kurie dažnu atveju daro neigiamą įtaką, nebent po skandalų viešajam valdymui tobulinti sėkmingai įgyvendinamos iniciatyvos. (Nakrošis, 2017).

Kalbant apie pasitikėjimą valdymo institucijomis, Nakrošis (2017) pažymi, kad be tarpusavio pasitikėjimo visuomenėje, svarbus tarpinstitucinis pasitikėjimas politinėje ir administracinėje (viešojo valdymo) sistemoje. Pasak autoriaus, nuo to, kiek politikai, valstybės tarnautojai bei piliečiai pasitiki vieni kitais, ir kaip jie sąveikauja įvairiuose tinkluose bei bendradarbiauja viešosios politikos proceso metu, priklauso viešosios politikos rezultatai. Kuo didesnis jų tarpusavio pasitikėjimas bei sąveika tinkluose, tuo didesnė tikimybė geriau bendradarbiauti sprendžiant įvairias viešosios politikos problemas bei siekiant rezultatų. (Nakrošis, 2017).

Kai kalbama apie pasitikėjamą vietos valdžia įtakojančius veiksmus, būtina pažymėti geram valdymui būdingus principus. Geras valdymas mokslinėje literatūroje pateikiamas kaip aplinka, kurioje tiek viešosios institucijos, tiek individai yra atsakingi už savo veiksmus. Gero valdymo sąvokai būdingas skaidrumas, kuris neretai įvardijamas kaip atvirumas, reikalaujantis, kad valdžios teikiama informacija netrukdomai būtų pateikta kaip priemonė įvairiems valdomųjų sprendimams priimti. Skaidrumas įvardijamas kaip gerojo valdymo pagrindas. (Petrauskienė, Predkelytė, 2014). Gero valdymo principai, kuriuos išskyrė Šaparnienė ir Valukonytė (2012), pateikiami 1.2 lentelėje.

1.2 lentelė

Gero valdymo principai vietos savivaldoje

Gero valdymo principai	Apibūdinimas
Sąžiningas rinkimų organizavimas, atstovavimas bei piliečių dalyvavimas	Piliečiams suteikiamos realios galimybės dalyvauti valstybės valdyme, išreikšti savo nuomonę valstybės valdymo klausimais.
Reagavimas į gyventojų poreikius	Tikslai, taisyklės, struktūros ir procedūros yra pritaikytos piliečių poreikiams ir lūkesčiams tenkinti, vietinės valdžios nuolatos stengiasi reaguoti į visuomenės poreikius.
Veiksmingumas ir efektyvumas	Tikslai yra įgyvendinami kiek įmanoma geriausiai panaudojant turimus išteklius; rezultatai patenkina iš anksto sutartus tikslus.
Atvirumas ir skaidrumas	Visuomenės galimybė naudotis viešąja informacija yra garantuota, formuojant piliečių suvokimą, kaip yra valdomos savivaldos problemos; sprendimai yra priimti ir vykdomi remiantis taisyklėmis ir nuostatomis.
Įstatymų viršenybė	Užtikrinama, kad vietinės valdžios tvirtai laikysis įstatymų ir teismo sprendimų; taisyklės ir nuostatos yra priimamos remiantis procedūromis, kurias numato įstatymai ir jos yra vykdomos teisingai.
Etiškas elgesys	Pabrėžiama visuomenės gerovė, kuri turi būti žymiai svarbesnė nei individualūs interesai.
Kompetencija ir gebėjimai	Užtikrinama, kad vietinių valdžių atstovai, vešieji pareigūnai geba vykdyti savo tarnybines pareigas profesionaliai, nuolatos tobulina savo kompetencijas ir pateikia geresnius rezultatus.
Inovacijos ir atvirumas pokyčiams	Siekiami naujų, modernių ir efektyvių problemų sprendimo būdų, rodomas atvirumas pokyčiams bei pasiruošimas mokytis iš gerosios patirties.
Tvarumas (darna, subalansuotumas) ir ilgalaikė orientacija	Bendruomenės tvarumas, atsižvelgiama į ateities kartų poreikius ir interesus.
Patikimas finansų valdymas	Vietinės valdžios užtikrina tinkamą viešųjų išteklių naudojimą, įgyvendinamas efektyvus finansų valdymas.
Žmogaus teisės, kultūrinė įvairovė ir socialinė sanglauda	Pasitelkiant vietinės valdžios įtakos sferas, žmogaus teisės turi būti gerbiamos ir saugomos, stengiamasi įveikti bet kokio lygio diskriminaciją; kultūrinė įvairovė yra laikoma vertybe, socialinė sanglauda tarp įvairių sluoksnių piliečių yra visada remiama.
Atskaitomybė	Užtikrinama, kad vietinė valdžia yra atsakinga už vykdomus sprendimus, sugeba išklausti piliečių nuomonę ir lūkesčius.

Šaltinis: sudaryta Šaparnienė, Valukonytė, 2012; p. 102.

Apibendrinant gero valdymo principus vietos savivaldoje galima teigti, kad jų įvairovė plati, tačiau lentelėje įvardinti principai vienas su kitu susiję, nes vieno principo įgyvendinimas arba nepakankamas jo įgyvendinimas gali turėti įtakos kitiems principams.

Tyrimai rodo, kad tokios individualios asmenų savybės kaip lytis, amžius, išsilavinimas, ekonominė padėtis ar asmeninė patirtis taip pat turi įtakos pasitikėjimui. Žiliukaitės (2006), Jasinskytės (2015), Juodišiūtės (2018) atliktų tyrimų rezultatai parodė, kad jaunesnio amžiaus piliečiai yra labiau linkę pasitikėti valdžios institucijomis, nei kad vyresnio amžiaus piliečiai. Taip pat tyrimai atskleidė, kad labiau linkę pasitikėti politiniame šalies gyvenime aktyviai dalyvaujantys bei ekonomiškai patenkinti savo gerove piliečiai.

Kvederytė-Petkuvienė (2018), vadovaudamasi Hamm, Lee, Trinkner, Wingrove, Leben ir Breuer (2016) atliktais tyrimo apie visuomenės pasitikėjimą valstybės tarnyba bei valstybės institucijomis rezultatais, išskyrė pagrindinius pasitikėjimą sąlygojančius veiksnius:

- Viešųjų įstaigų veiklos kokybė, į kurią įeina efektyvumas, paslaugos atliepančios visuomenės poreikius bei jų kokybė; nuoseklus politikos įgyvendinimas; skaidrumas/korupcijos nebuvimas; piliečių interesų atliepimas; viešųjų paslaugų prieinamumas; šalies ekonominis vystymasis/plėtra/stabilumas.

- Institucijų struktūra (tose visuomenėse, kuriose veikia piliečių dalyvavimo mechanizmai, pasitikėjimas institucijomis yra didesnis).

- Etikos principais grįstas valstybės tarnautojų elgesys (tiek instituciniam pasitikėjimui, tiek politiniam pasitikėjimui teigiamą įtaką daro etiškas ir pagarbus elgesys, kompetencija ir geranoriškumas, integralumas), procedūrinis/proceso teisingumas ir valstybės tarnybos atstovų sąžiningumas.

- Politinė aplinka (politinis stabilumas teigiamai veikia pasitikėjimą valstybės tarnyba).

- Gyventojų sociodemografinės savybės (amžius, išsilavinimas, profesinė veikla, religija).

Žiniasklaida masinės komunikacijos amžiuje – dar vienas veiksnys, stipriai formuojantis visuomenės nuomonę. Kaip pagrindinė politinės informacijos, kuri nevisuomet yra tiksli ir objektyvi, teikėja, žiniasklaida gali sukurti didžiulį atstumą tarp politikų ir visuomenės, taip didindama visuomenės nepasitikėjimą ir abejingumą valdžia. Tačiau būtina atkreipti dėmesį į tai, kad žodžio laisvė yra demokratinės visuomenės pagrindas, įpareigojantis piliečius išmokti atsirinkti tiesą. Neretai žiniasklaidoje pasirodžiusi neigiama informacija apie valdžios institucijas mažina visuomenės pasitikėjimą jomis, todėl valdžios institucijos skatinamos aktyviau bei atviriau bendrauti su žmonėmis, aiškinti priimamų sprendimų svarbą (Marien, Hooghe, 2011).

Apibendrinant skyrių galima teigti, kad visi šie pasitikėjimą sąlygojantys veiksniai yra vienodai svarbūs. Siekiant užtikrinti pasitikėjimą vietos valdžia, nerekomenduotina vadovautis tik vienu arba dviem veiksniais. Visus šiuos veiksnius būtina suvokti kaip visumą, kurių vieningai laikantis, būtų galima sulaukti teigiamų rezultatų.

1.2. Dalyvavimo samprata ir ypatumai

Kadangi, kaip jau buvo minėta aukščiau, demokratija priklauso nuo aktyvių piliečių, kurie dalyvauja politiniame šalies gyvenime ir taip stiprina pasitikėjimą valdžia, šiame magistro darbo skyriuje apibrėžiama dalyvavimo koncepcija.

Dalyvavimas yra plati sąvoka ir mokslinėje literatūroje ji aiškinama įvairiai. Tyrėjai nesutaria kokį elgesį ar veiklą reiškia dalyvavimas, koks dalyvavimo tikslas ir kuo jis skiriasi nuo kitų susijusių sąvokų kaip į(si)traukimas (angl. *involvement*), įgalinimas (angl. *engagement*), svarstymas-patarimas (angl. *deliberation*), aktyvinimas ar aktyvus pilietiškumas (Stumbraitė-Vilkišienė, 2013). Stumbraitė-Vilkišienė (2013), vadovaudamasi Cooper, Bryer, Meek (2006), teigia, kad nėra esminio skirtumo tarp dalyvavimo, įtraukimo ir įgalinimo. Socialiniuose moksluose dalyvavimas yra platus terminas, kuris apima skirtingas priemones visuomenei tiesiogiai ir netiesiogiai dalyvauti politiniuose, ekonominiuose, vadybiniuose arba kituose socialiniuose sprendimuose (Tijūnaitienė, 2013), todėl dalyvavimas vyksta įvairiuose lygmenyse ir jis gali svyruoti nuo pojūčio „dalyvauti“ iki „buvimas dalimi“ arba tiesiog „pasidalinti kuo nors“ (Jociutė, 2014). Dabartiniame Lietuvių kalbos žodyne žodis „dalyvauti“ reiškia „būti kur ar veikti drauge su kitais“. Tijūnaitienė (2013), vadovaudamasi Petukienė (2010), teigia, kad *būti* suprantama kaip pasyvi veiklos forma, o *veikti* kartu su kitais – suprantamas kaip aktyvus žmogaus elgesys. Kai kalbama apie dalyvavimą, kaip vieną iš pagrindinių sėkmingos demokratijos principų, dalyvavimas siejamas su visuomene, o dar tiksliau – su piliečiais, todėl, pasak Tijūnaitienės ir Damkuvienės (2010), dalyvavimo koncepcija kaip pagrindu remiasi pilietiškumo koncepcija. Tokios sąvokos kaip pilietiškas pilietis, aktyvus gyventojas, pilietinės visuomenės narys arba tiesiog šalies gyventojas, yra klaidinančios, todėl kalbant apie pilietiškumo koncepciją, būtina išsiaiškinti ir jos prasmę (Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 2012).

Pilietiškumas – tai svarbi emancipacijos forma, kuri išreiškia individo kultūrinį vieningumą, tautiškumą bei bendrumo jausmą. Terminas pilietiškas įprastoje vartosenoje apibūdinamas kaip labai platus konceptas, kurį lydi etniškumo, identiškumo, lyties, dalyvavimo, vertybių, nuostatų, teisių bei pareigų suvokimo klausimai, todėl toks koncepto įvairiapusiškumas empirinėms analizėms nėra palankus, tačiau tuo pačiu sąvokos *pilietinis* įvairiapusiškumas duoda pagrindo ir toliau plėtoti dalyvavimo koncepciją (Tijūnaitienė, Damkuvienė, 2010).

Sąvoka *pilietinis/pilietiškas* taip pat neturi pagrindinės apibrėžties, vieni ją suvokia tik iš teisinės pusės, kiti ją traktuoja kaip sudėtingą, apimančią galios bei sprendimų priėmimo kontekstą (Tijūnaitienė, Damkuvienė, 2010). Europos sąjungoje pilietybė – tai žmonių teisiniai ryšiai su valstybe. Toks pilietybės apibūdinimas leidžia suprasti, kad vienas kito atžvilgiu pilietis ir valstybė turi tam tikras pareigas ir teises. Aktyvus pilietiškas susieja įvairias narių tapatybes bei suteikia

galią dalyvauti kultūriniam, ekonominiame, socialiniame bei politiniame visuomenės gyvenime. Europos pilietybės konvencijoje pilietybė apibrėžiama kaip teisinis asmens bei valstybės ryšys, kuris nerodo asmens etninės kilmės, t.y. nurodo tik teises ir atsakomybę, kurias turi tik tos valstybės piliečiai (Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 2012).

Tijūnaitienė ir Damkuvienė (2010), vadovaudamosi Abs ir Veldhuis (2006) pateikia Marshall analizę, kuri buvo atlikta 1950 m., pagal kurią pilietiškumą suskirstė į tris dalis:

1. pilietybės dalis, kuri sudaryta iš teisių, reikalingų individo laisvei bei lygybei prieš įstatymus. Taigi, ši dalis siejama su teisėmis, kurias individas turi laisvei, ir instituciniu požiūriu tai susiję su teisiniu valdymu bei teismų sistema;

2. politinė dalis, kuri suvokiama kaip teisė dalyvauti viešoje arenoje, teisė balsuoti, dalyvauti priimant politinius sprendimus. Tai reiškia, kad politinė dalis yra sudaryta iš teisių dalyvauti skirstant politinę galią, politinės teisės susijusios su valdžios institucijomis;

3. socialinė konstrukto dalis, kuri susijusi su teise į minimalią ekonominę gerovę, apsaugą, su teise dalytis visomis visuomeninėmis gėrybėmis, gyventi civilizuotai pagal vyraujančius visuomenėje standartus.

Kaip ir buvo minėta aukščiau, kito požiūrio šalininkams tai daugiau nei kad teisinis konceptas. Pilietiškumas suprantamas kaip naudojimas teisėmis bei atsakomybe, o jos yra susijusios su buvimu arba tapimu tam tikro vieneto – valstybės, miesto, politinės partijos, profesinės sąjungos ar nevyriausybinių organizacijos – nariu. Čia pilietiškumas daugiau suprantamas kaip įsipareigojimas prisiimti teises ir pareigas, rūpintis bendruomenės ateitimi, naudotis narystės teikiamomis galimybėmis bei aktyviai dalyvauti (Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 2012).

Taigi, Tijūnaitienė ir Damkuvienė (2010), analizuodamos dalyvavimo koncepcijas, pateikia mokslininkų H. J. Abs ir R. Veldhuis (2006) dalyvavimo koncepcijų klasifikaciją, kurių pagrindas yra aktyvus pilietiškumas. Dalyvavimo koncepcijos bei išraiškos formos pateiktos 1.3 lentelėje.

1.3 lentelė

Piliečių dalyvavimo koncepcijos

Dalyvavimo koncepcijos	Formos, kurių tikimasi iš dalyvavimo
Politinis dalyvavimas	Balsavimas rinkimuose ir referendumuose, lobistinė veikla, kreipimasis į politikus ir valstybės tarnautojus dėl piliečių interesų.
Socialinis dalyvavimas	Narystė savanoriškoje asociacijoje, asociacijos taryboje, kitose asociacijos veiklose.
Ekonominis dalyvavimas	Indėlis į gamybos procesą – darbas, narystė organizacijos darbuotojų taryboje.
Kultūrinis dalyvavimas	Kova prieš diskriminaciją ir atskirtį, socialinės sanglaudos rėmimas.

Šaltinis: Tijūnaitienė, Damkuvienė, 2010, p. 128; Petrauskienė, Žilinskas, 2013, p. 51.

Kai kalbama apie socialinį dalyvavimą, omenyje turimas žmonių įsitraukimas į tokias bendro gyvenimo sritis, kurios apima veiklas, susijusias tiek su šeima ir draugais, tiek su kaimynais ir kolegomis. Mokslininkų atlikti tyrimų rezultatai rodo, kad aukšti socialinio dalyvavimo lygiai bei prisirišimas prisideda prie bendros visuomenės gerovės, o pats dalyvavimas vertinamas kaip svarbiausia bendruomenės plėtros ašis, kuris vis labiau persmelktas visuomeniškumo dvasios ir labiau orientuotas į bendrąją naudą. (Tijūnaitienė, Damkuvienė, 2010).

Kultūrinis dalyvavimas apima dalyvavimą religinėse organizacijose, multikultūrinėse organizacijose bei kitose kultūrinėse veiklose. Kultūrinis dalyvavimas – vienas svarbiausių būdų norint stiprinti socialinį kapitalą. (Tijūnaitienė, Damkuvienė, 2010).

Ekonominis dalyvavimas apima tiek darbinę veiklą, tiek darbuotojų sąjungas bei darbdavių organizacijas. Toks dalyvavimo tipas padeda plėtoti socialinius santykius, mokytis kooperavimosi bei kitų dalyvavimui būdingų įgūdžių. Čia būdingas aktyvus dalyvavimas, o ne formalus buvimas nariu. (Tijūnaitienė, Damkuvienė, 2010).

Kiekviena demokratines vertybes puoselėjanti šalis supranta, kad demokratinės visuomenės varomoji jėga yra visuomenės narių įtraukimas į politinius procesus, kad šalies stabilumą bei demokratijos plėtrą užtikrina pilietines pareigas suvokiantys, demokratines vertybes puoselėjantys piliečiai (Bernotienė, 2010; Babravičius, Dzemyda, 2012). Todėl, kai kalbame apie vietos savivaldos lygmenį, ypač aktualus piliečių politinis dalyvavimas.

Politinis dalyvavimas tai dar vienas terminas, apimantis daug reikšmių, nėra vieno visuotinai priimto apibrėžimo, kuris jį vienareikšmiškai apibūdintų. Didžioji politinio dalyvavimo apibrėžimų dalis diktuoja, kad tai yra kitus politikos srities dalyvius veikiantys veiksmai (Visockaitė, 2015). „Politinis dalyvavimas reiškia atskirų piliečių veiklą, kuri yra skirta paveikti valdžios sprendimus.“ (Riekašius 2004, p. 214). Riekašius (2011) politinį dalyvavimą apibūdina siauriają ir plačiąją prasmėmis. Pasak autoriaus, politinis dalyvavimas siaurąja prasme apima domėjimąsi politika, dalyvavimą rinkimuose, priklausymą politinėms partijoms ir pan. Plačiąją prasme politinis dalyvavimas reiškia visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus. (Visockaitė, 2015).

Nepaisant politinio dalyvavimo įvairovės, Riekašius (2011) išskyrė politiniam dalyvavimui būdingas ypatybes:

1. politinis dalyvavimas akcentuoja tuos žmones, kurie veikia ne kaip politikai ar valstybės tarnautojai, o kaip piliečiai. Čia dėmesys koncentruojamas tik į tų piliečių veiklą, kurie nėra įtraukti į politikos formavimą profesionaliai;
2. politinis dalyvavimas suprantamas kaip veiksmai, todėl analizuojant politinį dalyvavimą svarbu domėtis politika, vien stebėti politikos proceso nepakanka;
3. piliečių veikla turi būti savanoriška. Piliečiai turi būti laisvi, pasirenkant skirtingus politinio proceso įtakojimo būdus;

4. politinis dalyvavimas apima politiką plačiąja prasme (politinės sistemos) ir nėra apribojamas specifinėmis fazėmis, piliečiai gali dalyvauti įvairiuose valstybės valdymo lygmenyse.

Demokratinėse valstybėse kiekvienas pilietis turi sąlygas dalyvauti valstybės valdyme. Tik aktyviai dalyvaujantys piliečiai rinkimais gali daryti įtaką politiniam procesui bei taip kontroliuoti politinės valdžios veiklą. Visockaitė (2015), vadovaudamasi Waldron-Moore (1999), teigia, kad esminė demokratijos savybė yra nuolatinė vyriausybės reakcija į savo piliečių preferencijas, o demokratinis piliečių dalyvavimas vyksta tik per politinį dalyvavimą.

Petrauskienė ir Žilinskas (2013) dažnai politinį dalyvavimą tapatina su dalyvavimu rinkimuose, tačiau Riekašiaus (2011) nuomone, politinis dalyvavimas nėra vien tik dalyvavimas rinkimuose. Pasak autoriaus, galimybė rinktis politinius lyderius arba per kitus rinkimus jų atsisakyti yra svarbiausia demokratiniam procesui, tačiau be rinkimų yra ir kitų būdų dalyvauti sprendimų priėmimo, pavyzdžiui, susitikimai su pareigūnais, veikla su grupe arba tokios veiklos formos kaip demonstracijos, protestai. „Svarbiausia politinio dalyvavimo funkcija – suteikti piliečiams galimybę tiesiogiai įtakoti valdžios sprendimų priėmimą.“ (Riekašius, 2011, p. 8).

Visockaitė (2015) teigia, kad demokratija dažnai grindžiama visų piliečių lygybės idėja, nors nė vienoje demokratinėje valstybėje dalyvavimo lygybės nėra. Nors ir yra pakankamai aktyvių piliečių, kurie nuolat balsuoja tiek nacionaliniuose, tiek vietos rinkimuose, aktyviai įsitraukia į savo bendruomenės veiklas, nuolat dalyvauja ne tik politinėse, bet ir visuomeninėse organizacijose, tačiau Visockaitė (2015) atkreipia dėmesį, kad kitų piliečių politinis dalyvavimas apsiriboja tik balsavimu rinkimuose. Tai gali būti viena iš priežasčių, kodėl politinis dalyvavimas neretai yra tapatinamas tik su balsavimu rinkimuose. Balsavimas, pasak Riekašiaus (2011), yra dažnai pasitaikantis kiekvieno piliečio individualus veiksmas, kuris nereikalauja daug iniciatyvos, pastangų bei žinių, bet apima konfliktą su grupėmis, veikiamas institucijos mobilizacijos. Balsavimas tapatinamas su rinkimais, kaip atstovaujamos demokratijos pagrindas, nes taip piliečiams suteikiama galimybė kontroliuoti ir periodiškai perrinkti elitą (Krupavičius, Lukošaitis, 2004).

„Piliečiai, dalyvaujantys politiniame gyvenime, formuoja pilietinę atsakomybę, taip išreiškdami savo interesus, į kuriuos valdžia privalo atsižvelgti.“ (Petrauskienė, Žilinskas, 2013, p. 52). Toks piliečių dalyvavimas tik parodo visuomenės aktyvumą ir jausmą, kad yra svarbūs viešojo valdymo procese, o bendradarbiavimas su valdžios institucijomis skatina pasitikėjimą jomis (Petrauskienė, Žilinskas, 2013).

Apibendrinant šį poskyrį būtina pažymėti tai, kad žodis „dalyvauti“ siejamas su aktyvia žmogaus elgsena, o dalyvavimas, kaip vienas iš pagrindinių sėkmingos demokratijos principų, siejamas su visuomene, o dar tiksliau, su piliečiais, todėl tiriant piliečių pasitikėjimo vietos valdžiai ir dalyvavimo vietos valdyme raišką, šiame magistro darbe kalbama apie politinį dalyvavimą, kuris remiasi pilietiškumo pagrindais.

1.2.1. Dalyvavimo formos ir metodai

Piliečių dalyvavimas tiek valstybės, tiek vietos valdyme yra vienas svarbiausių demokratijos bei laisvos, atviros visuomenės bruožų. Įvairios pasaulio šalys siekia efektyvesnio dialogo bei bendradarbiavimo su piliečiais, siekdamos juos įtraukti į sprendimų priėmimo procesus, skatindamos jų dalyvavimą valstybės bei vietos valdyme. (Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 2015).

Dalyvaudami politiniame gyvenime, piliečiai formuoja pilietinę atsakomybę, taip išreiškdami savo interesus, į kuriuos valdžia privalo atsižvelgti. Visa tai rodo visuomenės aktyvumą bei jausmą, kad yra svarbūs viešojo valdymo procese, o bendradarbiavimas su valdžios institucijomis skatina pasitikėjimą jomis (Petrauskienė, Žilinskas, 2013).

Kalbant apie piliečių dalyvavimą vietos valdyme, būtina paminėti, kad individualus visuomenės įsitraukimo procesas į viešąjį valdymą priklauso nuo dalyvavimo formos ir metodų (Visockaitė, 2015). Dalyvavimo metodai įvairiuose šaltiniuose apibūdinami skirtingai. Vieni autoriai apibūdinami juos vartoja mechanizmų, pakopų, procesų sąvokas, kiti autoriai – būdų, tipų, formų ar net kategorijų sąvokas (Tijūnaitienė, 2013).

Pavyzdžiui, Imbrasaitė (2017) politinio dalyvavimo formas skirsto pagal piliečių aktyvumą:

1. pasyviai, kuomet piliečiai domisi, bet nedalyvauja;
2. aktyviai, kai piliečiai dalyvauja;
3. apatiškas – piliečiai nei domisi, nei dalyvauja.

Riekašius (2011) išskiria dažniausiai mokslinėje literatūroje politiniam dalyvavimui apibūdinti naudojamas tipologijas: konstitucinės ir nekonstitucinės, legalios ir nelegalios, legitimios ir neligitimos, konvencinės ir nekonvencinės dalyvavimo formos.

Konstitucinės ir nekonstitucinės formos. Šiai politinio dalyvavimo tipologijai būdinga tai, kad demokratiame procese politinis dalyvavimas yra reikšmingas dėl piliečiams suteiktos galimybės daryti įtaką priimamiems sprendimams konstituciniais dalyvavimo veiksmais, t.y. įtvirtintais įstatymais, ir nekonstituciniais dalyvavimo veiksmais, kai tokie veiksmai nėra įtvirtinti įstatymais. „Konstituciniams“ veiksmais būtų galima priskirti balsavimą, „nekonstituciniams“ – įvairias pilietines iniciatyvas.

Legalios ir nelegalios formos. Dalyvavimo veiksmai gali būti dvejopi: leidžiami įstatymų – legalūs veiksmai, įstatymų draudžiami – nelegalūs veiksmai. Prie nelegalių veiksmų priskiriami pilietiniai neramumai, jiems būdinga prievarta.

Legitimios ir nelegitimios formos. Šių kategorijų išskyrimas reiškia, kad įstatymų numatyti veiksmai ne visada yra legitimūs – piliečių pripažinti, ir atvirkščiai, neligitimūs – draudžiami veiksmai gali turėti piliečių pripažinimą ir palaikymą.

Konvencinės ir nekonvencinės formos. Ši politinio dalyvavimo tipologija išsiskiria tuo, kad jai svarbus legalumo ir legitimumo veiksnių suderinamumo aspektai. Konvencinis dalyvavimas susijęs su legitimiomis dalyvavimo formomis, tokiomis kaip dalyvavimas rinkimuose ar rinkimų kampanijose, o nekonvenciniam dalyvavimui būtinos demonstracijos, piketai, kurie dažnai turi legitimumo trūkumą.

Riekašius (2011) taip pat siūlo alternatyvų politinio dalyvavimo veiklų skirstymo modelį: konvencinėms, legalioms ir legitimoms veikloms priskirti balsavimą, dalyvavimą rinkimų kampanijose, narystę politinėse partijose, politinių ir rinkiminių aukų rinkimą, susitikimus su pareigūnais, narystę profesinėse sąjungose bei kitose organizacijose, o peticijas, demonstracijas, mitingus, piketus ir streikus laikyti protesto politikos veiklomis. Nors visos formos yra legitimios, trys pastarosios gali stokoti legalumo (Riekašius, 2011; Visockaitė, 2015).

Tijūnaitienės (2013) dalyvavimo metodų klasifikacija pateikiama 1.4 lentelėje.

1.4 lentelė

Dalyvavimo metodai

Dalyvavimo metodas (forma)	Metodo (formos) detalizavimas
Viešas posėdis (susirinkimas)	Formalus viešas piliečių ir valdžios atstovų susirinkimas, skirtas aptarti konkrečią problemą. Visuomenei suteikiama galimybė išreikšti savo nuomonę, tačiau tiesioginės įtakos rekomencijoms neturi. Tai priemonė vienkartinėms visuomenės konsultacijoms, supažindinimui su problema bei galimais sprendimo būdais.
Referendumas	Tai rinkimų teisę turinčio piliečio balsavimas dėl kokio nors viešo reikalo. Referendumu sprendžiama konkreti problema arba legitimuojamas konkretus jau įgyvendintas sprendimas. Dalyvauti jame gali visi valstybės ir vietos nariai. Visi dalyviai turi vienodai lygią įtaką, o galutinis rezultatas yra privalomas. Referendumą sušaukti galima tik to pareikalavus 300 000 piliečių arba nusprendus Seimui.
Dalyvavimas sudarant biudžetą	Tai tarsi visuomenės atskaitomybės instrumentas, pagal kurį žmonės turi galimybę dalyvauti detalizuojant bei kontroliuojant biudžeto formavimą.
Savivaldybės posėdis	Ši dalyvavimo forma susijusi su piliečių dalyvavimu sudarant savivaldybių biudžetą. Visi gyventojų iškelti klausimai surašyti į miesto tarybos darbotvarkę, tačiau kažkurie klausimai būna praleisti, todėl siekiant pripažinti bei įtraukti apleistas problemas, organizuojamas toks posėdis.
Piliečių komitetai	Sudaroma maža grupė iš įvairių bendruomenių bei grupių, kurie atstovauja savo bendruomenės požiūriui komitete.
Piliečių tyrimai ir apklauskos	Tai apklauskos (žodžiu, telefonu), interviu, kaip komunikacijos tiltas į ir iš žmonių bei interesų grupių, kuriais galima pasinaudoti valdžiai tikrinant idėjas, prieš priimant galutinį sprendimą.
Planavimo kuopelės	Lankstus modelis, kuris vertinamas kaip konsultatyvus, nes pateikiamos tik rekomencijos, kurių valdžia gali ir atsisakyti. Piliečiai, kurie parinkti atsitiktine tvarka, įvertina įvairias pasirinkimo galimybes tam, kad parengtų rekomencijas priimančioms sprendimams.
Piliečių grupės	Metodas, kuris skirtas sudėtingoms problemoms spręsti. Šio metodo tikslas – suteikti galimybę piliečiams daugiau sužinoti apie pasirinkimus politikoje, sudaryti sąlygas diskutuoti bei įvertinti tuos pasirinkimus. Grupė sudaroma iš 12–20 visuomenės narių. Metodas gana lengvai pritaikomas plačiai užduočių bei situacijų sferai – nuo miesto projektavimo iki ilgalaikės šalies energijos ir išteklių planavimo. Rekomencijos pateikiamos raštu proceso pabaigoje priimančiai sprendimą valdžiai po balsavimo dėl išvadų.

Lentelės tęsinys 31 psl.

Dalyvavimo metodas (forma)	Metodo (formos) detalizavimas
Konsensuso konferencija	Organizuojama kaip dialogas tarp ekspertų ir visuomenės atstovų. Šios diskusijos pagrindu parengtas dokumentas pateikiamas parlamentui – taip siekiama sumažinti atotrūkį tarp politikų, ekspertų ir visuomenės atstovų, o politikai daugiau sužino apie visuomenės poreikius, lūkesčius bei viltis. Diskusijai kviečiama apie 10–16 piliečių iš įvairių socialinių sluoksnių, kurie nėra informuoti apie svarstomą dalyką, tačiau yra suinteresuoti ir nori dalyvauti, bendradarbiauti.
Fokus grupės	Grupė sutelkta bendram sprendimui rasti. Taip pat tyrinėjama pačios grupės reakcija į savo veiklą, priimtus sprendimus.
Nuolatiniai forumai	Nuolat veikiančios pokalbių klubai, į kuriuos įtraukiami piliečiai ar jų grupės. Grupės gali veikti tiek narystės principu, tiek būti „atviri“. Nustatytais atvejais jie gali pateikti rekomendacijų savivaldybių tarybų komitetams arba net dalyvauti sprendimų priėmimo procese. Pagal pobūdį forumai gali būti: besinaudojančių viešosiomis paslaugomis forumai, kurių metu aptariamos problemos, susijusios su tam tikros paslaugos teikimu ar tobulinimu; probleminiai forumai, kurių metu svarstomi bendruomenei aktualūs tam tikros srities klausimai ir pan.
Elektroniniai susirinkimai ir kt. el. dalyvavimo formos	El. dalyvavimas nurodo į visas dalyvavimo praktikas, kurias grindžiamos informacinių technologijų taikymu: naudojant specialias dalyvavimą ir bendradarbiavimą palengvinančias „platformas“ ar įvairius informacinių technologijų įgalintus įrankius – tiek „tradicinius“, tiek ir naujos kartos. Sudaro galimybę kompiuterinei demokratijai, kuri leidžia svarstyti prisijungus prie interneto virtualiose bendruomenėse.
Piliečių švietimas	Tai šviečiamojo pobūdžio metodai, orientuoti į piliečių švietimą ir aiškinimą, kaip dirba taryba ir kokios dalyvavimo valdyje galimybės. Tai ypač svarbu tarp jaunų žmonių, nes jaunimas nori suprasti už ką balsuoti, o už ką ne. Naudojama siekiant pagerinti supratimą apie problemą, suteikti svarios informacijos, paruošti suinteresuotųjų grupę, kuri turėtų nuolat dalyvauti priimant sprendimus.
Konkursai. Imituojamieji žaidimai	Tai būdas populiarinti visuomenės įtraukimo programas, imituojant interesą, pavyzdžiui, konkursas mokykloje apie vandens išteklius ir jų apsaugą. Imituojamieji žaidimai leidžia žmonėms išbandyti įvairias politines (administracines) pozicijas (pareigas).

Šaltinis: Tijūnaitienė, 2013, p. 80–82.

Kaip matome, 1.4 lentelėje Tijūnaitienė pateikė pačius populiariausius bei žinomiausius dalyvavimo metodus. Piliečių dalyvavimas yra veiksmingas ir svarbus tiek valstybės, tiek vietos valdymui nes:

- skatina visuomenės bei vietos valdžios dialogą;
- didina valdžios institucijų veiklos skaidrumą ir atskaitomybę, tokiu būdu sukurdamas sąlygas geram valdymui;
- padeda spręsti bendruomenės problemas ir kartu užtikrina, kad į piliečių nuomonę bus atsižvelgta priimant tiek politinius, tiek strateginius-programinius sprendimus;
- padeda nustatyti bendruomenės poreikius ir prioritetus;
- sudaro galimybę gauti reikiamos informacijos geriausiai sprendimui priimti ir suteikia galimybę paaiškinti žmonėms reikalo esmę, kai būtina priimti sudėtingą arba nepopuliarų sprendimą;
- valstybės tarnautojams suteikia galimybę piliečiams įrodyti, kad jie išmano savo darbą ir jį dirba atsakingai – tiesiogiai tarnauja piliečiams;
- ugdo abipusį pasitikėjimą, sąmoningumą bei formuoja atsakomybės jausmą;

- padeda valstybės tarnautojams spręsti konfliktus, pasiekti konsensą bei užtikrinti piliečių paramą;
- leidžia gauti visuomenės paramą, nes žmonėms patinka, kai klausama jų nuomonės svarbiais klausimais.

Lietuvoje nedaug piliečių, aktyviai dalyvaujančių politiniame gyvenime, todėl būtų galima konstatuoti, kad dauguma jų, sąmoningai arba nesąmoningai, linkę leisti priimti sprendimus atsakingiems valstybės tarnautojams, taip stokodami pilietinės sąmonės bei aktyvaus dalyvavimo viešajame gyvenime (Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 2015).

1.2.2. Piliečių įtraukimo dalyvauti vietos valdyme prielaidos

Smalskys, Šilinskytė (2016), cituojama pagal Raipą (2001), nurodė, kad tiek visuomenėje, tiek viešajame sektoriuje esami pokyčiai turi įtakos bendrai tendencijai, jog „visuomenės sluoksniuose stiprėja tikėjimas, kad valdžia gali geriau tvarkyti viešąjį sektorių ir visuomenės valdymo reikalus, užtikrinti aukštesnį pragyvenimo lygį ir spręsti išskylančias globalizacijos problemas. <...> Kartu išsivysčiusių šalių piliečiai reikalauja tobulesnio valstybinio reguliavimo metodų, jų derinimo su piliečių atstovavimu, dalyvavimu priimant sprendimus, rengiant bei įgyvendinant viešuosius projektus ir programas“ (Raipa, 2001, p. 50). Šie iššūkiai lėmė tai, kad tiek Europoje, tiek ir pasaulyje viešasis sektorius ieško naujų piliečių įtraukimo į viešąjį valdymą būdų, siekiant užtikrinti efektyvesnius ir visuomenės poreikius atitinkančius sprendimus.

Kai kalbama apie piliečių įsitraukimą į vietos valdymą, būtina pažymėti tai, kad piliečių įtraukimo/įsitraukimo (angl. *engagement*) sąvoka neretai vartojama kaip platesnis konstruktas, kuris apima tiek dalyvavimą (angl. *participation*), tiek ir įtrauktį (angl. *inclusion*), tačiau Vaidelytė, Žilinskas ir Rauleckas (2016) platesnei *engagement* sąvokai įvardinti naudoja terminą „angažuotumas“.

Pasak minėtųjų autorių, piliečių angažuotumas rungimosi arba potencialaus bendradarbiavimo būdais konceptualizuoja valdžios bei kitų sektorių santykius. Pirmasis būdas reiškia, kad yra visuomenės ir valdžios vaidmenų dichotomija, kuri duoda impulsą piliečių dalyvavimui sprendimų priėmimo procese. Bendruomenė gali duoti impulsą piliečių įtraukimui į sprendimų priėmimo procesus. Tuo tarpu, valdžia, atsakydama į šį impulsą, daugiau ar mažiau gali būti jautri, o visuomenė daugiau ar mažiau agresyviai gali reikalauti, kad valdžia atliktų tam tikrą vaidmenį. Tačiau bendra dinamika yra iš išorės: piliečiai patys turi reikalauti savo vaidmens sprendimų priėmimo procese. (Vaidelytė, Žilinskas, Rauleckas, 2016). Šiai Vaidelytės, Žilinsko ir Raulecko nuomonei pritaria Smalskys ir Šilinskytė (2016), kurie teigia, kad piliečių dalyvavimas, sprendžiant

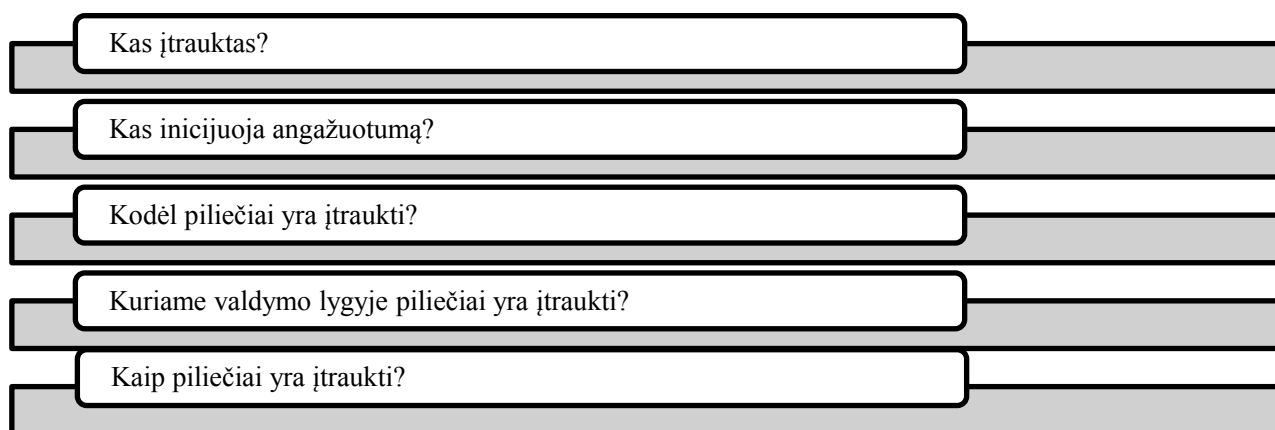

įvairius klausimus, nebėra skatinamas „iš viršaus“, o priešingai, siekiama įgalinti pačius žmones kelti, kokie klausimai ir kaip turėtų būti sprendžiami, juos įtraukiant į strateginio planavimo procesus.

Vaidelytė, Žilinskas, Rauleckas (2016), cituojama pagal Cooper, Bryer, Meek (2006), nurodė, kad piliečių įtraukimą sąlygoja šeši kintamieji.

1. Valdžios pasitikėjimas piliečiais.
2. Piliečių veiksmingumas.
3. Piliečių pasitikėjimas valdžia.
4. Piliečių kompetencija.
5. Valdžios atliepiamumas.
6. Valdžios legitimumas.

Be piliečių įtraukimą sąlygojančių kintamųjų, minėtieji autoriai išskyrė dar ir tai, kad įtraukimas gali būti charakterizuojamas penkiomis dimensijomis (žr. 1.5 pav.).

1.5 pav. Piliečių angažuotumą charakterizuojančios dimensijos

Šaltinis: sudaryta pagal Vaidelytę, Žilinską, Raulecką, 2016.

Kai kalbama apie tai, kas gali būti įtraukti į viešąjį valdymą, autoriai pažymi, kad pagrindinės angažuotumo charakteristikos yra įsitraukusių piliečių skaičius, įsitraukimo plotis, gylis bei įvairovė ir šios charakteristikos dažnai sąlygojamos piliečių dalyvavimo kaštų. Į viešąjį valdymą įsitraukti gali tiek pavieniai asmenys, tiek organizuotos jų grupės. Piliečių įsitraukimo mastui bei kaštams įtakos turi socialinės demografinės charakteristikos, o pilietinio įsitraukimo gylis bei plotis priklauso nuo pilietinės etikos. Aukštos pilietinės moralės piliečiai pilietiškumą bei dalyvavimą suvokia kaip savo pareigą, o žemos pilietinės etikos piliečiai pasitiki valdžios hierarchija ir neretai mano, kad paprastas eilinis pilietis viešajam valdymui daryti įtakos negali. Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad į viešąjį valdymą piliečiai negali įsitraukti dėl per didelių dalyvavimo kaštų, tokių kaip laiko, finansų ir pan., vietos valdžia, siekdama sėkmingai įtraukti piliečius, turėtų įvertinti tikslinės grupės socialinį kontekstą. (Vaidelytė, Žilinskas, Rauleckas, 2016).

Kitas klausimas, kurį kelia Vaidelytė, Žilinskas ir Rauleckas (2016) – kas turėtų inicijuoti angažuotumą? Pasak autorių, piliečių angažuotumas priklauso nuo valdžios iniciatyvų įtraukti piliečius į viešojo valdymo procesus, tačiau taip pat pažymi, kad įsitraukimas gali vykti ir pačių piliečių iniciatyva. Piliečių angažuotumą gali lemti veiksniai, kurie priklauso procesams tiek iš viršaus į apačią, tiek procesams iš apačios į viršų, o jų angažuotumas viešajame valdyme gali būti skatinamas ir atskirų grupių. Autoriai pažymi, kad vietos savivaldos lygmenyje ypač aktyviai gali būti įtrauktos ir vietos bendruomenės.

Piliečių įtraukimas į viešąjį valdymą gali skirtis pagal tikslus. Vienos piliečių grupės siekia dalyvauti viešosios politikos formavime, o kitos – viešosios politikos įgyvendinime. Piliečiai, dalyvaujantys vietos savivaldos lygmenyje, paprastai angažuoti viešosios politikos įgyvendinimo procesuose. Vienas reikšmingiausių angažuotumo išraiškų bei formų, pasak Vaidelytės, Žilinsko ir Raulecko (2016), yra bendradarbiavimas, teikiant viešąsias paslaugas, ir bendras paslaugų kūrimas.

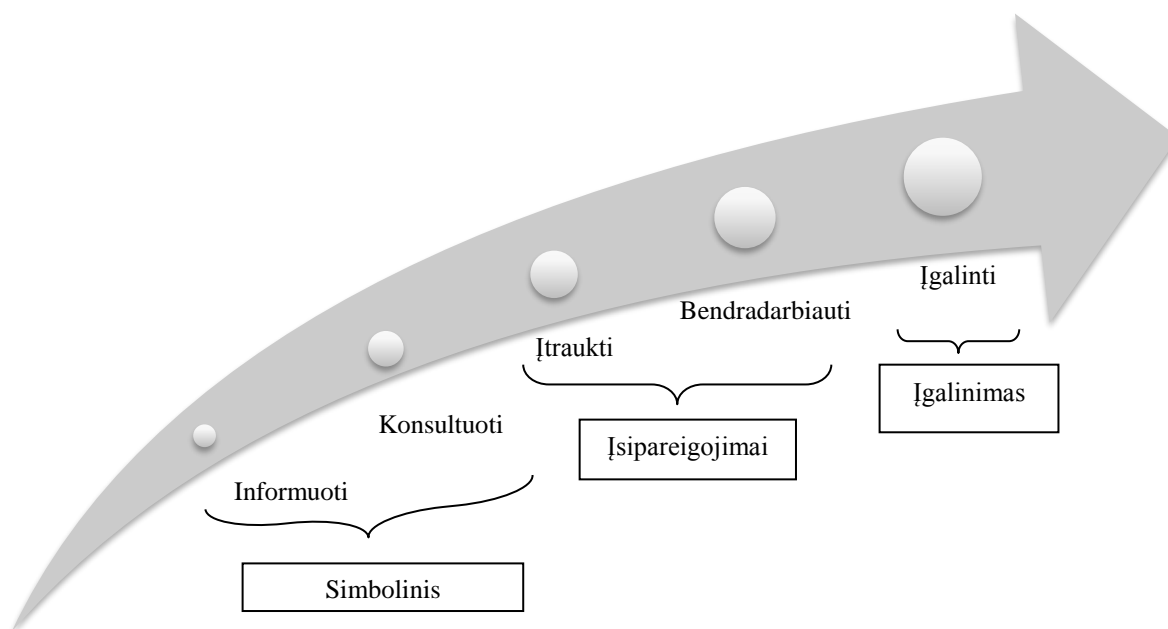
Siekiant atsakyti į klausimą, kuriame valdymo lygyje piliečiai įtraukiami, pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad vietos savivalda yra neatsiejama nuo decentralizacijos politikos. Politikos valdžios atstovai, pasak Mačiulytės ir Ragauskos (2007), rėmėsi idėja, kad visuomenės valdymas yra kur kas veiksmingesnis ir demokratiškesnis, jeigu sprendimai priimami artimesnių gyventojams, geriau suprantančių jų poreikius ir galinčių juos įgyvendinti institucijų, taip pat jei tam skirtos priemonės yra pakankamai lanksčiai panaudojamos. Analizuojant viešojo valdymo demokratizavimo tendencijas ir siekį visuomenę įtraukti į sprendimų priėmimo procesą, Smalskys ir Šilinskytė (2016) akcentuoja tai, kad visuomenės dalyvavimas neapsiriboja vien tik piliečių dalyvavimu rinkimuose ar apklausose, autoriai pabrėžia ir analizuoja piliečių įtraukimą į valdymą per įvairias bendras veiklas, iniciatyvas ir realų dalyvavimą, kuriant svarstomosios viešosios politikos formulavimo procesą. Vaidelytė, Žilinskas ir Rauleckas (2016) taip pat akcentuoja, kad dauguma viešojo sektoriaus vykdomų piliečių įtraukties strategijų grindžiamos tiesioginiais susitikimais su bendruomene bei jos atstovais ir visa tai paaiškina, kodėl piliečių įtraukties instrumentai dažniausiai orientuoti į vietos valdžios lygmenį.

Penktoji piliečių angažuotumo dimensija aiškina piliečių įsitraukimo procesą bei analizuoja piliečių įsitraukimo, t.y. nuo bendradarbiavimo iki opozijos, formas. Abipusis pasitikėjimas yra labai svarbus. Valdžiai svarbu pasitikėti piliečiais, tikėti, kad jie yra reikšmingi viešojo valdymo dalyviai, kurie geba dalyvauti viešajame valdyme, o piliečiams labai svarbu jausti, kad valdžia sudaro jiems galimybes būti įtrauktiems, kad jie galėtų turėti įtaką valdžios sprendimams. (Vaidelytė, Žilinskas, Rauleckas, 2016).

Taigi, keičiasi ne tik dalyvaujančių subjektų tarpusavio sąveika bei atitinkamų viešojo sektoriaus institucijų struktūra, jos veiklos procesai, bet ir akcentuojami ryškūs institucijų

darbuotojų požiūrio į vykdomą veiklą pokyčiai, pabrėžiant žmogiškojo faktoriaus svarbą viešojo valdymo procesuose. (Smalskys, Šilinskytė, 2016).

Analizuojant piliečių įtraukimo dalyvauti vietos savivaldos lygmeniu prielaidas, akcentuotinos tiek centriniu, tiek vietos savivaldos lygmeniu skatinamo visuomenės dalyvavimo priežastys, kurias atspindi pasirinkti skirtingi įgalinimo būdai (žr. 1.6 pav.).

1.6 pav. Piliečių įtraukimo dalyvauti viešajame valdyme lygmenys

Šaltinis: Smalskys, Šilinskytė, 2016, p. 644.

Kaip matyti 1.6 paveiksle, simbolinis dalyvavimas apima informavimą ir konsultavimą. Pasak Smalskio ir Šilinskytės (2016), simbolinis dalyvavimas įprastai pasireiškia tuomet, kai sprendimai jau yra priimti ir institucijos siekia juos visuomenei iškomunikuoti, sužinoti jos pritarimą arba nepritaringumą priimtais klausimais. Pasak minėtųjų autorių, suinteresuotieji neturi jokios galios daryti poveikį sprendimams. Atitinkamai įtraukimo bei bendradarbiavimo pakopose siekiama užtikrinti, kad visuomenės interesai bei lūkesčiai būtų suprasti ir apsvarstyti, numatant realaus jų dalyvavimo sprendimuose mechanizmus. Nors šiose piliečių įtraukimo dalyvauti pakopose dalijamasi informacija, o sprendimų priėmėjai įsipareigoja remtis suinteresuotųjų pateikta informacija bei teikti jiems grįžtamąjį ryšį, tik įgalinimo pakopoje kuriamos valdymo struktūros, kurios skirtos deleguoti sprendimų priėmimo ir tiesioginio darbo su visuomene teises. (Smalskys, Šilinskytė, 2016).

Viešajame valdyme pilietinės visuomenės įgalinimas remiasi bendrų iniciatyvų, sprendimų priėmimo bei jų įgyvendinimo aspektais, siekiant suformuoti abipusę priklausomybę tarp visų sektorių. Foljanty-Jost (2011), cituojama pagal Smalskį ir Šilinskytę (2016), teigia, kad pilietinės visuomenės įgalinimas siejamas su saviregulinimo idėja, kuomet akcentuojamos pilietinės

iniciatyvos ir viešosios politikos formavimas platesniu nei tradicinės apibrėžtos ribos mastu (rinkimai, apklaustos ir pan.), bet ir sudaromos sąlygos piliečiams tiesiogiai dalyvauti, išreiškiant savo interesus bei juos atstovaujant. Todėl Coleman (2014), pasak Smalskį ir Šilinskytę (2016), teigia, kad decentralizuotame valdyme piliečių įgalinimas remiasi dvejomis esminėmis prielaidomis:

1. jų dalyvavimas suvokiamas kaip instrumentas, kuris užtikrina vietos savivaldos politikų atskaitingumą piliečiams;

2. piliečių įtraukimas savaime suvokiamas kaip esminis decentralizacijos tikslas, nes juos įtraukiant yra kuriami tinklai, kurie gali „užkirsti kelią paternalistiniams ryšiams su centrine valdžia“ ir taip skatinti valdymą iš apačios į viršų.

Pasak Arimavičiūtės (2004), tiek piliečių, tiek bet kurios kitos interesų grupės dalyvavimas savivaldybių lygmeniu gali inicijuoti, sustabdyti arba net pakeisti jų vykdomas programas, todėl viena iš pagrindinių priežasčių, atskleidžiančių, kodėl piliečius reikėtų įtraukti į sprendimų priėmimą vietos savivaldos lygmeniu, yra naudos bei viešosios vertės suvokimas, nes tik piliečiams įsitraukus į valdymą, viešojo politika taps daug atviresnė ir skaidresnė.

1.3. Piliečių pasitikėjimas vietos valdžia ir dalyvavimas vietos valdyme kaip vietos demokratijos išraiška

Lietuvos Respublika, atkūrusi nepriklausomybę, pasirinko demokratinės teisinės valstybės kelią. Nuostata, kad Lietuvos valstybė yra Nepriklausoma Demokratinė Respublika, įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 1 straipsnyje (Žin., 1992, Nr. 33-1014). Demokratinėje valstybėje pasitikėjimas valdžia ir dalyvavimas vietos valdyme yra labai svarbūs aspektai, nes būtent nuo piliečių pasitikėjimo, dalyvavimo bei noro pripažinti demokratijos taisykles priklauso demokratijos išlikimas ir efektyvus jos funkcionavimas (Imbrasaitė, 2011), todėl šiame skyriuje analizuojamos demokratijos, demokratinio valdymo, vietos demokratijos, vietos valdžios sampratos bei ypatumai.

1.3.1. Demokratijos ir vietos demokratijos sampratos

Demokratija yra viena iš pamatinių sąvokų, kuri turi ilgaamžę istoriją, jos terminas žinomas nuo senovės Graikijos laikų. (Beinoravičius, 2007). Terminas „demokratija“ sudarytas iš dviejų graikiškų žodžių šaknų *demos* – tauta, *kratein* – valdyti ir tai reiškia – liaudies valdžia. (Marcinkevičiūtė, Petrauskienė, 2008; Nefas, Smalskys, Šlapkauskas, 2011; Spurga, 2012).

Bėgant metams, demokratija, taip, kaip buvo įsivaizduojama antikiniais laikais, kito, transformavosi, pasiteisino arba nepasiteisino, tačiau visais laikais šiuose procesuose žmogus su savo jausmais, mintimis ir darbais, kuriančiais arba naikinančiais demokratiją, buvo pagrindinis veikėjas (Nefas, 2012). Šiuolaikiniame pasaulyje demokratija yra dažnai minimas žodis, tačiau būdinga tai, kad jam nuolat suteikiamas skirtingas turinys, suvokiamas kaip daugialypis reiškinys (Spurga, 2012).

Tarptautinių žodžių žodyne pateikiami du demokratijos sąvokos apibrėžimai. Vienas iš apibrėžimų aiškina, kad demokratija yra „valdžia, faktiškai ar formaliai kylanti iš visuomenės (bendruomenės) daugumos valios“, kitas apibrėžimas demokratiją apibūdina kaip visuomeninių organizacijų, darbo kolektyvų tvarkymosi principą, kuris yra pagrįstas narių savaveiksmiškumu, aktyviu dalyvavimu organizacijų veikloje bei vadovavime (Vaitkevičiūtė, 2007).

Held (2002) nurodo, kad demokratijos patrauklumą rodo jos pranašumai prieš galimas alternatyvas, kurios leidžia siekti tokių vertybių kaip: politinės lygybės, laisvės, moralinės saviugdos, bendro intereso, sąžiningo bei moralinio kompromiso, įpareigojančių sprendimų, kuriais būtų atsižvelgiama į visų interesus. Pasak Paulausko (2002) demokratija yra liaudies valdžia, kuri, esant demokratijos sąlygomis, yra įtraukiama į savivaldos ciklą. Demokratijos esmę, nevertodamas pačios demokratijos sąvokos, 1863 metais savo garsiajame Getisburgo kreipimesi labai aiškiai apibūdino JAV prezidentas Abrahamas Lincolnas, anot jo, vyriausybė yra žmonių, iš tų žmonių išrinkta ir dirbanti žmonėms (Spurga, 2012).

Labai svarbus įnašas demokratijos koncepcijos raidoje yra Josepha Schumpeterio ir Roberto Dahlio veikalai, atsiradę po Antrojo pasaulinio karo.

J. Schumpeteris demokratiją traktavo kaip vadovų išrinkimo mechanizmą, o pačią demokratiją apibrėžė kaip sistemą, kurioje sudaromos visos sąlygos politiniams sprendimams, priimamiems individų, kurie galią spręsti įgyja konkurencinėje kovoje dėl liaudies balsų. J. Schumpeteris pateikia ganėtinai siaurą demokratijos apibrėžimą. Demokratija, pasak J. Schumpeterį, tai laisvi rinkimai ir laisvas balsavimas, kuriuo išrenkami vadovai, demokratija negali reikšti ir nereiškia, kad liaudis valdo bet kokia sąvokų „liaudis“ ir „valdo“ prasme. Demokratija reiškia tai, kad liaudis turi galimybę išrinkti arba atmesti žmones, kurie ją valdys. (Spurga, 2012).

Roberto Dahlio supratimas apie demokratiją yra daug platesnis, autorius išskiria vieną svarbiausių demokratijos bruožų – demokratija atspindi visų piliečių lūkesčius bei poreikius. Šiam demokratijos modeliui būtinos tokios prielaidos:

1. visi piliečiai neribotai gali naudotis galimybe formuluoti savo poreikius;
2. piliečiai turi galimybę šiuos poreikius išreikšti individualiais arba bendrais veiksmais;
3. poreikiai turi būti traktuojami vienodai. (Spurga, 2012).

Kad šios galimybės būtų realizuotos, būtinos tokios garantijos, kurias turi užtikrinti valstybės institucijos:

1. laisvė sudaryti organizacijas bei laisvė tapti jų nariu;
2. saviraiškos laisvė;
3. laisvė balsuoti;
4. politinių lyderių teisė varžytis dėl paramos ir balsų;
5. alternatyvūs informacijos šaltiniai;
6. laisvi bei sąžiningi rinkimai;
7. Vyriausybės politiką formuojančios institucijos turi priklausyti nuo balsavimo rezultatų ar kitų poreikių išraiškos būdų. (Spurga, 2012).

Kiti autoriai demokratiją apibūdina kaip politinę sistemą, kuriai būdingi tokie požymiai kaip: reguliarūs laisvi ir teisingi rinkimai, visuotinė rinkimų teisė, valstybės administracijos organų atskaitomybė rinktiems atstovams ir veiksmingos žodžio laisvės bei asociacijų garantijos, taip pat apsauga nuo nevaržomų valstybės veiksmų (Spurga, 2012).

Demokratijos daugiadimensiškumą pratęsia ir pačių piliečių demokratijos sampratų pateikimas (žr. 1.5 lent.).

1.5. lentelė

Lietuvos gyventojų demokratijos samratos

Reikšmės	
Pilietinės laisvės ir teisės	Laisvė (bendrai)
	Žodžio laisvė, spaudos laisvė, viešumas
	Kitos laisvės (tikėjimo, judėjimo ir pan.)
	Žmogaus teisės, pilietinės laisvės ir teisės
Lygybė ir teisingumas	Lygybė prieš įstatymą, įstatymo viršenybė, lygios teisės
	Lygybė (bendrai)
	Teisybė, teisingumas, sąžiningumas
Gerovė	Gerovė, socialinės garantijos, stipri ekonomika
Dalyvavimas priimant sprendimus	Laisvi rinkimai, politinis dalyvavimas
	Liaudies valdžia
Geras valdymas	Valdžios atsakingumas, atliepiamumas, rūpinimasis žmonėmis
	Tvarka, stiprus valdymas
	„Geras valdymas“, kiti gero valdymo bruožai
Kitos reikšmės	Privati nuosavybė, laisvoji rinka, verslas
	Nepriklausoma Lietuva
	Utopija, nepasiekiamas idealas, tai, ko Lietuva dar nepasiekė
	Politinė santvarka

Saltinis: Ramonaitė, 2006, p. 250.

Kaip parodyta 1.5 lentelėje, demokratijai suteikiamos įvairios reikšmės, kurias būtų galima apibendrinti „gero valdymo“ sąvoka. Tai teisingumo, įstatymo viršenybės idealai, atsakinga bei žmonėmis besirūpinanti valdžia, socialinė gerovė ir stipri ekonomika. Tai reiškia, kad demokratija

suprantama kaip ideali santvarka, kuriai priskiriami tokie požymiai, kurie turi būti būdingi geram ir teisingam valdymo būdai. (Ramonaitė, 2006).

Demokratija reiškia valdymo formą (Marcinkevičiūtė, Petrauskienė, 2008). Valdymas plačiąja prasme apibūdinamas kaip poveikis visuomenei, turint tikslą ją tvarkyti bei tobulinti, kaip būtina kiekvienos visuomenės gyvavimo sąlyga. Iš to seka, kad valdymas suprantamas kaip sudėtinga sąveikų sistema tiek tarp struktūrų, tiek tarp tradicijų, tiek tarp funkcijų ar net procesų, kuri apibūdinama trimis pagrindinėmis vertybėmis: atskaitomybe, skaidrumu bei dalyvavimu. Kai kurie autoriai visa tai išreiškia formule (žr. 1.7 pav.).

1.7 pav. Valdymo formulė

Šaltinis: sudaryta pagal Tijūnaitienę, 2013.

„Demokratija gali reikšti skirtingas liaudies valdžios rūšis arba gyvenimo formas – savivaldą, kuriai esant kurios nors bendruomenės nariai yra įsipareigoję save reguliuoti, ir valdymą, kuriam esant demokratija yra priemonė įteisinti kartkartėmis renkamus į valdžią „atstovus“ ir jų sprendimus.“ (Nefas, Smalskys, Šlapkauskas, 2011, p. 9). Demokratine valstybe vadinama tokia šalis, kuri turi ne tik konstituciškai įteisintą demokratiją kaip politinio valdymo formą, bet ir kurios procedūrų realus įgyvendinimas laiduoja politinę bendruomenę, pasižyminčią šalies žmonių politine lygybe. Iš to seka, kad norint įgyvendinti demokratinį valstybės valdymą, šalies žmonių politinės lygybės reikalavimas yra minimali, tačiau tuo pačiu ir esminė sąlyga (Nefas ir kt., 2011).

Held (2002), vadovaudamasis Dahlis (1979; 1985; 1989) išskyrė kriterijus, kuriuos turėtų atitikti demokratiška valdymo sistema:

1. *Veiksmingas dalyvavimas.* Autoriaus nuomone, veiksmingas dalyvavimas pasireiškia tuomet, kai piliečiai turi pakankamas ir lygias galimybes formuoti savo polinkius, įtraukti klausimus į viešąją darbotvarkę bei išdėstyti argumentus už vieną ar kitą sprendimą.

2. *Sąmoningas supratimas.* Toks supratimas pasireiškia tuomet, kai piliečiai turi plačias ir lygias galimybes sužinoti bei pasireikšti, koks sprendimas svarstomu klausimu labiausiai atitiktų jų interesus.

3. *Balsavimo lygybė lemiamuoju tarpsniu.* Kiekvienas pilietis turi būti įsitikinęs, kad lemiamuoju kolektyvinio sprendimų priėmimo tarpsniu, jo nuomonė bus laikoma ir vertinama lygiaverte kitų piliečių nuomonėms.

4. *Darbotvarkės kontrolė.* Liaudis privalo turėti galimybę nutarti, kuriuos klausimus būtina spręsti, ir kuriuos klausimus nebūtina spręsti.

5. *Įtrauktumas.* Pilietinių galių suteikimas visiems suaugusiems asmenims, turintiems teisėtų interesų valstybėje. (Held, 2002).

Teoretikai demokratiją, kaip valdymo formą, išskiria į dvi pagrindines atšakas: dalyvaujamąją demokratiją ir atstovaujamąją demokratiją.

Dalyvaujamoji demokratija. Dalyvavimo demokratija (*participatory democracy*) buvo suformuluota XX a. antrojoje pusėje, kaip alternatyvus šiuolaikinei atstovaujamajai demokratijai modelis (Baločkaitė, Butkevičienė, Vaidelytė, Vinogradnaitė, 2008). Įtraukti piliečiai yra vienas iš aspektų, būdingų dalyvaujamajai demokratijai. Tijūnaitienė (2013), vadovaudamasi Šiliausku (2005), teigia, kad šiuolaikinės demokratijos dilemos sprendimas dalyvaujamosios demokratijos perspektyvoje suprantamas kaip liberalizmo (pilietinės visuomenės), ydų ištaisymas, šiuolaikinės visuomenės papildant bei praturtinant atgaivintomis respublikonizmo vertybėmis. Politinėje teorijoje, pasak Baločkaitės ir kt. (2008), dalyvavimo demokratija ir svarstymų demokratija (*deliberative democracy*) dažnai tapatinamos kaip vienas ir tas pats demokratijos modelis. Dalyvavimo demokratija pabrėžia tiesioginį piliečių įsitraukimą į politinių sprendimų priėmimo procesą, o svarstymų demokratija akcentuoja laisvos, lygios, atviros bei racionalios diskusijos svarbą priimant sprendimus, todėl toks dalyvavimo demokratijos ir svarstymų demokratijos modelių tapatinimas nėra pagrįstas. Piliečių įtraukimas į politinių sprendimų priėmimo procesą nebūtinai reiškia, kad piliečiai sprendimus turi priimti svarstydami, tai gali padaryti ir balsuodami. Dalyvavimo demokratija laikoma ne tik taisyklių, procedūrų, institucinių rėmų rinkinys, tai greičiau procesas, kurio padedami, piliečiai stiprina savo galimybes kontroliuoti sprendimus, kurie liečia jų gyvenimus. (Tijūnaitienė, 2013). „Demokratinio valdymo esmė ir šerdis yra valstybės tautos suvereniteto idėja.“ (Vitkus, 2001, p. 57). Tai reiškia, kad niekas kitas, kaip tik patys valstybės piliečiai sprendžia pagrindinius ir svarbiausius gyvenimo klausimus. Visuomenės dalyvavimas suprantamas kaip gyvybiškai svarbus valdžios stabilumo garantas.

Atstovaujamoji demokratija. Atstovaujamoji demokratija vadinama tokia demokratija, kai piliečiai, turintys rinkimų teisę, išrenka tokius atstovus, kurių pažiūros labiausiai atitinka daugumos piliečių pažiūras (Beinoravičius, 2007). Atstovaujamosios demokratijos modelis, Beinoravičiaus (2007), Baločkaitės ir kt. (2008) teigimu susilaukia vis daugiau kritikos. Dažniausiai atstovaujamoji demokratija, Beinoravičiaus (2007), Baločkaitės ir kt. (2008) įsitikinimu, kritikuojama dėl:

1. pačių atstovų sau nustatytų privilegijų bei savo veiksmų kontrolės;
2. atstovų teisės pakeisti pažiūras po rinkimų;
3. atstovų galimybės papirkti;
4. atstovų naudojimosi valdžia asmeniniams interesams tenkinti;

5. atstovų galimybės keisti rinkimų įstatymus, taip nepastebimai uzurpuojant galimybę vėl patekti į valdžią; atstovaujamoji demokratija dėl atstovų kaitos užprogramuota dideliame darbu pagreičiui, nes naujesiems atstovams reikia daug laiko skirti politinės sistemos analizei bei įstatymų leidybos procedūroms perprasti, naujas darbų pobūdis ir didesnės darbų apimtys reikalauja daugiau pastangų, todėl prastėja teisės aktų kokybė.

Apibendrinus tai, kas buvo pasakyta apie demokratiją bei demokratinį valdymą, pažymėtina, kad nors demokratija, iš graikų kalbos išvertus, ir reiškia liaudies valdžią, mokslinėje literatūroje autoriai pateikia skirtingus demokratijos sąvokos apibrėžimus. Nors autoriai savo darbuose demokratijos sąvoką apibrėžia skirtingai, tačiau apibrėžimuose būtų galima išvengti ir bendrų jos bruožų. Autoriai, apibrėždami demokratijos sąvoką, akcentuoja piliečių teisę rinkti savo atstovus, piliečių teisę būti išrinktiems patiems, teisę dalyvauti sprendimų priėmimų procesuose. Lietuvos gyventojai demokratijos sąvoką sieja su žodžio laisve, atsakinga ir teisinga valdžia, lygybe prieš įstatymus, žmogaus teisių gerbimu.

Išanalizavus demokratijos sampratą bei demokratijai būdingus bruožus, būtų tikslinga apibrėžti ir vietos demokratijos sąvoką. Pasak Guogio, Gudelio, Stasiukyno (2007) vietos demokratija yra neatsiejama nuo brandžios pilietinės visuomenės, kuri suvokia pareigą dalyvauti vietos valdyje. Guogis ir kt. (2007) išskiria sąlygas, užtikrinančias vietos demokratijos stiprumą:

1. gyventojai aktyviai dalyvauja, rinkdami vietos valdžią;
2. gyventojai prižiūri, kaip savivaldybės tarybos nariai vykdo rinkėjams duotus pažadus, šitaip užtikrindami savivaldybės tarybos narių atskaitomybę;
3. gyventojai aktyviai dalyvauja reikšmingų tarybos sprendimų svarstyme, pateikdami konstruktyvius pasiūlymus;
4. vietos valdžios institucijos, priimdamos sprendimus, atsižvelgia į gyventojų nuomonę;
5. gyventojai turi galimybę tiesiogiai dalyvauti, priimant sprendimus vietos referendumuose.

Gudelis (2008) konstatuoja, kad demokratijos klausimas iškyla visais atvejais, kai kokios nors žmonių grupės reikalinga priimti sprendimus, o vietos demokratiją apibūdina kaip demokratiją, kuri realizuojama geografiškai apribotoje teritorijoje. Pagal tokį vietos demokratijos apibrėžimą, vietos demokratija, pasak minėto autoriaus, gali būti realizuojama vietos tiek valdžios institucijose, tiek politinėse partijose, nevyriausybinėse, verslo organizacijose, verslo bendruomenėse ir tinkluose ir pan. Vietos demokratija yra viena iš vietos valdymo (angl. *local governance*) charakteristikų.

Per paskutinį XX amžiaus dešimtmetį visos Rytų ir Vidurio Europos valstybės, kurios išsivadavo iš sovietinės okupacijos, vykdė administracines teritorines reformas tam, kad vietos (municipalinė) savivalda, kaip ir visose demokratinėse pasaulio valstybėse, taptų vietos demokratijos išraiškos priemone bei vietinių paslaugų teikėja. (Paulikas, 2013). Ir šiandien mokslinėje literatūroje teigiama, kad vienas iš būtinų demokratinės valstybės atributų yra išplėta

vietos savivalda (Novikovas, 2005). Astrauskas (2011) teigia, kad vietos savivalda turi daug „veidų“. Toks vietos savivaldos apibūdinimas leidžia manyti, kad mokslinėje literatūroje vietos savivaldos samprata interpretuojama skirtingai.

Žodis savivalda etimologiškai reiškia teisę savarankiškai tvarkytis pagal įstatymus (Novikovas, 2005). Bendrąja prasme savivalda gali būti suvokiama „kaip valdymo sistemos sugebėjimas be jokių kitų reikšmingų išorinių poveikių palaikyti ir pagerinti parametrus, pasitelkiant savo jėgas ir galimybes.“ (Žukovskis, Urmonienė, Jodenytė, 2013, p. 84). Anot Mueller (2004), iš sociologinių bei vadybinių pozicijų savivalda pasireiškia per visų socialinės organizacijos narių dalyvavimą nagrinėjant, priimant bei įgyvendinant bendrus sprendimus. Mokslas savivaldą aiškina „kaip savarankišką organizacijos funkcionavimą, užtikrinamą šios organizacijos narių priimtais valdymo sprendimais ir normomis, susijusiomis su jos gyvavimu, visiems bendrų klausimų sprendimu.“ (Žukovskis ir kt., 2013, p. 84). Tokiam savivaldos suvokimui reikėjo laiko. Savivaldos terminą Europos žemyno teisininkai suprato kaip santykinai savarankišką valdymą, įgyvendinamą piliečiams vadovaujantis savais interesais tiesiogiai arba per jų išrinktas atstovaujamas institucijas (Urmonas, Novikovas, 2011). Toks apibūdinimas leidžia savivaldą traktuoti plačiąja ir siaurąja prasme. Plačiąja prasme save valdančia organizacija laikoma bet kokia valstybė, kurios valdžia yra renkama ir priklauso nuo tautos valios. Siaurąja prasme jos suprantamos kaip bendruomenės, kurios susikūrė ir funkcionuoja valstybės viduje. Šia prasme *savivaldos* sąvoka suprantama kaip termino *vietos savivalda* sinonimas, kur ūkiniais ir kitais tam tikro administracinio, teritorinio vieneto reikalais rūpinasi ne centrinės valdžios institucijos, o vietos gyventojai. (Žukovskis ir kt., 2013).

Europos vietos savivaldos chartijoje didžiulis dėmesys skiriamas vietinės valdžios veiklai, žvelgiant į gyventojų poreikius, todėl šiame dokumente „vietos savivalda reiškia, kad vietinės valdžios organai įstatymų nustatytose ribose turi teisę ir gebėjimą tvarkyti ir valdyti pagrindinę viešųjų reikalų dalį, už tai prisiimdamos pilną atsakomybę ir vadovaudamosi vietos gyventojų interesais.“ (Žin. 1999, Nr. 82-2418). Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme vietos savivalda yra „įstatymo nustatyto valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų bendruomenė, kuri turi Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, savitvarka ir savaveiksmiškumas pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją.“ (Žin. 1994, Nr. 55-1049). Iš šio pateikto apibrėžimo matyti, kad vietos savivaldai būdingi du aspektai: teritorinis pagrindas ir savaveiksmiškumas.

Pilipavičius, Vidrevičienė (2014, p. 943) teigia, kad „vietos savivalda ir savivaldos organizavimas sąlygoja organizacinę ir teritorinę savavaldumo sanklodą, kur savavaldumas – tai kokybinė bendrinančios organizacijos veiklos išraiška kaip partneriškas sutarimas ir bendruomeniškas sutarimų vykdymas, realizuojamas teritorinės ir organizacinės savivaldos

veiklinimu gyvenamojoje vietovėje“. Minėtų šaltinių analizė rodo, kad vietos savivalda suprantama kaip vietinių gyventojų interesams atstovaujanti bei visuomeninį, politinį gyvenimą organizuojanti struktūra, kuri užima svarbią vietą valstybių politinėse sistemose. Ją galima traktuoti kaip žemiausią, pilietinei visuomenei artimiausią politinės sistemos teritorinę grandį, per kurią piliečiai gali reikšti savo interesus, kontroliuoti, kaip tie interesai įgyvendinami ir taip daryti įtaką valstybei (Novikovas, 2005; Žukovskis ir kt., 2013).

Mokslinėje literatūroje teigiama, kad institucijos padeda realizuoti visuomenėje pripažintas vertybes, todėl jos laikomos, tarsi, praktiniu instrumentu. Nuo institucijų kokybės priklauso, ar teritorinė bendruomenė pajėgi spręsti jai keliamus uždavinius, ar pajėgi įveikti išskylančias problemas (Mačiulytė, Ragauskas, 2007), todėl šiame skyriuje taip pat būtina paminėti ir vietos savivaldos subjektus, kurie sudaro vieningą keliapakopę sistemą. Savivaldybės institucinę sąrangą arba savivaldybės politinės ir viešojo administravimo funkcijas vykdančių institucijų sistemą sudaro:

- savivaldybės atstovaujamoji valdžios institucija – savivaldybės taryba, kuri turi vietos valdžios bei viešojo administravimo teises ir pareigas, kuriai vadovauja Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo nustatyta tvarka vienmandatėje rinkimų apygardoje tiesiogiai išrinktas savivaldybės tarybos narys – savivaldybės meras, kuris yra savivaldybės vadovas, vykdančias Lietuvos Respublikos vietos savivaldos ir kituose įstatymuose nustatytus įgaliojimus;

- savivaldybės vykdomoji institucija – savivaldybės administracijos direktorius ir jo pavaduotojai, kai tokios pareigybės steigiamos ir joms suteikiami vykdomosios institucijos įgaliojimai, turintys viešojo administravimo teises ir pareigas;

- savivaldybės administracija. (Astrauskas, 2004; Vidaus reikalų ministerija, 2010; Žukovskis, Urmonienė, Jodenytė, 2013; Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas).

Kiekvienas vietos savivaldos subjektas ar jų grupė valstybės teritorijos dalyje vaidina tam tikrą vaidmenį ir yra vadinami: savivaldybės valdžia, savivaldybės politine valdžia, savivaldybės viešoji valdžia arba viešojo administravimo subjektais, kurie vadovaujasi Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme apibrėžtais viešojo administravimo principais (Žukovskis ir kt., 2013).

Savivaldybei apibūdinti naudojami įvairūs terminai. Astrauskas (2003) savivaldybę apibūdina platesniuoju ir siauresniuoju požiūriais. Platesniuoju požiūriu savivaldybė, anot autoriaus, yra bendrus visuomenės reikalus tvarkanti žmonių bendruomenė (žmonių santalka, socialinė organizacija, socialinė grupė), kuri sudaryta iš savivaldybės teritorijoje gyvenančių žmonių kiekybinės gausybės, dar vadinama savivaldybės bendruomene, ir vietos savivaldos subjektų, tikslingai veikiančių, kryptingą poveikį žmonėms darančių ir viešąsias paslaugas teikiančių savivaldybės teritorijoje. Siauresniuoju požiūriu savivaldybė suprantama kaip žmonių specialiųjų organizacijų visuma, vykdančios savo veiklą valstybės teritorijos dalyje, t.y. savivaldybės teritorijoje,

ir kryptingai veikianti toje teritorijoje gyvenančius žmones ir jų socialines grupes, tvarkant dalį bendrų visuomenės reikalų. Novikovas (2005) savivaldybę apibūdina kaip valstybės teritorijos administracinį vienetą, turintį juridinio asmens statusą ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos laiduotą teisę, kuri yra įgyvendinama per savivaldybės tarybą. Pažymėtina tai, kad savivaldybės apibrėžimas Lietuvos teisinėje bazėje keitėsi ne kartą (žr. 1.6 lent.).

1.6 lentelė

Savivaldybės apibrėžimas teisinėje bazėje

Teisės aktas	Savivaldybės apibrėžimas
Vietos savivaldos pagrindų įstatymas (1990 - 02-12)	Savivaldybė – tai administracinio-teritorinio vieneto gyventojų visuma su jų formuojamais valstybinės valdžios ir valdymo organais.
Lietuvos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas (1994-07-19)	Savivaldybė – tai Lietuvos Respublikos teritorijos administracinis vienetas, kurį valdo jo gyventojų bendruomenės išrinktos savivaldos institucijos pagal Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos ir kitus įstatymus.
Vietos savivaldos įstatymas (red. 1994-07-07)	Savivaldybė – tai valstybės teritorijos administracinis vienetas, kurio bendruomenei suteikta savivaldos teisė.
Vietos savivaldos įstatymas (red. 2000-10-12)	Savivaldybė – tai valstybės teritorijos administracinis vienetas, turintis juridinio asmens statusą bei Lietuvos Respublikos Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, įgyvendinamą per savivaldybės tarybą.
LR Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas	Savivaldybė – tai įstatymu numatyto valstybės teritorijos administracinio vieneto bendruomenė, turinti Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę.
Vietos savivaldos įstatymas (red. 2019-01-02)	Savivaldybė – įstatymo nustatytas valstybės teritorijos administracinis vienetas, kurio bendruomenė turi Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, įgyvendinamą per to valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų išrinktą savivaldybės tarybą, kuri sudaro jai atskaitingas vykdomąją ir kitas savivaldybės institucijas ir įstaigas įstatymams, Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) ir savivaldybės tarybos sprendimams tiesiogiai įgyvendinti. Savivaldybė yra viešasis juridinis asmuo.

Šaltinis: adaptuota pagal Astrauską, 2011, p. 294–295.

Iš lentelėje pateiktų savivaldybės apibrėžimų matyti, kad savivaldybė yra esminė institucija, atsakinga už vietos reikalų tvarkymą, ir galiojančiame Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatyme apibrėžiama kaip valstybės teritorijos administracinis vienetas, turintis juridinio asmens statusą bei Lietuvos Respublikos Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, įgyvendinamą per savivaldybės tarybą, kuri yra savivaldybės atstovaujamoji valdžios institucija.

Nors vartojami skirtingi terminai savivaldybės sąvokai apibrėžti, Mačiulytė ir Ragauskas (2007), išskyrė bendrus savivaldybėms būdingus bruožus:

1. savivaldybės turi savo teritoriją, kuri sudaro valstybės administracinį teritorinį vienetą;
2. savivaldybės turi Konstitucijoje įteisintą tam tikrą autonomijos lygį;
3. valdžios institucijos yra renkamos tiesioginiuose visuotiniuose tos teritorijos gyventojų rinkimuose;
4. savivaldybės turi teisės aktų leidimo teisę.

Apibendrinant tai, kas buvo pasakyta apie vietos savivaldą, galima teigti, kad jos stiprybė bei patikimumas pasireiškia tuo, kad ji yra arti vietos gyventojų bei pačių gyventojų išrinkta, su ja tiesiogiai galima palaikyti ryšius ir patiems gyventojams dalyvauti politikos formavimo, sprendimų priėmimo bei jų įgyvendijimo procesuose. Kaip jau išsiaiškinta ankstesniuose skyriuose, piliečių dalyvavimas suprantamas kaip piliečių ir valdžios bendradarbiavimas, kuomet valdžia informuoja piliečius ir juos išklauso, o piliečiai išsako savo nuomonę bei pageidavimus valdžiai. Toks piliečių dalyvavimas yra veiksmingas ir svarbus tiek valstybės tiek vietos valdymui, nes ne tik skatina visuomenės bei vietos valdžios dialogą, didina valdžios institucijų veiklos skaidrumą ir atskaitomybę, tokiu būdu sukurdamas sąlygas geram valdymui, bet ir padeda spręsti bendruomenės problemas ir kartu užtikrinti, kad į piliečių nuomonę bus atsižvelgta priimant tiek politinius, tiek strateginius-programinius sprendimus.

1.3.2. Demokratijos kokybės vertinimas

Kadangi demokratinis valdymas turi piliečiams garantuoti jų teises ir laisves, teikti galimybę keisti valdžios priimamus sprendimus, šiame magistro darbo poskyryje bus analizuojami kriterijai, atskleidžiantys demokratijos įsitvirtinimą valstybėje bei jos kokybę.

Nors XX a. paskutiniame ketvirtyje demokratija tapo dažniausia valdymo forma šiuolaikiniame pasaulyje, būtina pažymėti, kad antikos pasaulyje ji buvo vertinama neigiamai, kaip daugumos valdymas savanaudiškais tikslais, žalingais būdais bei ignoruojant bendrą gerovę (Krupavičius, Šarkutė, 2017).

Šių dienų pasaulyje demokratija yra svarbus daugumos visuomenių siekinys bei esama valdymo forma, tačiau pastaraisiais metais stebimas didelis nusivylimas bei nepasitenkinimas ja (Krupavičius, Šarkutė, 2017). Socialinė įtampa, ekonomikos nuosmūkis, korupcija, nacionaliniai, gentiniai bei religiniai konfliktai, nesugebėjimas sukurti tvirtesnių demokratiškesnių politinių institucijų gali būti vienos iš priežasčių, kodėl demokratizacija patiria nesėkmę. (Spurga, 2012).

Skirtingose visuomenėse demokratijos būklė yra skirtinga. Nors dauguma Europos valstybių save vadina demokratijomis, tačiau visame pasaulyje kaip pilnutinės demokratijos apibūdinamos tik kelios dešimtys šalių (20 šalių iš 165 ir tai yra tik 12 proc.), o dauguma kitų – kaip demokratijos su trūkumais (55 šalys ir yra 32.9 proc.) (Economist Intelligence Unit, 2019).

Ne vienerius metus ar net dešimtmečius įvairiose pasaulio valstybėse trukę mėginimai vykdyti demokratizaciją neretai baigdavosi nesėkme, todėl tokios aplinkybės skatino ieškoti tokių kriterijų, kurias įvertinus, būtų galima teigti, kad valstybėje demokratija yra tikrai įsitvirtinusi, stabili bei konsoliduota, ir tokie kriterijai galėtų apibūdinti demokratijos kokybę (Spurga, 2012).

Kokybė, kaip reiškinys, gali būti trijų skirtingų prasmių. Pirmiausia kokybė gali būti siejama su reiškinio arba produkto atitiktimi procedūroms, kurios gali nustatyti tiek laiko, tiek metodų, tikslumo bei kitus reikalavimus. Taip pat kokybė gali būti struktūrinė reiškinio ypatybė, kuomet pabrėžiamas jos turinys, t.y. medžiaga, sandara ir pan. Ir trečia, kokybė gali būti siejama su vartotojų pasitenkinimu. Šiuo atveju kokybė suvokiama kaip reiškinys, produktas arba rezultatas, kuris tenkina vartotojų poreikius. Taigi, atsižvelgiant į kokybės skirtingas prasmes, galima teigti, kad demokratija ir jos kokybė gali būti vertinama trejopai:

- kaip procedūra, kuri apima piliečių galias vertinti, kaip ir kiek valdžia įgyvendina laisvės ir lygybės principus per įstatymo viršenybę;
- kaip turinys, kuris atskleidžia kaip visuomenė ir piliečiai naudojami politinėmis bei pilietinėmis teisėmis;
- kaip rezultatas, kuris suprantamas kaip teisėtas ir piliečius tenkinantis valdymas. (Krupavičius, Šarkutė, 2017).

Krupavičius, Šarkutė (2017), vadovaudamiesi Morlino (2011), išskyrė aštuonias geros demokratijos dimensijas, kurios tinkamai atspindi normatyvinius demokratijos kriterijus. Tai penkios procedūrinės dimensijos: įstatymo viršenybė, rinkimų (elektoralinė) ir tarpinstitucinė atskaitomybė, dalyvavimas ir konkurencija; dvi turinio dimensijos: lygybė ir laisvė; bei viena rezultatų dimensija – atliepiamumas arba reagavimas į piliečių poreikius.

Demokratijos kokybės matavimo ir vertinimo metodus Krupavičius ir Šarkutė (2017) suskirsto į kiekybinius ir kokybinius. Kiekybiniai demokratijos matavimo modeliai pasižymi tuo, kad demokratiškumo mastą galima įvertinti vadovaujantis objektyviais kiekybiniais duomenimis, o kokybiniuose demokratijos matavimuose dažniausiai pasikliaujama įvairių demokratijos dimensijų vertinimais, kuriuos atlieka kompetentingi ekspertai, o kartais net ir patys piliečiai.

Demokratijos konsolidacija yra vienas žinomiausių demokratijos vertinimo būdų, kurią Schneider (2003), pasak Krupavičiaus ir Šarkutės (2017), siūlo vertinti operacionalizuojant dvylika požymių, kurie nuo 1974 metų matuojami kasmet. Taigi, šalyje demokratija įsitvirtinusi tuomet kai:

- nė viena politinė partija nereikalauja konstitucijos pakeitimų;
- organizuojami reguliarūs rinkimai, o jų rezultatai gerbiami tiek valstybės valdžios, tiek pagrindinių opozicinių partijų;
- rinkimai yra laisvi bei sąžiningi;
- nė viena politinė partija ar grupė nekvestionuoja ankstesnių rinkimų sąlygų;
- rinkėjų paslankumas sumažėjo;
- išrinktų pareigūnų veikla nėra varžoma jokios neišrinktos veto grupės;
- įtvirtinus demokratijos taisykles, įvyko pirmoji ir antroji rotacija valdžioje arba dideli poslinkiai partijų koalicijose;

- dėl asociacijų kūrimo ir veiklos, dėl vykdomosios valdžios pobūdžio, dėl teritorinio valdžios kompetencijos padalijimo ir dėl priėjimo prie žiniasklaidos ir jos nuosavybės taisyklių vyrauja tiek formalus, tiek neformalus sutarimas.

Norint apskaičiuoti demokratijos konsolidacijos indeksą, reikia susumuoti kiekvieno iš išvardintų požymių reikšmes, vėliau šią sumą padalijant iš metų skaičiaus, pradedant nuo tų metų, kuriais šalis įgijo pirmąjį konsolidacijos demokratijos požymį. Taip atsispindi kiekvienos šalies demokratijos konsolidacijos procesas. (Krupavičius, Šarkutė, 2017).

Demokratijos konsolidacijos tyrimai rodo, kad egzistuoja tolimieji (ang. *distant*) ir artimieji (ang. *close*) demokratijos įsitvirtinimo veiksniai. Pirmuoju atveju tikėtina, kad šalyje, kuri yra ekonomiškai geriau išsivysčiusi, socialiai lygesnė, raštingesnė, etnolingvistiškai homogeniškesnė, mažesnė gyventojų skaičiumi, turi daugiau demokratinės patirties, demokratija yra konsoliduota. Antruoju atveju tikėtina, kad šalyje, kurioje yra silpnesnė ir hierarchiškai neorganizuota kariuomenė, valdymo forma turi daugiau parlamentinės sistemos bruožų, ne tokia fragmentuota partinė sistema, rinkimų sistema ne mažoritarinė, o daugiau proporcinė, politinė sistema labiau veikia pagal demokratijos principus, politinė sistema užtikrina geresnį ekonomikos veikimą, demokratija yra konsoliduota. (Krupavičius, Šarkutė, 2017).

Institutas International IDEA taip pat atlieka demokratijos kokybės analizę, kurios vertinimo klausimą apima tokios temos kaip:

- pilietybė, piliečių teisės ir teisingumas (tautybė ir pilietybė; įstatymo valdžia ir teisingumas, pilietinės ir politinės teisės; ekonominės ir socialinės teisės);
- atskaitinga ir atsakinga valdžia (laisvi ir sąžiningi rinkimai; demokratinis politinių partijų vaidmuo; valdžios efektyvumas ir atskaitomybė; pilietinės kariuomenės ir policijos kontrolė; korupcijos mažinimas);
- pilietinė visuomenė ir politinis dalyvavimas (žiniasklaida demokratinėje visuomenėje; politinis dalyvavimas; valdžios atsakomybė; decentralizacija);
- demokratija už šalies ribų (tarptautinės demokratijos dimensijos) (Spurga, 2012; Krupavičius, Šarkutė, 2017).

Taigi demokratijos kokybė tampa gilių bei daugelį valstybių apimančių tęstinių tyrimų objektu. Nuo 2006 metų britų leidinio „The Economist“ tyrimu padalinys „Economist Intelligence Unit“ taip pat atlieka demokratijos kokybės vertinimus pasaulyje. Tyrimo centro Economist Intelligence Unit demokratijos indeksą sudaro penkios rodiklių kategorijos: rinkimų procesas ir pliuralizmas, pilietinės laisvės, valdžios funkcionavimas, politinis dalyvavimas, politinė kultūra. Iš viso sudaro 60 rodiklių (Economist Intelligence Unit, 2019, Miguel, Martínez-Dordella, 2014, Spurga, 2012). Kiekvienas šių kriterijų vertinamas nuo 00 iki 10. Galutinis indeksas apskaičiuojamas kaip šių kategorijų reikšmių vidurkis. Jeigu šalių įvertinimai nesiekia 1 balo

demokratiškai svarbiose srityse, tokiose kaip, pavyzdžiui, laisvi ir sąžiningi rinkimai, rinkėjų saugumas, užsienio veikėjų įtaka valdžiai bei valstybės tarnautojų gebėjimas įgyvendinti numatytą politiką, kriterijų reikšmės koreguojamos. Kiekviena šalis, pagal galutinio indekso reikšmę, įvertinama kaip visiškai demokratinė (8–10 balų), demokratija su trūkumais (6–7,9 balo), hibridinis režimas (4–5,9 balo), arba autoritarinis režimas, jeigu yra mažiau negu 4 balai. Laisvi ir sąžiningi rinkimai bei pilietinės laisvės, pasak indeksų kūrėjų, yra būtinos demokratijos sąlygos, tačiau demokratijai konsoliduoti, vien tik jų nepakanka, jeigu šių sąlygų nepapildo skaidrus ir minimaliai efektyvus valdymas, pakankamas politinis dalyvavimas ir palaikanti demokratinė politinė kultūra (The Economist Intelligence Unit's Democracy Index, 2016, pagal Krupavičių ir Šarkutę, 2017).

Nors tiek politikos teoretikai, tiek piliečiai sutaria, kad savaime demokratija yra vertybė, tačiau nesutariama, kas yra demokratija ir kokia ji turėtų būti. Atsižvelgiant į tai, kad piliečiai gali turėti gausybę demokratijos vaizdinių, analizuojant vietos demokratiją, šiame magistro darbe naudojama išplėstinė demokratijos koncepcija, adaptuota vietos demokratijai pagal EST 6-osios bangos modulį, kuri apima sampratas, peržengiančias klasikinės liberaliosios demokratijos modelio ribas, t.y. išskiriamos penkios dimensijos, kurios apima skirtingus demokratijos komponentus (žr. 1.7 lentelę).

1.7 lentelė

Demokratijos dimensijos ir subdimensijos

Rinkimų dimensija	
Konkurencija	Laisvi ir sąžiningi rinkimai Opozicija gali laisvai kritikuoti valdžią
Vertikaloji atskaitomybė	Retrospektyvinė atskaitomybė per rinkimus Valdžios sprendimų paaiškinimas
Diskusija (svarstymai)	Dalyvavimas politinėse diskusijose
Reagavimas (atsakomumas)	Reagavimas į piliečių nuomonę
Liberalioji dimensija	
Įstatymo viršenybė	Lygybė prieš įstatymą
Spaudos laisvė	Žiniasklaidos laisvė Žiniasklaidos patikimumas
Socialinė dimensija	
Socialinis teisingumas	Apsauga nuo skurdo Pajamų nelygybės mažinimas
Tiesioginės demokratijos dimensija	
Tiesioginis dalyvavimas	Piliečių dalyvavimas per referendumus
Įtraukties dimensija	
Įtrauktis	Dalyvavimo teisių įtrauktis

Šaltinis: adaptuota pagal Krupavičių, Šarkutę, 2017, p. 10.

Kaip matyti 1.7 lentelėje, pirmos dvi dimensijos apima procedūrinius liberaliosios demokratijos modelio elementus: rinkimų procesą bei jo komponentus (rinkimų dimensija), ir piliečių apsaugos nuo savavališkų valdžios sprendimų garantiją (liberalioji dimensija). Kitos dvi dimensijos klasikinę demokratijos apibrėžimą išplečia ir įtraukia du papildomos modelius. Vienas iš jų – socialinės demokratijos modelis, kuris demokratijos koncepciją pripildo realiu turiniu, o konkrečių rezultatų socialinėje srityje pasiekimą (nelygybės mažinimą) mato kaip esminį demokratinės valdžios bruožą (socialinė dimensija). Tiesioginės demokratijos modelis remiasi idėja, kad žmonėms turėtų būti leista tiesiogiai dalyvauti priimančiais sprendimus, ir šis modelis yra priešingas klasiškos liberaliosios atstovaujamosios demokratijos modeliui (tiesioginės demokratijos dimensija). Įtrauktis dimensija parodo, kiek yra išplėtos demokratinės teisės ir pareigos. (Krupavičius ir Šarkutė, 2017).

Apibendrinant demokratijos kokybės vertinimo rodiklius, galima teigti, kad nėra vieno aiškaus atsakymo, kaip reikėtų įvertinti ir pamatuoti demokratijos kokybę, nes demokratijos kokybei gali būti svarbūs daugybė veiksnių. Tačiau šiame magistro darbe, analizuojant bei vertinant vietos demokratiją, bus naudojama išplėstinė demokratijos koncepcija, adaptuota vietos demokratijai pagal EST 6-osios bangos modulį, kurią pateikia Krupavičius ir Šarkutė (2017) 1.7 lentelėje.

Apibendrinant teorinę dalį būtų galima teigti, kad kalbant apie piliečių pasitikėjimą ir dalyvavimą vietos valdyje, labiausiai akcentuojamas socialinis-politinis pasitikėjimas. Nors tai ir yra dvi skirtingos analitinės sąvokos, jos abi sukuria socialinę erdvę visiems visuomenės dalyviams kooperuotis bendrojoje veikloje, dalyvauti pilietinėje visuomenėje ir taip skatinti demokratijos konsolidaciją bei kurti politinę kultūrą. Būtina pažymėti tai, kad tyrinėjant pasitikėjimą ir dalyvavimą ne visada empiriškai randamas ryšys tarp pasitikėjimo kintamųjų ir dalyvavimo vietos valdyje, nes sunku nustatyti, kas yra pasekmė, o kas yra rezultatas. Vieni autoriai teigia, kad pasitikėjimas skatina dalyvauti įvairiose visuomeniniuose klubuose, bendruomenėse bei organizacijose, o kiti autoriai teigia, kad perdėtas pasitikėjimas kenkia demokratijai, nes skatina politinę apatiją, budrumo bei valdžios institucijų kontrolės sumažėjimą. Vadovaujantis kiekybinio tyrimo metodu, šiame magistro darbe bus siekiama empiriškai patikrinti teorinės analizės metu išsiaiškintų piliečių pasitikėjimo ir dalyvavimo vietos valdyje sąveikos ryšius, apklausiant Šiaulių miesto gyventojus.

2. PILIEČIŲ PASITIKĖJIMO VIETOS VALDŽIA IR DALYVAVIMO VIETOS VALDYME TYRIMO METODOLOGIJA

Metodologija (gr. *methodos* – tyrimo būdas, parodymas, *logos* – žodis, sąvoka, mokslas) – tai mokslas apie mokslinio tyrinėjimo metodą bei tyrinėjimo metodų visumą (Valackienė, Mikėnė, 2008). Metodologija atspindi tiriamojo reiškinių prasmę bei parodo bendrą ieškojimų kryptį (Stumbraitė-Vilkišienė, 2013). Pasak Kardelio (2007), metodologija taip pat gali reikšti ir tyrimo koncepciją – pagrindinę idėją bei teorinius teiginius, kurių pagalba konstruojamas tyrimas. Minėtas autorius metodologiją supranta kaip tyrimo metodo panaudojimo logiką, kuri nurodo, kuo yra pagrįstas kurio nors metodo pasirinkimas.

Šiame skyriuje pristatomas kiekybinio tyrimo metodologijos pagrindimas, tyrimo instrumento pagrindimas, pagrinžiama tyrimo imtis, pristatomas tyrimo organizavimas bei tyrimo etika.

2.1. Tyrimo metodologijos pagrindimas

Pradedant tyrimą, svarbu pasirinkti tinkamus metodus. Metodas – tai sistemingas informacijos rinkimo ar apdorojimo būdas, kuris padeda rasti atsakymą į iškeltą klausimą arba padeda išspręsti problemą (Pečkaitis, Mačerinskienė, 2009).

Kardelis (2016) tyrimo metodą apibūdina kaip tam tikrų praktinių arba pažintinių rezultatų gavimo būdą, taikant įvairias priemones. Tai, tarsi, sisteminė procedūra, nuosekliai susidedanti iš pasikartojančių operacijų, kurių taikymas kiekvienu konkrečiu atveju suteikia galimybę pasiekti norimų rezultatų. Autorius atkreipia dėmesį į tai, kad kiekvienas tyrimo metodas privalo turėti teorinį pagrindą – vadovautis objektyviais dėsningumais bei būti moksliskai pagrįstas (Kardelis, 2016).

Magistro darbo teorinį pagrindą sudaro Lietuvos ir užsienio mokslininkų įžvalgos, leidžiančios konceptualizuoti bei operacionalizuoti pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje sąvokas.

Šiame magistro darbe tiriant pasitikėjimą vietos valdžia, pasitikėjimas prilyginamas institucinio-politinio lygmens pasitikėjimui, kurį Lühistė (2006) apibūdina kaip visuomenės narių tikėjimą bei lūkestį, kad valdžia jai suteiktomis galiomis pasinaudos tinkamai. Taip pat vadovaujasi Kimo (2005) ir Bouckaerto (2011) įvardintais pasitikėjimo vertinimui įtakos turinčiais veiksniais. Pasak minėtųjų autorių, pasitikėjimą užkrina etiškas elgesys, kompetentingumas, teisingumas, pasirengimas kreipti dėmesį į visuomenės interesus, taip pat informacijos tiek apie savo veiklą, planus, tiek apie pasiektus rezultatus dalijimasis.

Tiriant dalyvavimo raišką vietos valdyje, vadovaujamosi Marcinkevičiūtės, Petrauskienės (2008), Tijūnaitienės, Damkuvienės (2010), Tijūnaitienės (2013) pateiktu dalyvavimo konceptu. Minėtos autorės žodį „dalyvauti“ sieja su aktyvia žmogaus elgsena, o dalyvavimą, kaip vieną iš pagrindinių sėkmingos demokratijos principų, sieja su visuomene, o dar tiksliau, su piliečiais. Atsižvelgiant į mokslininkų H. J. Abs ir R. Veldhuis (2006) pateiktą dalyvavimo koncepcijų klasifikaciją, magistro darbe tiriami du dalyvavimo aspektai: politinis dalyvavimas vietos valdyje ir pilietinis dalyvavimas vietos valdyje.

Vadovaujantis tokių autorių kaip: Bartuškaitės, Žilio (2011), Imbrasaitės (2011, 2013), Čepeliauskaitės, Petrauskienės (2017), Novelskaitės, Pučėtaitės (2018) ir Pilietinės visuomenės instituto (2017) atliktų tyrimų pagrindu suformuluotos **hipotezės** kiekybiniam tyrimui:

(H1) Pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų:

(H1₁) *pasitikėjimas vietos valdžia moterų ir vyrų grupėse skiriasi;*

(H1₂) *pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo amžiaus;*

(H1₃) *pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo išsilavinimo;*

(H1₄) *pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo pajamų.*

(H2) Dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų:

(H2₁) *dalyvavimas vietos valdyje moterų ir vyrų grupėse skiriasi;*

(H2₂) *dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo amžiaus;*

(H2₃) *dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo išsilavinimo;*

(H2₄) *dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo pajamų.*

(H3) Vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų:

(H3₁) *vietos demokratijos vertinimas moterų ir vyrų grupėse skiriasi;*

(H3₂) *vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo amžiaus;*

(H3₃) *vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo išsilavinimo;*

(H3₄) *vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo pajamų.*

(H4) Domėjimasis vietos veikla priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų:

(H4₁) *domėjimasis vietos veikla moterų ir vyrų grupėse skiriasi;*

(H4₂) *domėjimasis vietos veikla priklauso nuo amžiaus;*

(H4₃) *domėjimasis vietos veikla priklauso nuo išsilavinimo;*

(H4₄) *domėjimasis vietos veikla priklauso nuo pajamų.*

(H5) Piliečių dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo pasitikėjimo vietos valdžia (H5₁), vietos demokratijos vertinimo (H5₂), domėjimosi vietos veikla (H5₃) bei informacijos apie savivaldos veiklą pakankamumo (H5₄).

H(6) Pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo rinkimų demokratijos dimensijos vertinimo (H6₁), liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimo (H6₂), tiesioginės ir socialinės demokratijos dimensijų vertinimo (H6₃).

Siekiant empiriškai išanalizuoti piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje raišką Šiaulių miesto savivaldybėje, pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas – apklausa raštu (anketavimas). Pasak Gaižauskaitės ir Mikėnės (2014), literatūroje apklausa priskiriama kiekybinei duomenų rinkimo strategijai, kurios rezultatas yra tam tikru būdu susistemintų duomenų visuma. Minėtųjų autorių teigimu, duomenys susistemunami kiekvieną konkretų atvejį aprašant pagal tuos pačius požymius, apimančius jiems priskirtų reikšmių aibę.

Tyrimo loginė schema pateikiama 1 priede.

2.2. Tyrimo instrumento pagrindimas

Mokliškai nagrinėjant tyrimo objektą, būtina rasti tokius indikatorius, kurių pagalba būtų galima spręsti apie tiriamo reiškinių bruožus. Paprastai indikatorius suprantamas kaip teiginys arba klausimas, kuris pateikiamas respondentams tam, kad būtų galima išmatuoti tiriamą reiškinį. (Stumbraitė-Vilkišienė, 2013).

Kiekybiniam tyrimui realizuoti, sudarytas tyrimo instrumentas – klausimynas, kuris, anot Kardelio (2002), turi būti patikimas, aiškus ir nedviprasmiškas.

Anketos turinio suformulavimas yra vienas atsakingesnių etapų, galinčių nulemti tyrimo rezultatus, todėl sudarant anketą buvo atsižvelgta į mokslinėje literatūroje pateiktas rekomendacijas. Anketoje panaudoti Norvaišaitės (2018), Europos socialinių tyrimų (2016), Pilietinės visuomenės instituto (2010) bei Transparency International Lietuvos skyriaus atliktų tyrimų klausimai, kurie buvo adaptuoti atsižvelgiant į pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje specifiką. Kiekybinio tyrimo instrumento specifikacija yra pateikiama 2.1 lentelėje, o klausimyno pavyzdys – 2 priede.

Anketos struktūra. Anketą sudaro įvadas ir 5 dalys. Įvade pristatomas tyrimo tikslas, akcentuojamas tyrimo anonimiškumas bei tai, kad atsakymai bus panaudoti tik magistro darbo rašymui, pristatoma anketos pildymo instrukcija.

Kiekybinio tyrimo instrumento specifikacija

Diagnostinis blokas	Indikatoriai, matuojantys diagnostinį bloką	Klausimų Nr.
1. Sociodemografiniai kintamieji	Lytis, amžius, išsilavinimas, užimtumas, asmeninės pajamos.	1–5
2. Domėjimasis vietos veikla ir informacijos pakankamumas	Informacijos apie savivaldybės tarybos priimamus sprendimus, planuojamus bei įgyvendinamus projektus, metines finansines ataskaitas svarba miesto gyventojams. Informacijos apie savivaldybės tarybos priimamus sprendimus, planuojamus bei įgyvendinamus projektus pakankamumas.	6–7
3. Piliečių pasitikėjimas savivaldos institucijomis ir dalyvavimo vietos valdyme ryšys	Pasitikėjimas meru, pasitikėjimas savivaldybės taryba ir pasitikėjimas savivaldybės administracija; ketinimas balsuoti savivaldybių tarybų ir mero rinkimuose 2019 m. kovo mėn.; politinis ir pilietinis dalyvavimas.	8–11
4. Vietos demokratijos vertinimas	Rinkimų dimensijos vertinimas, liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimas, socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijų vertinimas.	12–14
5. Atviras klausimas	Kas paskatintų Šiaulių miesto gyventojus įsitraukti į sprendimų priėmimą vietos valdyme.	15

Šaltinis: sudarytas darbo autorės

Diagnostinio bloko turinio pagrindimas. *Pirmasis diagnostinis blokas.* Stumbraitė-Vilkišienė (2013), vadovaudamasi Brown (2007), teigia, kad bet kuris pasitikėjimo ir dalyvavimo vertinimo tyrimas bus ribotas, jeigu jame nebus įtraukti tam tikri kontroliniai kintamieji, todėl sudarant kiekybinio tyrimo instrumentą, pirmiausia pasirinktos matuotinos demografinės charakteristikos. Daugelio tyrimų rezultatai atskleidė tai, kad tokios demografinės charakteristikos kaip lytis, amžius, išsilavinimas bei pajamos susijusios su piliečių vertinimais ir elgsena (Brown, Coulter, 1983; Reising, Parks, 2000; Schuman, Gruenberg, 1972; Skogan, 1978, anot Stumbraitės-Vilkišienės (2013), cituojami Brown, 2007). Be to daugelis tyrimų patvirtina, kad minėtos demografinės charakteristikos turi įtakos piliečių pasitikėjimo vietos valdžia bei dalyvavimo vietos valdyme raiškai (Imbrasaitė, 2011; Imbrasaitė, 2013; Bartuškaitė, Žilys, 2011; Novelskaitė, 2018, Ramonaitė, 2006; Žiliukaitė, 2006).

Antrasis diagnostinis blokas siejamas su domėjimusi vietos veikla ir informacijos pakankamumo santykiu. Tai padės įvertinti vietos savivaldos institucijų atvirumą bei atskaitomybę gyventojų akimis. Kaip jau buvo minėta kituose skyriuose, atvirumas ir atskaitomybė gyventojams yra suprantami kaip gero valdymo principai vietos savivaldoje, kurie turėtų užtikrinti ne tik efektyvų kokybiškų paslaugų teikimą, piliečių poreikių tenkinimą, bet ir garantuoti lūkesčių įgyvendinimą (Šaparnienė ir Valukonytė, 2012). Atvirumo bei atskaitomybės stoka vietos valdžios veikloje ne tik sukuria prielaidas neteisėtam įtakos darymui, etikos pažeidimams, bet ir prisideda prie bendro nepasitikėjimo valdžia (Transparency International Lietuvos skyrius, 2015). Atskaitomybė paprastai suprantama kaip demokratinių procesų atvirumas, kuris remiasi informavimu bei grįžtamoju ryšiu, aiškiai apibrėžtais procesais bei procedūromis. Šiuose

procesuose ypatingai svarbus vienas kriterijus – piliečiams suprantamas informacijos pateikimas, prieinamumas, išsamumas bei patikimumas (Žilinskas, 2010). Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymo 4 straipsnio 10 punktu (Žin. 1994, Nr. 55-1049) „savivaldybės institucijų ir kitų savivaldybės viešojo administravimo subjektų veikla turi būti aiški ir suprantama savivaldybės gyventojams, kurie tuo domisi, jiems sudaromos sąlygos gauti paaiškinimus, kas ir kodėl daroma“.

Trečiajame diagnostiniame bloke piliečių pasitikėjimas savivaldos institucijomis siejamas su piliečių dalyvavimu vietos valdyme. Šiuolaikiniuose tyrimuose kvestionuojamas pasitikėjimo bei dalyvavimo ryšys, nes sunku nustatyti, kas yra pasekmė, o kas yra rezultatas (Bartuškaitė, Žilys, 2011). Vieni autoriai teigia, kad pasitikėjimas skatina dalyvauti įvairiose visuomeniniuose klubuose, bendruomenėse bei organizacijose (Putnam, 2001), pasitikėjimas siejamas su politiniu aktyvumu bei balsavimu rinkimuose (Levi, Stoker, 2000; Belanger, Nadeu, 2005), kiti autoriai teigia, kad perdėtas pasitikėjimas kenkia demokratijai, nes skatina politinę apatiją, budrumo ir valdžios institucijų kontrolės sumažėjimą (Imbrasaitė, 2011). Magistro darbo autorė mano, kad siekiant patvirtinti arba paneigti hipotezę, kad piliečių pasitikėjimas savivaldos institucijomis reikšmingai susijęs su piliečių dalyvavimo vietos valdyme veiksmu, tikslinga respondentų paklausti, ar jie pasitiki savivaldybės meru, savivaldybės taryba, savivaldybės administracija ir pasitikėjimą minėtomis savivaldos institucijomis sieti su ketinimu dalyvauti arba nedalyvauti tarybų ir mero rinkimuose, kurie vyks 2019 metų kovo mėnesį. Taip pat siekiama sužinoti, ar jie ėmėsi tokių veiksmų: kreipėsi į politikus, dirbo politinėse partijose ar kitose organizacijose, dalyvavimo demonstracijose ir pan.

Ketvirtasis diagnostinis blokas. Nors šių dienų pasaulyje demokratija yra svarbus daugumos visuomenių siekinys bei esama valdymo forma, tačiau pastaraisiais metais stebimas didelis nusivylimas bei nepasitenkinimas demokratija (Krupavičius, Šarkutė, 2017). Vadovaujantis The Economist paskelbtais pasaulinio demokratijos indekso rezultatais, Lietuva užėmė 37 vietą ir tai rodo, kad Lietuvos demokratija turi trūkumų (The Economist Intelligence unit, 2019). Rytų Europos studijų centro analitikas Vytautas Keršankas (2018) teigia, kad Lietuvoje yra žemas politinis bei pilietinis aktyvumas, o valdžios veikimo principai nevisuomet skaidrūs, todėl *ketvirtasis diagnostinis blokas* skirtas piliečių pasitikėjimą vietos valdžia bei dalyvavimą vietos valdyme susieti su bendru vietos demokratijos vertinimu.

Penktasis diagnostinis blokas. Priežasčių, kodėl žmonės dalyvauja arba nedalyvauja vietos valdyme gali būti įvairių, todėl paskutinis klausimas klausimyne buvo atviras, juo buvo klausama, kas paskatintų Šiaulių miesto gyventojus įsitraukti į sprendimų priėmimą vietos valdyme.

Kiekvienam respondentui buvo pateikti tie patys klausimai, t.y. atsakinėjo į identišką klausimą. Identiškas klausimynas leidžia gauti norimą rezultatą (Gaižauskaitė, Mikėnė, 2014).

Klausimai ir skalės. Formuojant klausimyną buvo stengtasi parinkti tinkamas klausimų formas, klausimyną sudarė trijų tipų klausimai:

1. uždari klausimai, kuomet respondentams į pateiktą klausimą buvo pateikti ir galimi atsakymų variantai, iš kurių jie turėjo pasirinkti jiems labiausiai tinkantį atsakymą. Pateikta 12 uždarų klausimų;

2. pusiau uždari klausimai, kuomet respondentams į pateiktą klausimą buvo pateikti ne tik suformuluoti atsakymų variantai, bet ir palikta galimybė pačiam respondentui įrašyti savo atsakymo variantą, jei pateiktame atsakymų variante nebuvo jam tinkamo. (Gražytė-Molienė, 2004; Gaižauskaitė, Mikėnė, 2014). Pateiktas 1 pusiau uždaras klausimas;

3. paskutinis klausimyno klausimas respondentams pateiktas atviras, į kurį savais žodžiais galėjo atsakyti, kas juos paskatintų įsitraukti į sprendimų priėmimą vietos valdyje (dalyvauti viešose konsultacijose, pareikšti nuomonę, teikti pasiūlymus) (Dikčius, 2011).

Apklausoje naudojamos nominalioji, keturių reikšmių rangų bei skaitmeninė vertinimo skalės. Naudojant nominaliąją vertinimo skalę buvo siekiama nustatyti objektyvius duomenis apie respondentus. (Kardelis, 2016). Visa tai sudarė demografinę klausimyno dalį, kuomet respondentų buvo klausama apie lytį, amžių, išsilavinimą, pajamas bei užimtumą. Klausimyne taip pat buvo panaudota keturių reikšmių rangų vertinimo skalė, kurioje, skirtingai nei Likerto tipo skalėje, nėra vidurinio arba, dar vadinamo, neutralaus vertinimo pasirinkimo, jame buvo pateikiamos po dvi priešingo vertinimo krypties alternatyvos, pavyzdžiui, labai svarbu, svarbu, nesvarbu, visiškai nesvarbu (Gaižauskaitė, Mikėnė, 2014). Klausimyne pateikti klausimai, kuriose buvo panaudotos skaitmeninės vertinimo skalės, žodžiais paaiškinamos tik ribinės reikšmės, t. y. mažiausia ir didžiausia reikšmė (Gaižauskaitė, Mikėnė, 2014). Į klausimą „Įvertinkite, kiek pasitikite Šiaulių miesto savivaldybės institucijomis“, respondento prašoma nurodyti skalėje nuo 00 iki 10, kur 00 reiškia, kad respondentas labai nepasitiki, o 10 – respondentas labai pasitiki.

Vidinis nuoseklumas (patikimumas). Patikimumas dažniausiai įvardijamas kaip tyrimo instrumento kokybės kriterijus – matavimų tikslumas. Patikimumas gali būti vertinamas matuojant stabilumą ir vidinį suderinamumą. Šiame tyrime patikimumas vertinamas skaičiuojant vidinį suderinamumą išreiškiantį koeficientą – Cronbacho alfa (angl. Cronbach alpha). Jis gali įgyti reikšmes nuo 0 iki 1. Jei Cronbacho alfa reikšmė yra 0,60 arba didesnė, vadinasi skalė tyrimams tinka. Kad skalę ar klausimų grupę būtų galima laikyti suderinta, dažnai norima, kad Cronbacho alfa būtų 0,70 arba net daugiau (Pakalniškienė, 2012).

Duomenų sisteminimo ir analizės metodai. Duomenys analizuoti naudojantis statistinės duomenų analizės paketu SPSS-22.0 programa. Duomenų analizei taikyti tokie statistikos metodai:

- Aprašomosios statistikos metodas. Skaičiuoti dažniai, vidurkiai, mažiausia ir didžiausia reikšmė. Įvertintas standartinis nuokrypis reikšmių sklaidai apibūdinti. Naudojantis šiais metodais,

buvo apibūdintos imties charakteristikos, atskleista šiame magistro darbe analizuojamų požymių, tokių kaip dalyvavimo vietos valdyme, pasitikėjimo vietos valdžios institucijomis ir pan., raiška tiriamoje populiacijoje.

- Ryšių tarp kintamųjų įvertinimo metodas. Ryšiui tarp kintamųjų nustatyti naudota koreliacinė analizė – apskaičiuoti koreliacijos koeficientai. Koreliacijos koeficientas – tai tiesinės priklausomybės tarp kintamųjų kiekybinio įvertinimo kriterijus arba ryšio stiprumo matas (Pukėnas, 2005). Buvo apskaičiuoti intervalų skalės kintamųjų Pirsono (Pearson) koreliacijos koeficientai (žr. 2.2 lent.).

2.2 lentelė

Pirsono (Pearson) koreliacinio koeficiento reikšmių interpretacija

Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė										
Labai stipri	Stipri	Vidutinė	Silpna	Labai silpna	Nėra ryšio	Labai silpna	Silpna	Vidutinė	Stipri	Labai stipri
-1	Nuo -1 iki -0,7	Nuo -0,7 iki -0,5	Nuo -0,5 iki -0,2	Nuo -0,2 iki 0	0	Nuo 0 iki 0,2	Nuo 0,2 iki 0,5	Nuo 0,5 iki 0,7	Nuo 0,7 iki 1	+1

Šaltinis: Čekanavičius, Murauskas, 2001

Pirsono koreliacijos koeficientas įvertina tiesinio ryšio stiprumą. Kuo $|r|$ reikšmė bus arčiau 1, tuo tiesinis ryšys bus stipresnis. Jeigu $r > 0$, tuomet vieno atsitiktinio dydžio reikšmei didėjant, kito reikšmė taip pat tiesiškai didėja. Jeigu $r < 0$, tuomet didėjant vieno atsitiktinio dydžio reikšmėms, kito reikšmės tiesiškai mažėja, r neparodo netiesinės priklausomybės. Kuo didesnė imtis, tuo r yra arčiau nežinomo populiacijos koreliacijos koeficiento ρ . (Janilionis, Morkevičius, Rauleckas, 2008). Statistinės duomenų analizės rezultatai pateikiami lentelėse ir paveiksluose.

- Skalių sudarymo metodas. Skalių sudarymui pagrįsti naudotas pagrindinių komponentių metodas (angl. Principal Components), Kaizerio-Mejerio-Olkinio (KMO) matas ir Bartlett specifiškumo kriterijaus reikšmės, kurios parodo duomenų tinkamumą faktorinei analizei. Jeigu KMO reikšmė maža, tuomet nagrinėjamų kintamųjų faktorinė analizė nėra rezultatyvi. Naudojamas toks KMO reikšmių vertinimas: $0.9 < KMO$ – faktorinė analizė puikiai tinka; $0.8 < KMO < 0.9$ – gerai tinka; $0.7 < KMO < 0.8$ – tinka patenkinamai; $0.6 < KMO < 0.7$ – tinka pakenčiamai; $0.5 < KMO < 0.6$ – tinka blogai; $KMO < 0.5$ – faktorinė analizė nepriimtina. Bartleto sferiškumo kriterijus parodo, ar tarp analizuojamų kintamųjų yra statistiškai reikšmingai koreliuojančių. Kriterijaus statistinis reikšmingumas turi būti $p > 0,05$. (Čekanavičius, Murauskas, 2001).

- Statistinių hipotezių tikrinimo metodai. Hipotezė – tai svarbi išankstinė tikėtinų tyrimo rezultatų prognozė, prielaida arba paaiškinimas (Balčiūnas, Juozaitienė, Rudytė, Tijūnaitienė, 2014). Šiame magistro darbe iškeltoms hipotezėms patikrinti taikomi neparamestriniai statistiniai kriterijai, t. y. k nepriklausomų imčių testas (K Independent Samples Tests), naudojant Kruscal'o ir

Wallis'o (Kruskal-Wallis H) testą. Šis metodas taikomas dviem ir daugiau nepriklausomoms imtims palyginti. Jis taip pat paremtas jungtine visų imčių reikšmių rangine seka. (Pukėnas, 2004).

- Kokybinių duomenų analizės metodas. Atviro turinio klausimui analizuoti taikytas kokybinių duomenų analizės metodas, grįstas indukcinė logika, kuomet naujų žinių pagrindas yra ne iš anksto suformuluotos teorinės koncepcijos, o atsiranda analizės metu (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Kokybinė turinio analizė ne tik sudaro sąlygas tyrėjo naujoms išvalgoms, bet ir atveria galimybes interpretuoti nagrinėjamos problemos holistinį kontekstą (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Atviro turinio klausimas analizuojamas 4 pagrindiniais žingsniais: 1) daugkartinis atsakymo teksto skaitymas; 2) pagrindinių kategorijų išskyrimas išskiriant „raktinius“ žodžius; 3) kategorijų turinio skaidymas į subkategorijas; 4) kategorijų bei subkategorijų interpretavimas (Žydžiūnaitė, Merkys, Jonušaitė, 2005).

2.3. Tyrimo imties charakteristika

Socialinėje sistemoje egzistuojanti objektų ar vienetų visuma, kuri dar vadinama populiacija, kurią norime tirti ir kuriai norime priskirti tyrimo išvadas, pasak Bitino (2006) ir Žydžiūnaitės (2007), yra įvardijama kaip generalinė aibė. Empiriniuose tyrimuose beveik visada daroma išankstinė atranka, o tai reiškia, kad parenkama generalinės aibės elementų dalis, ištiriamas nagrinėjamo požymio pasiskirstymas toje dalyje ir tuomet iš jos sprendžiama apie konkretaus požymio pasiskirstymą visoje generalinėje aibėje. Ši pasirinktoji dalis, pasak Kardelio (2007), ir yra vadinama imtimi.

Kiekybinio tyrimo tikslams pasiekti generalinė aibė apibrėžta kaip Šiaulių miesto savivaldybės gyventojai nuo 18 metų ir vyresni. Būtina pažymėti, kad šiame magistro darbe tokios sąvokos kaip pilietis ir gyventojas yra tapačios. Politinių teisių įgyvendinimas siejamas su pilietybe, tačiau reikia paminėti, kad pilietybės turėjimas, nėra būtina sąlyga visoms politinėms teisėms įgyvendinti.

Mokslinėje literatūroje pateikiami įvairūs imčių sudarymo būdai, tačiau dažniausiai aptinkami du: tikimybinis, kuomet kiekvieno elemento patekti į imtį tikimybė yra žinoma, ir netikimybinis, kuomet daug įtakos turi atsitiktinumas. (Gaižauskaitė, Mikėnė, 2014). Kiekybiniam tyrimui atlikti buvo pasirinktas netikimybinės atrankos principas. Formuojant imtį anketinei apklausai atlikti, esminis klausimas, pasak Gaižauskaitės, Mikėnės (2014), yra „kiek“? Imčiai apskaičiuoti vadovaujamosi formulė, kurią pateikė Rudzikienė (2005).

$$n = \frac{N \cdot 1.96^2 \cdot \rho \cdot q}{\varepsilon^2 \cdot (N - 1) + 1.96^2 \cdot \rho \cdot q}$$

Čia n – imties dydis;

N – populiacijos dydis;

reikšmė 1,96 atitinka standartizuoto normaliojo skirsnio 95 proc. pasiklovimo lygmenį;

p yra numatoma įvykio baigmės tikimybė, kad nagrinėjamas požymis pasireikš tiriamojoje populiacijoje (dažniausiai imama blogiausio varianto tikimybė – požymis būdingas pusei, t.y. 50 proc. populiacijos, ir pasirenkama $p=0,5$);

q yra tikimybė, kad nagrinėjamas požymis nepasireikš tiriamojoje populiacijoje ($q=0,5$);

ε yra pageidautinas tikslumas, dažniausiai $\varepsilon=0,05$.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis, nuolatinių Šiaulių miesto savivaldybės gyventojų (nuo 18 metų ir vyresnių) skaičių 2019 metų pradžioje sudarė 83149 gyventojai. Taigi, tirama populiacija – 83149 Šiaulių miesto gyventojai. Tyrimo imties dydis apskaičiuotas taikant aukščiau nurodytą formulę. Kiekybino tyrimo imties tūrį sudaro 383 respondentai.

Anketinė Šiaulių miesto gyventojų apklausa vyko nuo 2019 m. vasario 18 d. iki 2019 m. kovo 2 d. Siekiant apklausti kuo didesnę respondentų skaičių, instrumentui platinti pasirinkti du būdai:

1. Tradicinis, naudojant popierių ir rašymo priemonę. Kadangi šio magistro darbo autorė dirba įstaigoje, kurioje kiekvieną dieną tenka bendrauti vis su kitais Šiaulių miesto gyventojais, tradicinis platinimo būdas labai patogus – tiesioginio darbo vadovei leidus, atspausdintos anketos buvo pateiktos užpildyti įstaigoje apsilankiusiems Šiaulių miesto gyventojams. Tradiciniu būdu buvo išdalinta 121 anketa iš kurių: 81 anketa pilnai užpildyta, 17 sugadintų, t.y. ne į visus klausimus buvo pilnai atsakyta, todėl šių anketų duomenys į tyrimą nepatenka, 14 anketų nesugrižo, 9 respondentai kategoriškai atsisakė dalyvauti tyrime.

2. Taip pat Šiaulių miesto gyventojų apklausa vyko interaktyviu būdu, t. y. anketą talpinant elektroninėje erdvėje, internetiniu adresu: <https://apklausa.lt/>. Kvietimai dalyvauti tyrime gyventojams platinami elektroniniais laiškais išsiunčiant elektroninėje erdvėje skelbiamą adresą ir kreipiantis į respondentą su prašymu užpildyti elektroninę anketą bei į tyrimą įtraukti Šiaulių mieste gyvenančius kolegas, draugus, šeimos narius ir pan. Elektroniniu būdu užpildytos 262 anketos.

Apibendrinant pažymėtina, kad duomenys analizuojami iš 343 užpildytų anketų. Anketos rezultatus galima apibendrinti populiacijai, kurios charakteristikos atitinka tyrimo imties charakteristikas. Tyrime dalyvavusių respondentų sociodemografinė charakteristika pagal lytį, amžių, išsilavinimo lygį, užimtumą bei turimas pajamas pateikiama 2.3 lentelėje.

Šiaulių miesto gyventojų sociodemografinė charakteristika (N=343)

Požymis	Kategorija	Skaičius	Procentai
Lytis	Vyras	113	32,9
	Moteris	230	67,1
Amžius	18–29	80	23,3
	30–39	94	27,4
	40–49	68	19,8
	50–59	46	13,4
	60 m. ir daugiau	55	16,0
Išsilavinimas	Pagrindinis	4	1,2
	Vidurinis	35	10,2
	Vidurinis su profesine kvalifikacija	53	15,5
	Aukštasis neuniversitetinis	90	26,2
	Aukštasis universitetinis	161	46,9
Užimtumas	Studentas(-ė) arba moksleivis (-ė)	19	5,5
	Įmonės savininkas(-ė), direktorius (-ė)	16	4,7
	Tarnautojas(-a) arba specialistas(-ė)	108	31,5
	Samdomas darbuotojas (-a)	124	36,2
	Ūkininkas (-ė)	4	1,2
	Nedirbantis (-i) pensininkas (-ė)	49	14,3
	Namų šeimininkas (-ė) arba auginantis vaiką asmo	20	5,8
	Individuali veikla	7	2,0
Pajamos	Esamos pajamos leidžia gyventi neįsiskurdinant jokio nepritekliaus	33	9,6
	Esamų pajamų iš esmės pakanka	206	60,1
	Sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis	94	27,4
	Labai sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis	8	2,3
	Neatsakė	2	0,6

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Kaip matyti 2.3 lentelėje, apklausoje dalyvavo daugiau moterų negu vyrų. Moterys sudarė net 67,1 proc. visų apklaustųjų. Tuo tarpu vyrų apklausoje dalyvavo 32,9 proc. Stiprėjantis moterų vaidmuo tiek politiniame, tiek ir visuomeniniame gyvenime galėtų būti viena iš priežasčių, paaiškinančių tokį aktyvų moterų dalyvavimo skaičių apklausoje (Stumbraitė-Vilkišienė, 2013). Tą patvirtino ir Tijūnaitienės (2009) atliktas tyrimas, kuris parodė, kad moterys linkusios dažniau dalyvauti politinės bei pilietinės visuomenės organizacijų veiklose negu vyrai.

Vertinant amžiaus demografinę charakteristiką, 2.3 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad apklausoje dalyvavo įvairaus amžiaus respondentai. 30–39 metų amžiaus Šiaulių miesto gyventojai sudaro daugumą – 27,4 proc. Taip pat didžiąją dalį, t.y. 23,3 proc., respondentų sudarė 18–29 metų Šiaulių miesto gyventojai. Savo aktyvumu pildant anketas pasižymėjo vidutinio bei vyresnio amžiaus Šiaulių miesto gyventojai. 40–49 metų gyventojai sudarė 19,8 proc. dalyvavusių apklausoje respondentų. Virš 60 metų ir daugiau sudarė 16 proc. Tuo tarpu 50–59 metų respondentų tyrime dalyvavo mažiausiai, jie sudarė tik 13,4 proc. visų apklaustųjų.

Didžioji dalis respondentų nurodė turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą (46,9 proc.). Išanalizavus mokslinę literatūrą, išsilavinimą būtų galima išskirti kaip vieną reikšmingiausių demografinių charakteristikų, turinčių įtakos kryptingam bei argumentuotam piliečių dalyvavimui

bei domėjimuisi tiek politiniu, tiek visuomeniniu gyvenimu. Kad respondentai, turintys aukštąjį išsilavinimą, yra aktyvesni, patvirtina ir anksčiau mokslininkų atlikti tyrimų rezultatai. Pavyzdžiui, Imbrasaitė (2004, 2011) teigia, kad labiau išsimokslinę asmenys turi tam tikrų sugebėjimų bei įgūdžių, kurie skatina dalyvauti bendruomeninėje veikloje, o įvairiais visuomeninio gyvenimo klausimais – labiau linkę turėti savo nuomonę.

Vertinant respondentų pasiskirstymą pagal užimtumą, 36,2 proc. apklaustųjų – samdomi darbuotojai, 31,5 proc. – tarnautojai/specialistai. Nedirbantys pensininkai sudarė 14,3 proc. respondentų. Mažiausiai apklausoje dalyvavo individualia veikla besiverčiančių asmenų (2,0 proc.) bei ūkininkų (1,2 proc.).

Taip pat tyrime analizuojamos respondentų bei kartu su respondentais gyvenančių žmonių pajamos. Daugiau nei pusė respondentų, t. y. 60,1 proc. teigė, kad esamų pajamų iš esmės pakanka. 27,4 proc. respondentų sunkiai verčiasi esamomis pajamomis. Kad esamos pajamos leidžia gyventi neįsivaizduojant jokio nepritekliaus, teigė 9,6 proc. respondentų, o labai sunkiai verčiasi 2,3 proc. respondentų. Į klausimą apie pajamas neatsakė 0,6 proc. respondentų.

2.4. Tyrimo etika

Atliekant kiekybinį tyrimą, ypatingas dėmesys buvo skirtas etikai. Etika (lot. *ethica*, gr. *ēthos* – paprotys, įprotis, būdas) – tai žmonių elgesio normų bei moralės principų visuma, valdanti asmens arba grupės veiksmus (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

Kadangi apklausos tyrimo duomenys renkami iš respondentų, labai svarbu užtikrinti jų gerovę tiek paties apklausos proceso metu, tiek ir po jo, t.y. svarbu užtikrinti, kad respondentų dalyvavimas apklausoje bei jų suteikta informacija neturėtų nepageidaujamo atoveiksmio arba neigiamos įtakos (Gaižauskaitė, Mikėnė, 2014).

Tyrimas buvo vykdomas laikantis pagrindinių etikos principų, kurie būdingi socialiniams tyrimams atlikti (Kardelis, 2007; Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008):

1. laisvanoriškumo – tai reiškia, kad dalyvavimas apklausoje buvo savanoriškas, nebuvo taikomos jokios prievartinės ar paskatinimo dalyvauti apklausoje priemonės. Respondentams buvo aiškiai nurodyta, kad jie gali ir nesutikti dalyvauti apklausoje. Šiame tyrime dalyvauti atsisakė 9 respondentai;

2. anonimiškumo – tai reiškia, kad šis principas paremtas tyrėjo pareiga saugoti respondentų bei tyrimo duomenų anonimiškumą, t.y. respondento tapatybė nėra atskleista ir nėra siejama su jau užpildytu klausimynu;

3. tyrimo dalyvių teisė žinoti, kas bus daroma su tyrime gautais duomenimis – prieš pradėdant tyrimą, respondentai buvo supažindinami su tyrimo tikslu, jiems pateikta informacija, kad visi tyrimo duomenys surinkti bei analizuojami tik konkrečiai šiam magistro darbo tyrimui atlikti.

Trečioje šio darbo dalyje pristatomas tyrimo instrumento tinkamumo ir patikimumo vertinimas bei tyrimo rezultatai.

3. PILIEČIŲ PASITIKĖJIMO VIETOS VALDŽIA IR DALYVAVIMO VIETOS VALDYME TYRIMO REZULTATAI

3.1. Tyrimo instrumento tinkamumo ir patikimumo vertinimas

Prieš pradėdant analizuoti piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje raiškos Šiaulių miesto savivaldybėje tyrimo rezultatus, būtina įsitikinti, kad stebimi kintamieji tarpusavyje koreliuoja. Šiame skyriuje tikrinama, ar duomenys faktorinei analizei tinka, vertinamas tyrimo skalių patikimumas.

Kaizerio-Mejerio-Olkinio matas (angl. *Kaiser-Meyer-Olkin measure of sampling adequacy*, KMO) ir Bartleto sferiškumo kriterijus parodo, ar kintamieji tinka faktorinei analizei. KMO palygina stebimų koreliacijos koeficientų dydžius su dalinių koreliacijos koeficientų dydžiais. Geros faktorinės analizės požymis – didelė KMO reikšmė. Pasak Pakalniškienę (2012), gerai faktorinei analizei KMO turėtų būti didesnis už 0,6 arba 0,7. Bartleto sferiškumo kriterijus tikrina hipotezę, kad koreliacinė matrica skiriasi nuo vienietinės. Kad faktorinė analizė būtų tikslinga, būtinas statistiškai reikšmingas Bartleto kriterijaus rezultatas.

Naudojant pagrindinių komponentų metodą, atlikta faktorinė analizė, kurios duomenys pateikti 3.1 lentelėje. Atsižvelgiant į lentelėje pateiktus faktorizuojančių domėjimosi vietos veikla, dalyvavimo vietos valdyje ir pasitikėjimo vietos valdžia konstruktų skalių KMO gautus rezultatus, minėtų kintamųjų faktorinė analizė tinka patenkinamai ($0.7 < KMO < 0.8$). Vietos demokratijos vertinimo konstrukto skalės KMO rezultatas rodo, kad faktorinė analizė tinka ($0.8 < KMO < 0.9$). Bartleto sferiškumo kriterijus $p < 0,001$ rodo, kad koreliacinė matrica statistiškai skiriasi nuo vienietinės matricos, kintamieji koreliuoja tarpusavyje, vadinasi, duomenys faktorinei analizei tinkami.

3.1 lentelė

Patvirtinančios faktorinės analizės rezultatai

Konstrukto skalė	KMO rezultatas	Bartleto sferiškumo kriterijus, p reikšmė	Paaškinamoji sklaida proc.	Skalės teiginių faktorinis svoris
Domėjimasis vietos veikla	0,72	< 0,001	80,64	0,86-0,93
Dalyvavimas vietos valdyje	0,74	< 0,001	22,15	0,28-0,57
Pasitikėjimas vietos savivaldos institucijomis	0,71	< 0,001	79,94	0,85-0,93
Vietos demokratijos vertinimas	0,88	< 0,001	62,04	0,62-0,88

Šaltinis: sudarytas darbo autorės

Kadangi dalyvavimo konstruktas apjungia politinį ir pilietinį dalyvavimą, siekiant patikrinti dalyvavimui matuoti pritaikytų teiginių sąsają priskyrimą vienai iš šių dimensijų, atliekama politinio dalyvavimo ir pilietinio dalyvavimo skalių faktorinė analizė (žr. 3.2 lent.).

Iš 3.2 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad politinio dalyvavimo skalės teiginių faktoriniai svoriai įgyja reikšmes nuo 0,48 iki 0,72. Politinio dalyvavimo skalės faktoriuje didžiausius svorius turi teiginiai apie dalyvavimą demonstracijose, mitinge/pikete, teiginiai apie dalyvavimą streiko akcijoje bei kreipimąsi į savivaldybės politikus ar kitus vietos valdžios atstovus. Politinio dalyvavimo skalės paaiškinamoji sklaida – 34,25 proc.

Pilietinio dalyvavimo skalės teiginių faktoriniai svoriai įgyja reikšmes nuo 0,43 iki 0,66. Pilietinio dalyvavimo skalės faktoriuje didžiausius svorius turi teiginiai apie dalyvavimą vietos bendruomenės veikloje bei dalyvavimą aplinkos tvarkymo talkose. Pilietinio dalyvavimo skalės paaiškinamoji sklaida – 28,67 proc.

Bendras dalyvavimo vertinimo konstrukto skalės KMO – 0,74 ir tai rodo, kad faktorinė analizė tinkama ($0.7 < KMO < 0.8$).

3.2 lentelė

Dalyvavimo vietos valdyme konstrukto faktorinės analizės rezultatai

Faktorių grupė	Skalės teiginys	Faktorinis svoris	Paaškinamoji sklaida proc.	KMO
Politisnis dalyvavimas	Kreipėtės į savivaldybės politikus ar kitus vietos valdžios atstovus	0,63	34,25	0,74
	Dirbote politinėje partijoje, judėjime ar iniciatyvinėje grupėje	0,57		
	Dalyvavote savivaldybės teikiamose viešose konsultacijose, rengiamuose susitikimuose	0,50		
	Teikėte savo pasiūlymus ar skundus savivaldybei	0,52		
	Pasirašėte peticiją	0,48		
	Dalyvavote streiko akcijoje	0,64		
	Dalyvavote demonstracijoje, mitinge ar pikete	0,72		
Pilietinis dalyvavimas	Kreipėtės į policiją, mokesčių inspekciją, vaiko teisių tarnybą ir pan. pranešdami apie įstatymų pažeidimus	0,43	28,67	
	Rašėte ką nors apie politiką, miesto reikalus elektroniniu paštu ar socialiniuose tinkluose	0,46		
	Neatlygintinai dalyvavote visuomeninėje kampanijoje (platinote plakatus, rinkote parašus ir pan.)	0,54		
	Aukojote labdarai pinigų, daiktų arba kitaip parėmėte asmenis, visuomenines organizacijas	0,49		
	Dalyvavote aplinkos tvarkymo talkose	0,62		
	Dalyvavote vietos bendruomenės veikloje	0,66		
	Organizavote bendruomenės veiklas, aplinkos tvarkymo talkas ir pan.	0,57		
Susitikote su žurnalistais ar pats/ pati rašėte, kalbėjote spaudoje, televizijoje, radijuje	0,47			

Šaltinis: sudarytas darbo autorės

Pasitikėjimo vietos valdžios institucijomis vertinimo konstruktas apjungia pasitikėjimą meru, pasitikėjimą savivaldybės taryba ir pasitikėjimą savivaldybės administracija.

Atlikta faktorinė analizė, kuri, vertinant pasitikėjimą vietos savivaldos institucijomis, leido pamatuoti pasitikėjimo meru, pasitikėjimo savivaldybės taryba ir pasitikėjimo savivaldybės administracija tarpusavio koreliaciją. Pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis faktorinės analizės duomenys pateikti 3.3 lentelėje.

3.3 lentelė

Pasitikėjimo vietos valdžios institucijomis konstrukto faktorinės analizės rezultatai

Faktorių grupė	Skalės teiginys	Faktorinis svoris	Paaškinamoji sklaida proc.	KMO
Pasitikėjimas savivaldos institucijomis	Savivaldybės meru	0,85	79,94	0,71
	Savivaldybės taryba	0,91		
	Savivaldybės administracija	0,93		

Šaltinis: sudarytas darbo autorės

3.3 lentelėje pavaizduoti duomenys rodo, kad pasitikėjimo savivaldos institucijomis skalės teiginių faktoriniai svoriai įgyja reikšmes nuo 0,85 iki 0,93. Kadangi pasitikėjimo savivaldos institucijomis skalės teiginių faktoriniai svoriai labai panašūs, vadinasi, visi kintamieji gali būti paaškinami panašiai vieno faktoriaus. Pasitikėjimo skalės paaškinamoji sklaida – 79,94 proc. Bendras pasitikėjimo savivaldos institucijomis konstrukto skalės KMO – 0,71, ir tai reiškia, kad faktorinė analizė tinka patenkinamai ($0.7 < KMO < 0.8$).

Vietos demokratijos vertinimo konstruktas apjungia rinkimų demokratijos dimensijos vertinimą, liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimą, socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijų vertinimą, todėl siekiant patikrinti vietos demokratijos vertinimui matuoti pritaikytų teiginių tarpusavio koreliaciją, taip pat atliekama tiriančioji faktorinė analizė (žr. 3.4 lent.).

Rinkimų demokratijos dimensijos skalės teiginių faktoriniai svoriai įgyja reikšmes nuo 0,70 iki 0,91. Rinkimų demokratijos dimensijos skalės faktoriuje didžiausius svorius turi teiginiai, kad Šiaulių miesto valdžia, priimdama sprendimus, atsižvelgia į gyventojų nuomonę ir Šiaulių miesto valdžia paaškinama savo sprendimus gyventojams. Rinkimų demokratijos dimensijos skalės teiginių paaškinamoji sklaida – 68,48 proc.

Liberaliosios demokratijos dimensijos skalės teiginių faktoriniai svoriai įgyja reikšmes nuo 0,82 iki 0,88. Liberaliosios demokratijos dimensijos skalės faktoriuje didžiausią svorį turi teiginys, kad vietinė žiniasklaida gali laisvai kritikuoti Šiaulių miesto valdžią. Liberaliosios demokratijos dimensijos skalės paaškinamoji sklaida – 71,07 proc.

Socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijų skalės teiginių faktoriniai svoriai įgyja reikšmes nuo 0,85 iki 0,94. Socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijų skalės faktoriuje

didžiausią svorį turi teiginys, kad Šiaulių miesto valdžiai rūpi visų gyventojų gerovė. Socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijų skalės paaiškinamoji sklaida – 81,55 proc.

Bendras demokratijos vertinimo konstrukto skalės KMO – 0,88, vadinasi toks rezultatas rodo, kad faktorinė analizė gerai tinka ($0.8 < KMO < 0.9$).

3.4 lentelė

Vietos demokratijos vertinimo konstrukto faktorinės analizės rezultatai

Faktorių grupė	Skalės teiginys	Faktorinis svoris	Paaiškinamoji sklaida proc.	KMO
Rinkimų demokratijos dimensija	Šiaulių miesto savivaldos rinkimai yra sąžiningi ir skaidrūs	0,78	68,48	0,88
	Šiaulių gyventojai diskutuoja apie tai, ką miestui žada kandidatai į merus, partijos, rinkimų komitetai	0,70		
	Šiaulių miesto valdžia, priimdama sprendimus, atsižvelgia į gyventojų nuomonę	0,91		
	Šiaulių miesto valdžia paaiškina savo sprendimus gyventojams	0,90		
Liberalioji demokratijos dimensija	Kiekvienas Šiaulių miesto gyventojas gali laisvai reikšti savo nuomonę net jei ji yra kraštutinė	0,83	71,07	
	Vietinė žiniasklaida gali laisvai kritikuoti Šiaulių miesto valdžią	0,88		
	Žiniasklaida pateikia objektyvią, patikimą informaciją apie Šiaulių miesto savivaldybės darbą	0,82		
Socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijos	Šiaulių miesto valdžiai rūpi skurdo mažinimas mieste	0,90	81,55	
	Šiaulių miesto valdžiai rūpi visų gyventojų gerovė	0,94		
	Šiaulių miesto valdžia sudaro galimybę gyventojams pareikšti savo nuomonę dėl miestui svarbių sprendimų	0,91		
	Šiauliečiai aktyviai dalyvauja viešose konsultacijose priimant svarbius visuomeninius sprendimus	0,85		

Šaltinis: sudarytas darbo autorės

Duomenų analizės metu vertintas ir konstrukto skalių patikimumas. Skalių patikimumui įvertinti naudojama Cronbacho alfa (*Cronbach's alpha*) koeficiento reikšmė, kuri rodo skalę sudarančių klausimų tarpusavio koreliaciją ir įvertina, ar visi skalės klausimai atspindi tiriamąjį konstruklą. Atlikto tyrimo patikimumo skalių vertinimas pateiktas 3.5 lentelėje.

3.5 lentelė

Tyrimo skalių patikimumo vertinimas

Konstruktas	Cronbach alfa koeficientas	Teiginių skaičius
Domėjimasis vietos veikla	0,88	3
Dalyvavimas vietos valdyje (bendrai)	0,73	15
• Politinis dalyvavimas	0,65	7
• Pilietinis dalyvavimas	0,64	8
Pasitikėjimas vietos savivaldos institucijomis	0,87	3

Lentelės tęsinys 66 psl.

Konstruktas	Cronbach alfa koeficientas	Teiginių skaičius
Vietos demokratijos vertinimas (bendrai)	0,94	11
• Rinkimų ddimensijos vertinimas	0,84	4
• Liberaliosios dimensijos vertinimas	0,80	3
• Socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijos vertinimas	0,92	4
Visas klausimynas	0,92	32

Šaltinis: sudarytas darbo autorės

3.5 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad visų klausimyno skalių Cronbach alfa koeficientas yra didesnis už 0,60, todėl galima teigti, kad skalės yra patikimos tolimesnei duomenų analizei atlikti. Atsižvelgiant į lentelėje pateiktą tyrimo skalių patikimumo vertinimą, matyti, kad bendras klausimyno patikimumas yra aukštas, todėl nuspręsta nekeisti sudarytų skalių struktūros, tolimesnei analizei atlikti – naudoti visus turimus duomenis.

3.2. Sociodemografinių kintamųjų įtaka pasitikėjimui savivaldos institucijomis, dalyvavimui vietos valdyje, vietos demokratijos vertinimui ir domėjimuisi vietos veikla

Siekiant išanalizuoti piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje raišką Šiaulių miesto savivaldybėje, pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas – apklausa raštu (anketavimas), tyrimo instrumentas – anketa. Anketą sudarė klausimai, kuriuos būtų galima suskirstyti į penkis diagnostinius blokus: pasitikėjimą vietos valdžios institucijomis, dalyvavimą vietos valdyje, vietos demokratijos vertinimą, domėjimąsi vietos valdžia bei norą sužinoti, kas paskatintų respondentus įsitraukti į vietos valdymą. Išanalizavus tyrimo rezultatus, šiame skyriuje bus atskleista sociodemografinių kintamųjų įtaka pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis, dalyvavimui vietos valdyje, vietos demokratijos vertinimui bei domėjimuisi vietos veikla.

3.2.1. Sociodemografinių kintamųjų įtaka pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis

Siekiant išsiaiškinti, ar Šiaulių miesto gyventojai pasitiki Šiaulių miesto valdžia, respondentų buvo prašoma įvertinti (00 – labai nepasitikite, 10 – labai pasitikite), kiek pasitikite Šiaulių miesto savivaldos institucijomis: savivaldybės meru, savivaldybės taryba, savivaldybės administracija.

Prieš analizuojant duomenis apie pasitikėjimą Šiaulių miesto savivaldos institucijomis, buvo iškelta hipotezė:

(H1) Pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų:

(H₁) pasitikėjimas vietos valdžia moterų ir vyrų grupėse skiriasi;

(H1₂) pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo amžiaus;

(H1₃) pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo išsilavinimo;

(H1₄) pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo pajamų.

Pasitikėjimas savivaldybės meru, pasitikėjimas savivaldybės administracija ir pasitikėjimas savivaldybės taryba išreiškė vieną faktorių – pasitikėjimą Šiaulių miesto savivaldos institucijomis, todėl sudaryta pasitikėjimo skalė (žr. 3.6 lent.).

3.6 lentelė

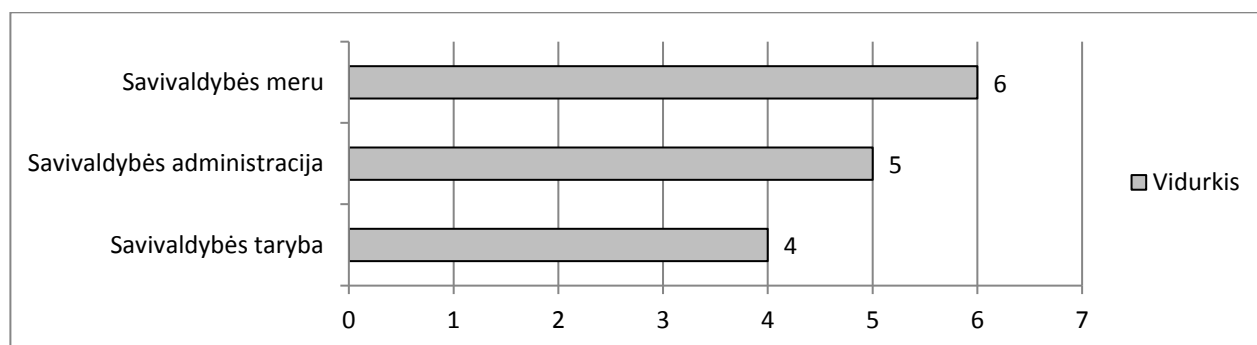
Pasitikėjimo skalės reikšmių skaitinės charakteristikos

	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Asimetrija (Skewness)		Ekscesas (Kurtosis)	
					Vertė	Std. paklaida	Vertė	Std. paklaida
Pasitikėjimo skalė	1,0	10,0	5,1	2,7	-0,08	0,14	-0,93	0,27

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

3.6 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad pasitikėjimo skalės vidurkis – 5,1. Kintamasis pasitikėjimas gali įgyti reikšmes nuo 1 iki 10. Asimetrijos (Skewness) ir eksceso (kurtosis) koeficientų reikšmės rodo, kad skirstinys nėra normalusis, todėl hipotezės tikrinamos neparametriniais statistiniais metodais.

Respondentų pasitikėjimo Šiaulių miesto savivaldos institucijomis: savivaldybės meru, savivaldybės administracija ir savivaldybės taryba vidurkiai pateikti 3.1 paveiksle.

3.1 pav. Pasitikėjimas Šiaulių miesto savivaldos institucijomis

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

3.1 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad pasitikėjimas Šiaulių miesto savivaldos institucijomis: pasitikėjimas savivaldybės meru, pasitikėjimas savivaldybės administracija ir pasitikėjimas savivaldybės taryba yra vidutinis. Kaip jau buvo minėta aukščiau, bendras pasitikėjimo Šiaulių miesto savivaldos institucijomis skalės vidurkis – vertinant dešimtbalėje sistemoje – 5,1 balo.

Vertinant kiekvieną Šiaulių miesto savivaldos instituciją atskirai, paveiksle pateikti duomenys rodo, kad respondentai labiausiai pasitiki Šiaulių miesto savivaldybės meru, atsakymų vidurkis, vertinant dešimtbalėje sistemoje, siekė daugiau nei pusę, t. y. 6 balus. Pasitikėjimo savivaldybės administracija vidurkis siekia 5 balus. Savivaldybės taryba pasitikima mažiausiai, atsakymų vidurkį sudarė tik 4 balai iš 10.

Duomenys, kaip pasitikėjimas Šiaulių miesto savivaldos institucijomis priklauso nuo demografinių charakteristikų, pateikiami 3.7 lentelėje.

3.7 lentelė

Pasitikėjimas Šiaulių miesto savivaldybės institucijomis priklauso nuo demografinių charakteristikų

Požymis	Respondentų grupės	N	Kruscall walis testas			
			Vidutinis rangas	Chi ²	df	p
Lytis	Vyras	107	176,89	3,49	1	0,06
	Moteris	218	156,18			
Jūsų amžius	18–29	78	135,47	15,20	4	0,00
	30–39	92	175,16			
	40–49	63	147,55			
	50–59	43	190,73			
	60 m. ir daugiau	49	179,52			
Jūsų išsilavinimas	Pagrindinis	3	137,50	0,80	4	0,94
	Vidurinis	32	156,33			
	Vidurinis su profesine kvalifikacija	51	158,90			
	Aukštasis neuniversitetinis	85	168,78			
	Aukštasis universitetinis	154	163,05			
Jūsų pajamos	Esamos pajamos leidžia gyventi neįsijaučiant jokio nepritekliaus	32	171,48	7,50	3	0,06
	Esamų pajamų iš esmės pakanka	195	169,81			
	Sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis	90	141,57			
	Labai sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis	8	204,19			

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Vertinant pasitikėjimą Šiaulių miesto savivaldos institucijomis, nustatyta, kad vyrų ir moterų grupėse nėra statistiškai reikšmingo skirtumo. Vadinasi, tiek vyrai, tiek moterys vienodai pasitiki Šiaulių miesto savivaldos institucijomis.

3.7 lentelėje pateikti duomenys atskleidžia, kad pasitikėjimas Šiaulių miesto savivaldos institucijomis priklauso nuo amžiaus. Labiausiai Šiaulių miesto savivaldos institucijomis pasitiki vyresnio amžiaus žmonės (50–59 metų), mažiausiai – jauni (18–29 metų).

Ne vienas mokslininkas, tyrėjas teigia, kad išsilavinimas siejasi su žiniomis, įgūdžiais bei politiškai tinkamais socialiniais tinklais, todėl ne retai išsilavinimas, pasak tyrėjų, skatina pasitikėjimą valdžios institucijomis (Imbrasaitė, 2011). Tačiau išanalizavus gautus duomenis,

nustatyta, kad vertinant pasitikėjimą Šiaulių miesto valdžia pagal išsilavinimą statistiškai reikšmingo skirtumo nėra.

Lentelėje pateikti duomenys rodo, kad labai sunkiai besiverčiantys esamomis pajamomis asmenys pasitiki Šiaulių miesto savivaldybės institucijomis, tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad tokių, labai sunkiai besiverčiančių su esamomis pajamomis, respondentų buvo tik 8, todėl darytina išvada, kad pasitikėjimas Šiaulių miesto savivaldybės institucijomis priklauso nuo pajamų, tyrimas statistiškai reikšmingų skirtumų neatskleidė.

Apibendrinant galima teigti, kad H1 hipotezė, jog pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų, pasitvirtino: gauti tyrimo rezultatai atskleidė, kad labiausiai Šiaulių miesto savivaldos institucijomis pasitiki vyresnio amžiaus respondentai, todėl (H1₂) hipotezė, jog pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo amžiaus, pasitvirtino. Tokios sociodemografinės charakteristikos kaip lytis, išsilavinimas bei pajamos pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis įtakos neturi, todėl (H1₁) hipotezė, jog pasitikėjimas vietos valdžia moterų ir vyrų grupėse skiriasi, (H1₃) hipotezė, kad pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo išsilavinimo ir (H1₄) hipotezė, kad pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo pajamų, nepasitvirtino.

3.2.2. Sociodemografinių kintamųjų įtaka dalyvavimui vietos valdyje

Siekiant atskleisti sociodemografinių kintamųjų įtaką dalyvavimui vietos valdyje, iškelta hipotezė:

(H2) Dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų:

(H2₁) *dalyvavimas vietos valdyje moterų ir vyrų grupėse skiriasi;*

(H2₂) *dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo amžiaus;*

(H2₃) *dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo išsilavinimo;*

(H2₄) *dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo pajamų.*

(H2₅) ketinimas balsuoti savivaldos rinkimuose priklauso nuo pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis.

Dalyvavimo vietos valdyje konstruktas apjungia politinį ir pilietinį dalyvavimą, todėl prieš analizuojant dalyvavimą vietos valdyje, pirmiausia buvo įsitikinta, kad politinio ir pilietinio dalyvavimo teiginiai išreiškia vieną faktorių – dalyvavimą vietos valdyje. Pilietinio ir politinio dalyvavimo teiginiai sudaro vieną bendrą dalyvavimo skalę (žr. 3.8 lent.)

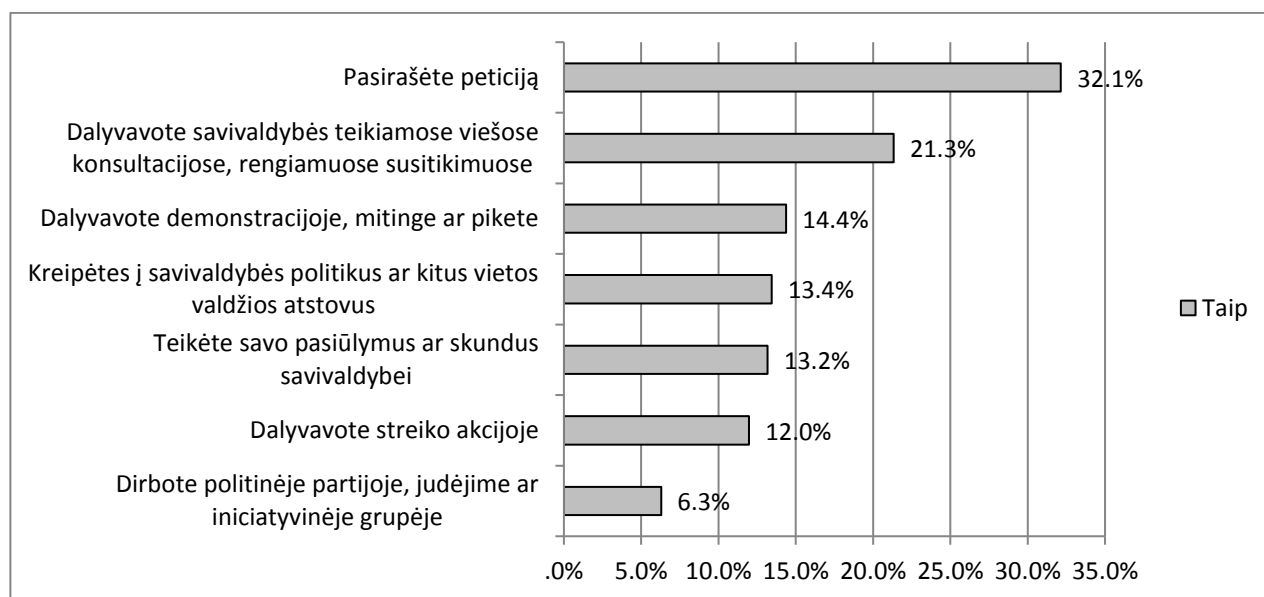
Dalyvavimo skalės reikšmių skaitinės charakteristikos

	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Asimetrija (<i>Skewness</i>)		Ekscesas (<i>Kurtosis</i>)	
					Vertė	Std. paklaida	Vertė	Std. paklaida
Dalyvavimo skalė	1,00	2,00	1,25	0,21	1,38	0,13	2,44	0,26

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

3.8 lentelėje matyti, kad dalyvavimo skalės vidurkis – 1,25. Kintamasis dalyvavimas gali įgyti reikšmes nuo 1 iki 2. Asimetrijos (*Skewness*) ir eksceso (*kurtosis*) koeficientų reikšmės rodo, kad skirstinys nėra normalusis, todėl hipotezės tikrinamos neparametriniais statistiniais metodais.

Visų pirma respondentų buvo prašoma atsakyti (taip arba ne) ar jie per pastaruosius 24 mėnesius ėmėsi veiksmų, susijusių su politiniu dalyvavimu. SPSS programoje atsakymas „taip“ buvo užkoduotas 1, o atsakymas „ne“ – 2. Politinio dalyvavimo vidurkis – 1,17 ir tai rodo, kad respondentų politinis dalyvavimas vietos valdyme nėra itin aktyvus. 3.2 paveiksle pateikiami politinio dalyvavimo aktyvumo rezultatai.

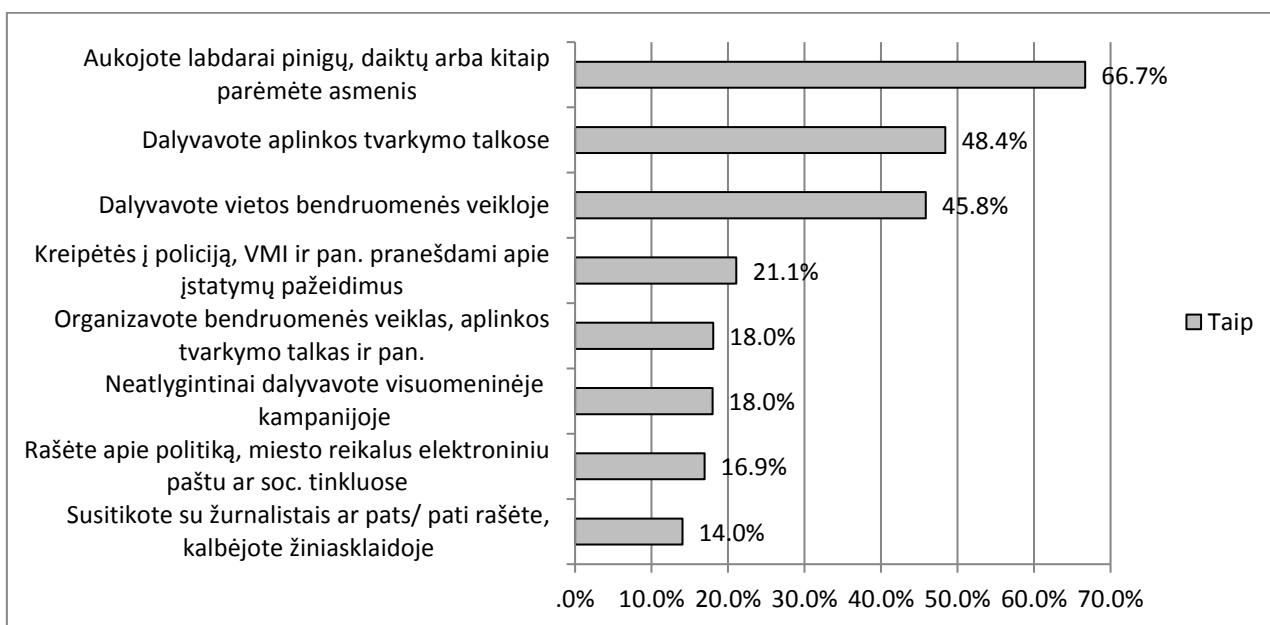

3.2 pav. Politinis dalyvavimas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Juostinė diagrama (žr. 3.2 pav.) parodė, kad per 24 mėnesius respondentų politinio dalyvavimo aktyvumas labiausiai pasireiškė pasirašant peticijas (32,1 proc.). Grafikas rodo, kad be peticijų pasirašymo, 21,3 proc. respondentų aktyviai dalyvavo savivaldybės teikiamose viešose konsultacijose bei rengiamuose susitikimuose. Pasyviausiai respondantai dirbo politinėse partijose, judėjimuose ar iniciatyvinėse grupėse (6.3 proc.).

Taip pat respondentų buvo prašoma atsakyti (taip arba ne) ar jie per pastaruosius 24 mėnesius ėmėsi veiksmų, susijusių su pilietiniu dalyvavimu. SPSS programoje atsakymas „taip“ buvo užkoduotas 1, o atsakymas „ne“ – 2. Pilietinio dalyvavimo vidurkis – 1,32 ir tai rodo, kad respondentai labiau ėmėsi veiksmų, susijusių su pilietiniu dalyvavimu vietos valdyje, nei kad veiksmų, susijusių su politiniu dalyvavimu vietos valdyje. 3.3 paveiksle pateikiami pilietinio dalyvavimo aktyvumo rezultatai.

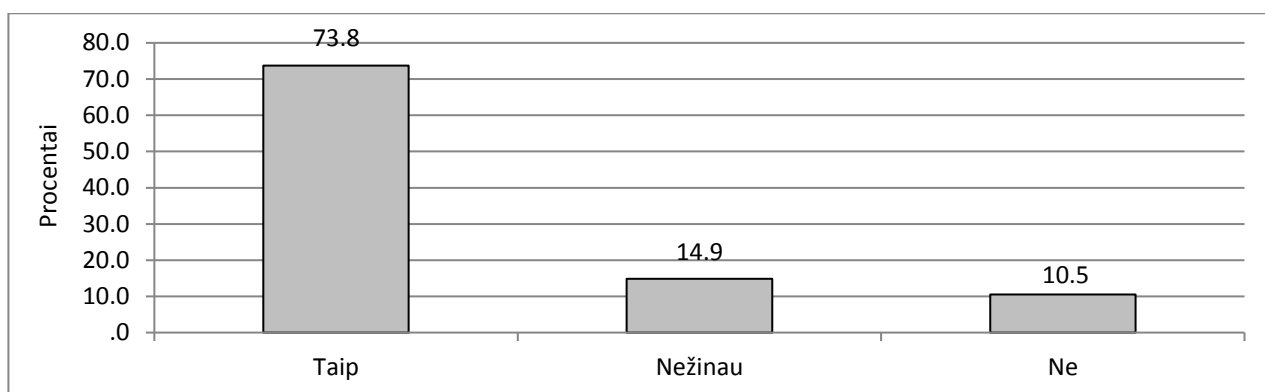

3.3 pav. Pilietinis dalyvavimas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Kaip matyti juostinėje diagramoje (žr. 3.3 pav.), daugiausiai, net 66,7 proc. respondentų pilietinį dalyvavimo aktyvumą per 24 mėnesius išreiškė aukojant labdarai pinigų, daiktų arba kitaip paremiant asmenis. Taip pat grafikas rodo, kad respondentai aktyviai dalyvauja aplinkos tvarkymo talkose (48,4 proc.) ir vietos bendruomenės veikloje (45,8 proc). 14,0 proc. respondentų susitiko su žurnalistais, rašė/kalbėjo žiniasklaidoje, 16,9 proc. rašė apie politiką bei miesto reikalus elektroniniu paštu arba diskutavo socialiniuose tinkluose.

Taip pat respondentams buvo užduotas atskiras klausimas, susijęs su dalyvavimu: „ar jūs ketinate balsuoti savivaldos rinkimuose 2019 m. kovo mėn.?“. Į šį klausimą respondentai galėjo atsakyti „taip“, „ne“ arba „nežinau“. Respondentų atsakymai apie ketinimą balsuoti 2019 m. kovo mėnesį vyksiančius savivaldos rinkimus pateikti 3.4 paveiksle.

3.4 pav. Ar jūs ketinate balsuoti savivaldos rinkimuose 2019 m. kovo mėn.?

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

3.4 paveiksle matyti, kad net 74 proc. respondentų atsakė, jog ketina balsuoti savivaldos rinkimuose 2019 m. kovo mėn. Tyrimų rezultatai atskleidė, kad tie respondentai, kurie ketina balsuoti savivaldos rinkimuose, pasitiki vietos savivaldos institucijomis, todėl (H_{25}) hipotezė, kad ketinimas balsuoti savivaldos rinkimuose priklauso nuo pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis, pasitvirtino (žr. 3.9 lent.).

3.9 lentelė

Ketinimas balsuoti savivaldos rinkimuose priklauso nuo pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis

Požymis	N	Kruscall walis testas			
		Vidutinis rangas	Chi ²	df	p
Taip	242	171,04	14,20	2	<0,001
Ne	34	107,28			
Nežinau	47	155,04			

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Duomenys, kaip pasitikėjimas Šiaulių miesto savivaldos institucijomis priklauso nuo demografinių charakteristikų, pateikiami 3.10 lentelėje.

3.10 lentelė

Dalyvavimas vietos valdybe priklauso nuo demografinių charakteristikų

Požymis	Respondentų grupės	N	Kruscall walis testas			
			Vidutinis rangas	Chi ²	df	p reikšmė
Lytis	Vyras	112	173,51	0,11	1	0,74
	Moteris	229	169,77			

Lentelės tęsinys 73 psl.

Požymis	Respondentų grupės	N	Kruscall walis testas			
			Vidutinis rangas	Chi ²	df	P reikšmė
Jūsų amžius	18–29	80	147,89	10,07	4	0,04
	30–39	94	169,38			
	40–49	68	198,92			
	50–59	45	174,48			
	60 m. ir daugiau	54	170,00			
Jūsų išsilavinimas	Pagrindinis	4	140,25	9,85	4	0,04
	Vidurinis	35	145,90			
	Vidurinis su profesine kvalifikacija	52	148,89			
	Aukštasis neuniversitetinis	89	166,24			
	Aukštasis universitetinis	161	186,99			
Jūsų pajamos	Esamos pajamos leidžia gyventi neįaučiant jokio nepritekiaus	33	170,92	15,18	3	0,00
	Esamų pajamų iš esmės pakanka	206	157,85			
	Sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis	94	203,21			
	Labai sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis	8	131,56			

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Būtina pabrėžti, kad daugelis mokslininkų, tyrėjų politiniame bei visuomeniniame gyvenime akcentuoja aktyvų moterų vaidmenį. Tą patvirtino ir Tijūnaitienės (2009) atliktas tyrimas, kuris parodė, kad moterys linkusios dažniau dalyvauti politinės bei pilietinės visuomenės organizacijų veiklose negu vyrai. Tačiau vertinant tiek politinį, tiek pilietinį dalyvavimą, kaip dalyvavimo konstrukta bendrai, vietos valdyme, Šiaulių miesto savivaldybės atveju, tyrimo rezultatai atskleidė, kad dalyvavimas vyrų ir moterų tarpe nėra statistiškai reikšmingas – tiek vyrai, tiek moterys, vietos valdyme dalyvauja vienodai.

Kaip matyti 3.10 lentelėje, pateikti duomenys atskleidžia, kad vertinant dalyvavimą vietos valdyme, statistiškai reikšmingą skirtumą turi amžius, išsilavinimas bei pajamos. Vertinant dalyvavimą pagal amžių, labiausiai dalyvauti vietos valdyme linkę 40–49 metų amžiaus respondentai. Mažiausiai vietos valdyme dalyvauja 18–29 metų amžiaus respondentai.

Lentelėje pateikti duomenys rodo tendenciją, kad aukštesnį išsilavinimą turintys respondentai labiau linkę dalyvauti vietos valdyme.

Vertinant dalyvavimą pagal respondentų turimas pajamas, lentelėje pateikti duomenys rodo, kad sunkiai besiverčiantys esamomis pajamomis asmenys ir asmenys, kurių esamos pajamos leidžia gyventi neįaučiant jokio nepritekiaus, labiau linkę dalyvauti vietos valdyme. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad tyrime dalyvavo tik 94 respondentai, kurie sunkiai verčiasi su esamomis pajamomis, ir tik 33 respondentai, kuriems turimos pajamos leidžia gyventi neįaučiant jokio nepritekiaus, todėl statistiškai reikšmingų skirtumų, kad tik sunkiai besiverčiantys esamomis pajamomis asmenys arba tik asmenys, kuriems turimos pajamos leidžia gyventi neįaučiant jokio nepritekiaus labiau linkę

dalyvauti vietos valdyje, tyrimas neatskleidė. Iš turimų duomenų galima teigti, kad labiausiai vietos valdyje dalyvauti linkę tie asmenys, kuriems turimų pajamų iš esmės pakanka.

Apibendrinant galima teigti, kad H2 hipotezė, jog dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų, pasitvirtino: gauti tyrimo rezultatai rodo, kad vietos valdyje labiau linkę dalyvauti vidutinio ir vyresnio amžiaus respondentai; dalyvavimas vietos valdyje taip pat priklauso nuo išsilavinimo bei turimų pajamų. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad kuo respondentas turi aukštesnį išsilavinimą, tuo labiau linkęs dalyvauti vietos valdyje. Taip pat vietos valdyje labiau linkę dalyvauti tie respondentai, kuriems turimų pajamų iš esmės pakanka, todėl galima daryti išvadą, kad (H2₂) hipotezė, jog dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo amžiaus, (H2₃) hipotezė, jog dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo išsilavinimo ir (H2₄) hipotezė, jog dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo pajamų, pasitvirtino, o (H2₁) hipotezė, jog dalyvavimas vietos valdyje moterų ir vyrų grupėse skiriasi, nepasitvirtino.

Siekiant išsiaiškinti, kas paskatintų respondentus įsitraukti į sprendimų priėmimą vietos valdyje (dalyvauti viešose konsultacijose, pareikšti nuomonę, teikti pasiūlymus), buvo užduotas atviras klausimas. Taikant kokybinių duomenų analizės metodą, atlikta atsakymų į atvirą klausimą analizė, jos rezultatai pateikti 3.11 lentelėje.

3.11 lentelė

Kas paskatintų respondentus įsitraukti į sprendimų priėmimą vietos valdyje?

Kategorija	Subkategorija	Respondentų teiginių pavyzdžiai
Informacijos sklaida	Geresnis gyventojų informuotumas N=19	„plačiau skelbiama informacija apie nuveiktus darbus, kiek iš planuotų padarė“; „daugiau informacijos apie posėdžius ir kitus renginius“; „didesnis reklamavimas manau pritrauktų daugiau žmonių“.
	Informacijos pateikimas internetiniais kanalais N=5	„patrauktų patrauklūs informacijos kanalai (online)“; „informavimas per socialinius tinklus apie galimybę dalyvauti“; „pasiekiamumas visko internetu“.
	Informacijos konkretumas/aiškumas N=5	„jei daugiau būtų informacijos kur ir kaip tai būtų galima padaryti“; „žinojimas kaip tai galima padaryti, kaip galėčiau teikti pasiūlymus, nuomonę“; „aiškesnės informacijos pateikimas, konkretni kvietimai“.
Gyventojų gerovė	Reagavimas į gyventojų poreikius N=12	„jei pradėtų spręsti man aktualius klausimus (šeimos gerovės didinimas, nepilnamečių vaikų užimtumas ir skatinimas)“; „jei tie sprendimai lemtų man aktualius klausimus“; „nepatogus laikus, nes turime savo darbus. Gal galėtų taryba, kartą per savaitę dirbti pvz. ne nuo 8 iki 17 val., o nuo 10 iki 19 val.“.
	Atskaitomybė gyventojams N=13	„norėtusi dalyvauti tarybos posėdžiuose ir svarbiausia reiškiamą nuomonę išklaustytų ir pasiūlymą atsižvelgtų. Dabar niekam neįdomu, niekas nepriima“; „paskatintų žinojimas, kad vietos valdymui iš tiesų rūpi gyventojų nuomonė“; „pastovus priminimas, kad jiems rūpi mūsų nuomonė“.
	Bendravimas su gyventojais N=4	„reguliarūs susitikimai (tarybos narių ar mero) su gyventojais bent 1 kartą per mėnesį prieš tai paskelbiant spaudoje“; „vietos valdžios noras bendradarbiauti su miesto gyventojais“; „turėti savo aplinkoje aktyvų politiką, lyderį, kuris informuotų, suteiktų nešališką informaciją, iškilus klausimams nukreiptų tinkama linkme“.

Lentelės tęsinys 75 psl.

Kategorija	Subkategorija	Respondentų teiginių pavyzdžiai
Gyventojų įtraukimas	Gyventojų motyvavimas N=19	„motyvacija“; „jei matyčiau, kad pareišyta nuomonė, pasiūlymas įvykdytas“.
	Gyventojų sudominimas N=16	„neturiu nuomonės ir manau, jog niekas nepaskatintų įsitraukti į jokių veiklą, nes tai tiesiog nedomina ir neturiu tam tikrų žinių ar tinkamo išsilavinimo“; „niekas, manęs tai nedomina“.
Įsipareigojimų vykdymas	Sąžiningumas N=7	„mane paskatintų sąžiningesnis kandidatų elgesys ir nenaudojimas banalių pažadų, kuriuos jie "išpildytų" jei būtų išrinkti“; „sąžiningos, aktyvios, motyvuotos susidariusios tarybos narių valdžios, kuriai rūpėtų tėvynės gerovės kūrimas, o ne vien sava kišenė“; „daugiau teisybės, o ne pažadų“.
	Etiškas elgesys N=2	„konstruktyvios diskusijos, pozityvumas, kalbėjimas konkrečiai apie problemas ir galimus sprendinius, o ne kas kaltas ir koks aš geras (visi kiti kas galvoja ne taip – blogi) ir t.t.“; „mažiau rietenų, nes dabar kas vyksta, tai baisu, vien tik valdžią dalinasi, o darbo mažai“.
	Atvirumas ir skaidrumas N=9	„skaidresnė politika be pasisakymų apie nieką, su darbais daromais ne per rinkimų laikotarpi, o prieš ir ypač po rinkimų. Rinkimų laikotarpyje išvis nesinori niekur dalyvauti, nes visokie žaidimai, pasėdėjimai prie arbatėlės - tik laiko gaišimas“; „paskatintų skaidresnis dabartinių politikų darbas, korupcijos nebuvimas“.
	Kompetencija N=3	„gerai dirbti savo darbą“.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

3.11 lentelėje pateikta atviro turinio klausimo analizė atskleidžia 4 veiksmų grupes, kurios respondentus paskatintų įsitraukti į dalyvavimo procesus: informacijos sklaida, gyventojų gerovė, gyventojų įtraukimas bei įsipareigojimų vykdymas. Respondentų atsakymai patvirtina mokslinėje literatūroje įvardintas piliečių įtraukimo dalyvauti viešajame valdyje, prielaidas. Kaip vieną iš prielaidų, paskatinančių įsitraukti į vietos valdymą, respondentai išskyrė informuotumą. Informacijos užtikrinimas ne tik lemia tvirtesnio politinio kapitalo buvimą, bet kartu ir demokratijos įgyvendinimą (Bartuškaitė, Žilys, 2011).

3.2.3. Sociodemografinių kintamųjų įtaka vietos demokratijos vertinimui

Tiek politikos teoretikai, tiek piliečiai sutaria, kad demokratija savaime yra vertybė, tačiau nesutaria, kas yra demokratija ir kokia ji turėtų būti. Atsižvelgiant į tai, kad žmonės gali turėti įvairių demokratijos vaizdinių, vietos demokratijos vertinimui buvo išskirtos penkios dimensijos: rinkimų demokratijos vertinimas, liberaliosios demokratijos vertinimas, socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijų vertinimas, apimančios skirtingus demokratijos komponentus, subdimensijas (Krupavičius, Šarkutė, 2017).

Rinkimų demokratijos dimensijos vertinimas, liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimas, socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijos vertinimas sudarė vieną skalę, skirtą vietos demokratijai įvertinti (žr. 3.12 lent.).

Vietos demokratijos skalės reikšmių skaitinės charakteristikos

	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Asimetrija (<i>Skewness</i>)		Ekscesas (<i>Kurtosis</i>)	
					Vertė	Std. paklaida	Vertė	Std. paklaida
Vietos Demokratijos skalė	1,00	10,0	5,0	2,2	0,09	0,14	-0,72	0,27

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

3.12 lentelėje matyti, kad vietos demokratijos skalės vidurkis – 5,0 balai. Kintamasis vietos demokratijos vertinimas gali įgyti reikšmes nuo 1 iki 10. Asimetrijos (*Skewness*) ir eksceso (*kurtosis*) koeficientų reikšmės rodo, kad skirstinys nėra normalusis, todėl hipotezės tikrinamos neparametriniais statistiniais metodais.

Analizuojant duomenis apie vietos demokratijos vertinimą, buvo iškelta hipotezė:

(H3) Vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų:

(H3₁) vietos demokratijos vertinimas moterų ir vyrų grupėse skiriasi;

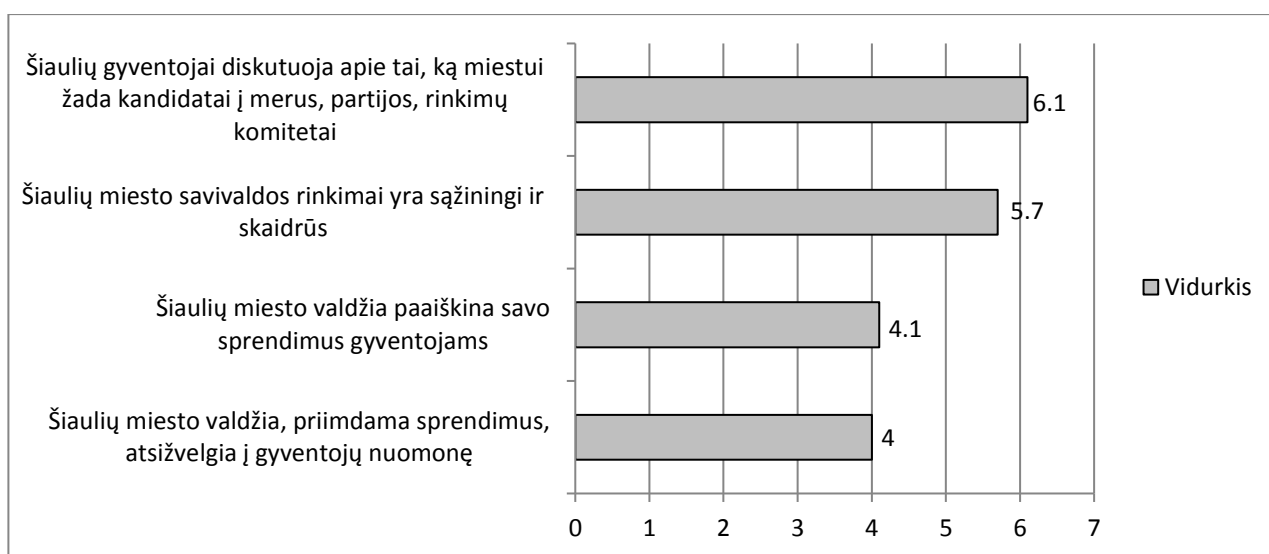
(H3₂) vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo amžiaus;

(H3₃) vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo išsilavinimo;

(H3₄) vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo pajamų.

Siekiant vietos demokratijos vertinimui atskleisti, respondentų buvo prašoma atsakyti, ar sutinkate su kiekvienos dimensijos subdimensija (žr. 1.7 lent.). Sutikimas į kiekvieną subdimensiją buvo matuojami 00–10 balų skalėje, kur 00 reiškė, kad visiškai nesutinkate, 10 – visiškai sutinkate.

3.5 paveiksle pateikti duomenys, kaip respondentai vertina 1.6 lentelėje išvardintus požymius, atitinkančius rinkimų demokratijos dimensiją.

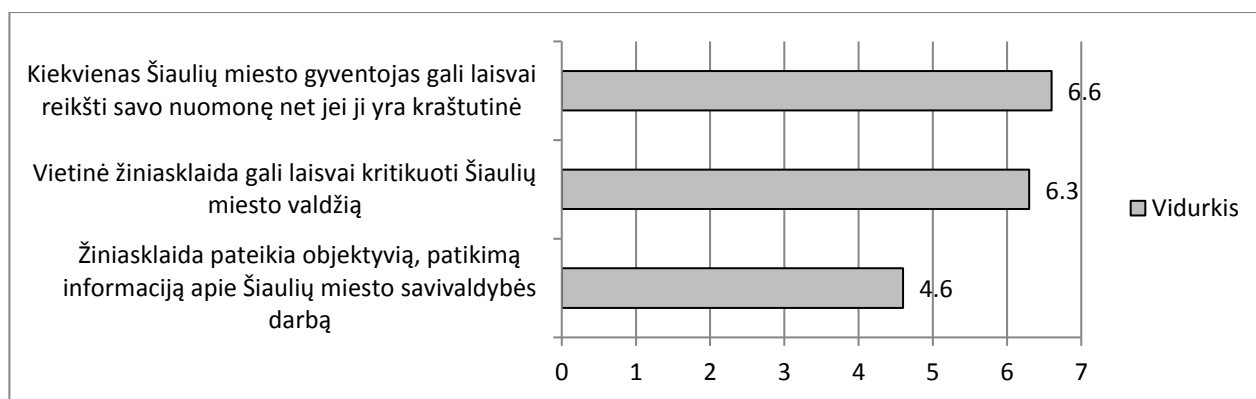

3.5 pav. Vietos demokratijos rinkimų dimensijos vertinimas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Analizuojant duomenis atskleista, kad bendras teiginių, atskleidžiančių rinkimų demokratijos dimensijos vertinimą, vertinimas nėra aukštas, vidurkis dešimtbalėje sistemoje – tik 5,0 balai. 3.5 paveiksle matyti, kad, vertinant demokratijos rinkimų dimensiją, respondentai labiausiai sutiko su demokratijos rinkimų dimensijos dedamąja, kad gyventojai diskutuoja apie tai, ką miestui žada kandidatai į merus, partijos, rinkimų komitetai (sutikimo įvertinimo vidurkis – 6,1 balo). Vos mažiau sutinkama, kad Šiaulių miesto savivaldybės rinkimai yra sąžiningi ir skaidrūs (sutikimo vertinimo vidurkis – 5,7 balo). Kaip matyti paveiksle, mažiausiai sutinkama su tokiomis demokratijos rinkimų dimensijos dedamosiomis kaip kad: Šiaulių miesto valdžia paaiškina savo sprendimus gyventojams ir Šiaulių miesto valdžia, priimdama sprendimus, atsižvelgia į gyventojų nuomonę. Šių teiginių sutikimas atitinkamai įvertintas 4,1 balo ir 4 balais.

3.6 paveiksle pateikti duomenys, kaip respondentai vertina 1.7 lentelėje išvardintus požymius, atitinkančius liberaliosios demokratijos dimensiją.

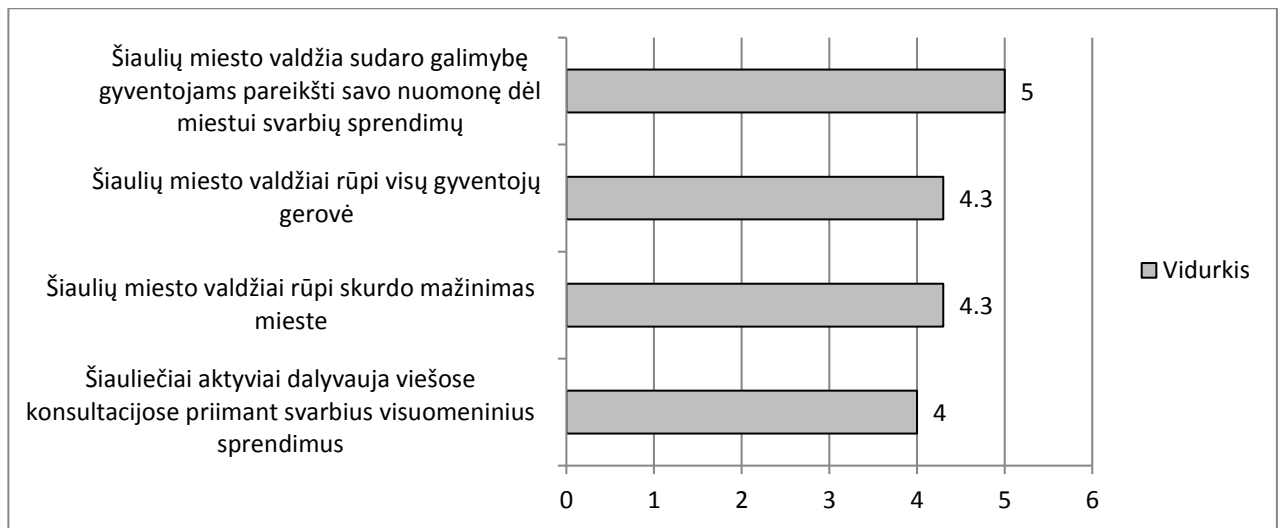

3.6 pav. Liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Nors bendras liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimo vidurkis (5,8 balo) yra šiek tiek didesnis nei kad rinkimų demokratijos dimensijos vertinimo vidurkis (5,0 balo), darytina išvada, kad toks liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimas, vertinant dešimtbalėje sistemoje, nėra aukštas. 3.6 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad labiausiai respondentai sutinka su teiginiu, kaip liberaliosios demokratijos dimensijos dedamąja, kad kiekvienas Šiaulių miesto gyventojas gali laisvai reikšti savo nuomonę net jei ta nuomonė yra kraštutinė. Toks sutikimas vidutiniškai įvertintas 6,6 balo. Šiek tiek mažiau respondentai sutinka, kad vietinė žiniasklaida gali laisvai kritikuoti Šiaulių miesto valdžią (vidurkis – 6,3 balo). Mažiausiai sutinkama, kad žiniasklaida pateikia objektyvią, patikimą informaciją apie Šiaulių miesto savivaldybės darbą, šio teiginio vertinimas – 4,6 balo.

3.7 paveiksle pateikti duomenys, kaip respondentai vertina 1.7 lentelėje išvardintus požymius, atitinkančius socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijas.

3.7 pav. Socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijos vertinimas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad bendras socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijos vertinimo vidurkis yra mažiausias (4,4 balai), vertinant su rinkimų demokratijos dimensijos bendro vidurkio (5,0 balai) ir liberaliosios demokratijos dimensijos bendro vidurkio (5,8 balai) vertinimu. Vertinant socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijas, labiausiai respondentai sutiko su teiginiu, kad Šiaulių miesto valdžia sudaro galimybę gyventojams pareikšti savo nuomonę dėl miestui svarbių sprendimų. Toks sutikimas vidutiniškai įvertintas 5,0 balais. Teiginiai, kad Šiaulių miesto valdžiai rūpi visų gyventojų gerovė ir Šiaulių miesto valdžiai rūpi skurdo mažinimas mieste, įvertinti vienodai, tik po 4,3 balus. Mažiausiai sutinkama, kad Šiauliečiai aktyviai dalyvauja viešose konsultacijose, priimant svarbius visuomeninius sprendimus (4,0 balai).

Duomenys, kaip bendras vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo demografinių charakteristikų, pateikiami 3.13 lentelėje.

3.13 lentelė

Vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo demografinių charakteristikų

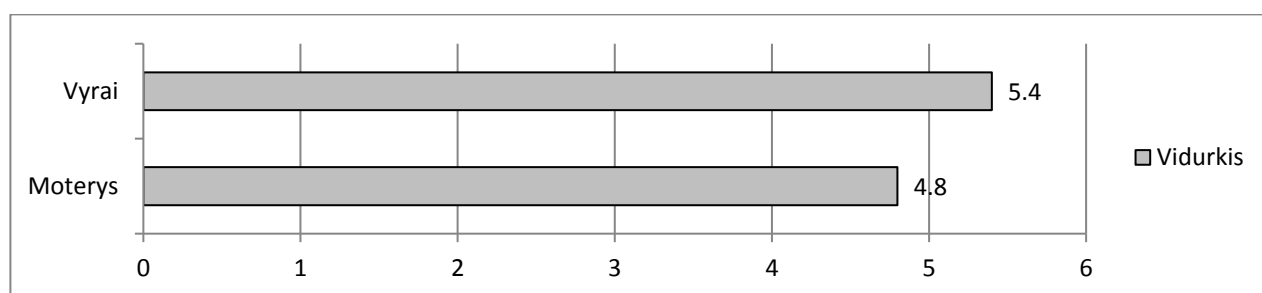
Požymis	Respondentų grupės	N	Kruscall walis testas			
			Vidutinis rangas	Chi ²	df	P reikšmė
Lytis	Vyras	105	178,80	4,38	1	0,04
	Moteris	220	155,46			
Jūsų amžius	18–29	76	136,53	14,01	4	0,01
	30–39	89	164,68			
	40–49	64	155,54			
	50–59	43	198,48			
	60 m. ir daugiau	53	178,37			

Lentelės tęsinys 79 psl.

Požymis	Respondentų grupės	N	Kruscall walis testas			
			Vidutinis rangas	Chi ²	df	p reikšmė
Jūsų išsilavinimas	Pagrindinis	4	178,50	1,79	4	0,77
	Vidurinis	34	156,91			
	Vidurinis su profesine kvalifikacija	46	148,38			
	Aukštasis neuniversitetinis	87	163,75			
	Aukštasis universitetinis	154	167,89			
Jūsų pajamos	Esamos pajamos leidžia gyventi neįjaučiant jokio nepritekliaus	33	193,21	11,29	3	0,01
	Esamų pajamų iš esmės pakanka	195	169,45			
	Sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis	90	142,44			
	Labai sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis	7	105,21			

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

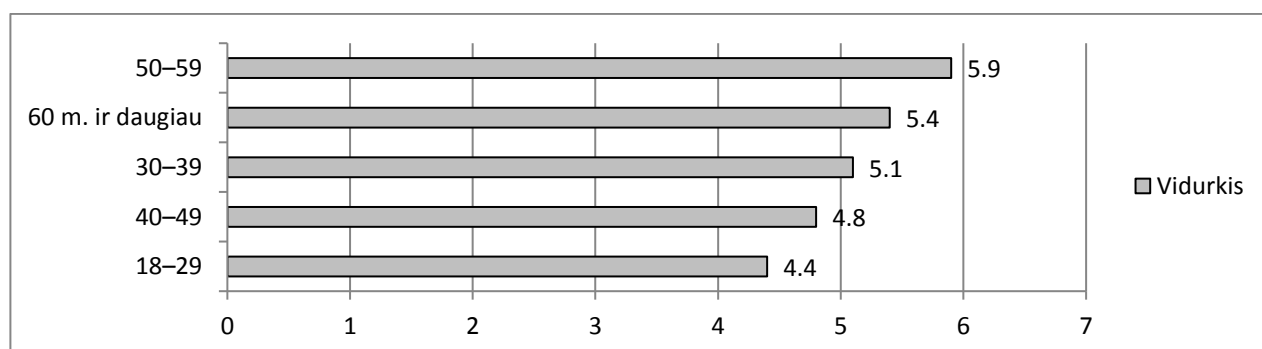
Lentelėje pateikti duomenys atskleidžia, kad vietos demokratijos vertinimas vyrų ir moterų tarpe yra statistiškai reikšmingas. Vertinant vietos demokratiją dešimtbalėje sistemoje, 3.8 grafike pateikti duomenys rodo, kad vyrai vietos demokratiją bendrai vertina šiek tiek aukštesniu balu, nei moterys.

3.8 pav. Vietos demokratijos vertinimas pagal lytį

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Duomenys atskleidžia, kad vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo amžiaus. Aukščiausią demokratijos vertinimą pateikė vyresnio amžiaus žmonės, t.y. 50–59 metų bei 60 ir daugiau metų turintys respondentai. Žemiausią vietos demokratijos vertinimą pateikė 18–29 metų respondentai. Kaip vietos demokratija vertinama pagal amžių, pavaizduota grafike (žr. 3.9 pav.).

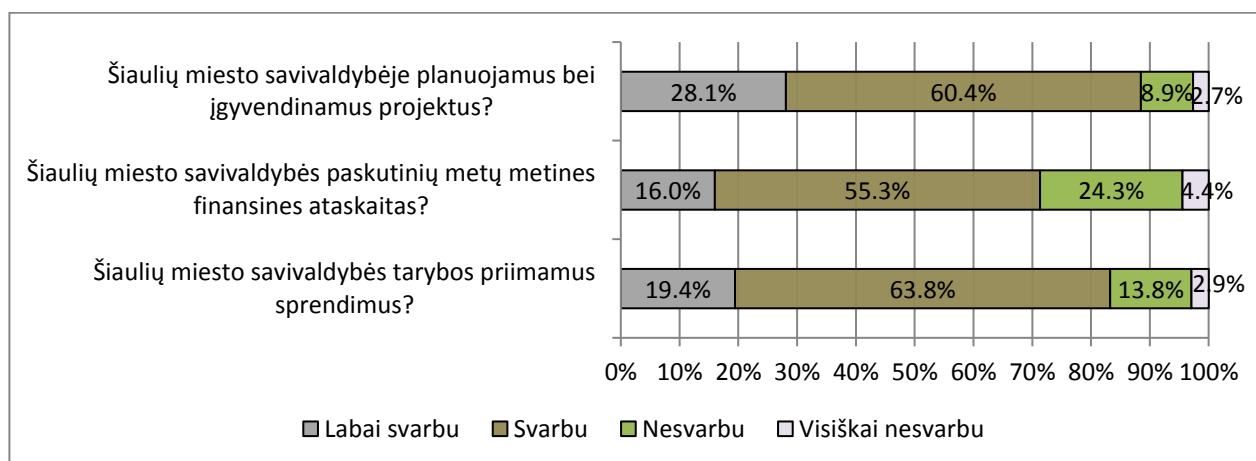
3.9 pav. Vietos demokratijos vertinimas pagal amžių

Vertinant vietos demokratiją pagal išsilavinimą, statistiškai reikšmingų skirtumų tyrimas neatskleidė. Tačiau gauti tyrimų rezultatai rodo, kad be lyties ir amžiaus, vietos demokratijos vertinimas priklauso ir nuo turimų pajamų. 3.13 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad labiausiai vietos demokratiją įvertina respondentai, kurių pajamos leidžia gyventi neįėjant jokio nepritekliaus, ir tie, kuriems esamų pajamų iš esmės pakanka.

Apibendrinant galima teigti, kad (H3) hipotezė, jog vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų, patvirtino: (H3₁) hipotezė, kad vietos demokratijos vertinimas moterų ir vyrų grupėse skiriasi, (H3₂) hipotezė, kad vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo amžiaus; (H3₄) hipotezė, kad vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo pajamų, patvirtino. Kadangi, vertinant vietos demokratiją pagal išsilavinimą, statistiškai reikšmingų skirtumų tyrimas neatskleidė, (H3₃) hipotezė, kad vietos demokratijos vertinimas priklauso nuo išsilavinimo, nepatvirtino.

3.2.4. Sociodemografinių kintamųjų įtaka domėjimuisi vietos veikla

Siekiant įvertinti respondentų domėjimąsi vietos veikla, buvo prašoma atsakyti, kiek jums svarbu (labai svarbu, svarbu, nesvarbu, visiškai nesvarbu) sužinoti apie Šiaulių miesto savivaldybės tarybos priimamus sprendimus, Šiaulių miesto savivaldybės paskutinių metų metines finansines ataskaitas, Šiaulių miesto savivaldybės planuojamus bei įgyvendinamus projektus. Respondentų atsakymai į minėtą klausimą pateikti 3.10 paveiksle.

3.10 pav. Domėjimasis vietos veikla

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Vertinant tyrime dalyvavusių respondentų domėjimąsi vietos veikla, 3.10 paveiksle pateikti duomenys atskleidžia, kad daugumai respondentų (63,8 proc.) svarbu sužinoti apie Šiaulių miesto savivaldybės tarybos priimamus sprendimus. Kad labai svarbu ir svarbu sužinoti apie Šiaulių miesto

savivaldybėje planuojamus bei įgyvendinamus projektus atitinkamai teigė 28,1 proc. ir 60,4 proc. respondentų. Apie Šiaulių miesto savivaldybės paskutinių metų metinės finansines ataskaitas svarbu sužinoti 55,3 proc. respondentų. Labai maža dalis respondentų teigė, kad jiems visiškai nesvarbu sužinoti apie Šiaulių miesto savivaldybėje planuojamus bei įgyvendinamus projektus (2,7 proc.), Šiaulių miesto savivaldybės tarybos priimamus sprendimus (2,9 proc.), ir metines finansines ataskaitas (4,4 proc.).

Domėjimosi vietos veikla skalė apjungė klausimus, kiek jums svarbu (labai svarbu, svarbu, nesvarbu, visiškai nesvarbu) sužinoti apie Šiaulių miesto savivaldybės tarybos priimamus sprendimus, Šiaulių miesto savivaldybės paskutinių metų metinės finansines ataskaitas, Šiaulių miesto savivaldybės planuojamus bei įgyvendinamus projektus. Kintamasis domėjimasis vietos veikla gali įgyti reikšmes nuo 1 iki 4, skalės vidurkis – 3. Hipotezės tikrinamos neparаметriniais statistiniais metodais (žr. 3.14 lent.).

3.14 lentelė

Domėjimosi vietos veikla skalės reikšmių skaitinės charakteristikos

	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Asimetrija (<i>Skewness</i>)		Ekscesas (<i>Kurtosis</i>)	
					Vertė	Std. paklaida	Vertė	Std. paklaida
Domėjimosi vietos veikla skalė	1,0	4,0	3,0	0,6	- 0,59	0,13	1,23	0,26

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Analizuojant domėjimosi vietos veikla vertinimą, iškelta hipotezė:

(H4) Domėjimasis vietos veikla priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų:

(H4₁) domėjimasis vietos veikla moterų ir vyrų grupėse skiriasi;

(H4₂) domėjimasis vietos veikla priklauso nuo amžiaus;

(H4₃) domėjimasis vietos veikla priklauso nuo išsilavinimo;

(H4₄) domėjimasis vietos veikla priklauso nuo pajamų.

Duomenys, kaip domėjimasis vietos veikla priklauso nuo demografinių charakteristikų, pateikiami 3.15 lentelėje.

3.15 lentelė

Domėjimasis vietos veikla priklauso nuo demografinių charakteristikų

Požymis	Respondentų grupės	N	Kruscall walis testas			
			Vidutinis rangas	Chi ²	df	P reikšmė
Lytis	Vyras	113	182,62	2,33	1	0,13
	Moteris	229	166,02			

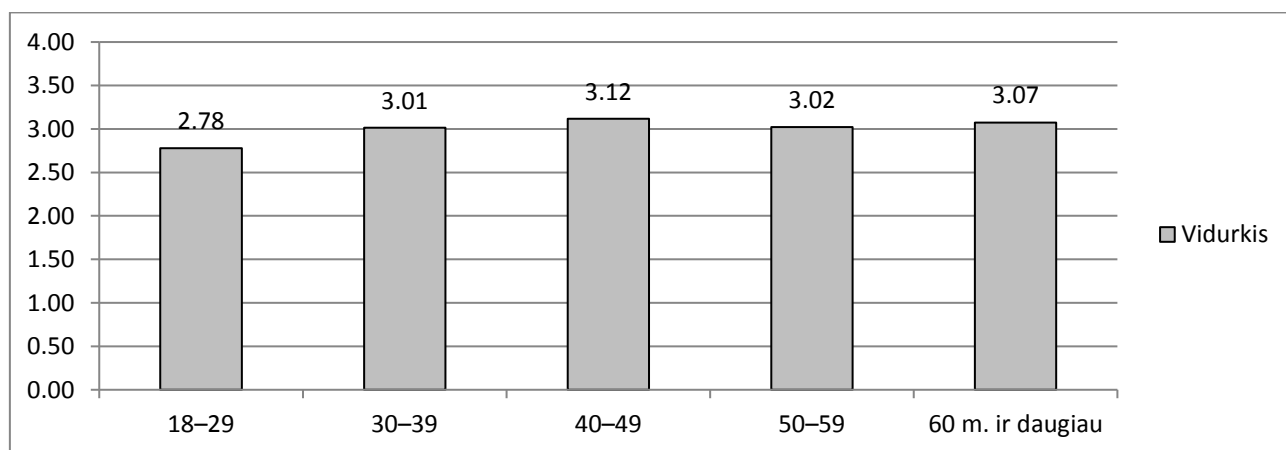
Lentelės tęsinys 82 psl.

Požymis	Respondentų grupės	N	Kruscall walis testas			
			Vidutinis rangas	Chi ²	df	P reikšmė
Jūsų amžius	18–29	80	134,97	16,63	4	0,00
	30–39	94	177,39			
	40–49	68	190,71			
	50–59	46	176,80			
	60 m. ir daugiau	54	186,66			
Jūsų išsilavinimas	Pagrindinis	4	122,75	12,76	4	0,01
	Vidurinis	35	128,07			
	Vidurinis su profesine kvalifikacija	52	161,27			
	Aukštasis neuniversitetinis	90	170,79			
	Aukštasis universitetinis	161	185,85			
Jūsų pajamos	Esamos pajamos leidžia gyventi neįkaučiant jokio nepritekliaus	33	175,26	7,09	3	0,07
	Esamų pajamų iš esmės pakanka	206	163,93			
	Sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis	94	178,49			
	Labai sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis	8	247,56			

Šaltinis: sudarytas darbo autorės

Vertinant respondentų domėjimąsi vietos veikla, tyrimų rezultatai atskleidė, kad tiek vyrams, tiek moterims vienodai svarbu sužinoti apie Šiaulių miesto savivaldybės tarybos priimamus sprendimus, Šiaulių miesto savivaldybės paskutinių metų metines finansines ataskaitas, Šiaulių miesto savivaldybės planuojamus bei įgyvendinamus projektus.

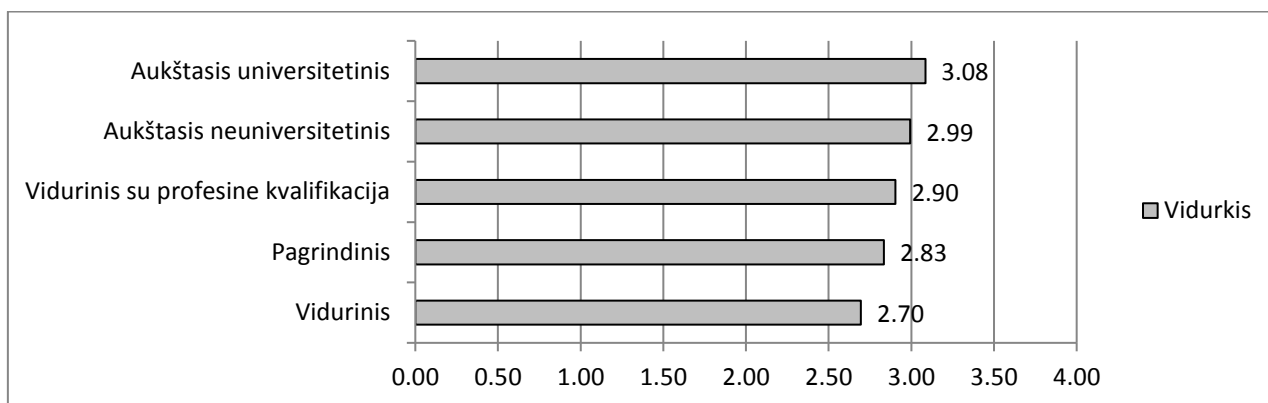
3.15 lentelėje pateikti duomenys atskleidžia, kad domėjimasis vietos veikla priklauso nuo amžiaus. 40–49 metų amžiaus respondentai labiausiai pareiškė, kad jiems svarbu sužinoti apie Šiaulių miesto savivaldybės tarybos priimamus sprendimus, Šiaulių miesto savivaldybės paskutinių metų metines finansines ataskaitas, Šiaulių miesto savivaldybės planuojamus bei įgyvendinamus projektus. Mažiausią domėjimąsi vietos veikla parodė 18–29 metų turintys respondentai. (žr. 3.11 pav.).

3.11 pav. Domėjimasis vietos veikla pagal amžių

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Tyrimas atskleidžia, kad domėjimasis vietos veikla taip pat priklauso ir nuo išsilavinimo (žr. 3.12 pav.). Grafike pavaizduoti duomenys rodo, kad kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo labiau svarbu sužinoti apie vietos veiklą.

3.12 pav. Domėjimasis vietos veikla pagal išsilavinimą

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Kad domėjimasis vietos veikla priklauso nuo respondentų turimų pajamų, nėra statistiškai reikšmingo skirtumo.

Apibendrinant galima teigti, kad (H4) hipotezė, jog domėjimasis vietos veikla priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų pasitvirtino: tyrimo rezultatai atskleidė, kad vidutinio amžiaus respondentai ir aukštąjį universitetinį išsilavinimą turintys respondentai labiausiai pasisakė už tai, kad jiems svarbu sužinoti apie Šiaulių miesto reikalus (ataskaitas, planuojamus/vykdomus projektus ir pan.), todėl (H4₂) hipotezė, jog domėjimasis vietos veikla priklauso nuo amžiaus ir (H4₃) hipotezė, kad domėjimasis vietos veikla priklauso nuo išsilavinimo, pasitvirtino. Kadangi tyrimų duomenys atskleidė, kad tiek vyrams, tiek moterims vienodai svarbu sužinoti apie Šiaulių miesto reikalus, o respondentų turimos pajamos žinių svarbai Šiaulių miesto reikalus neatskleidė statistiškai reikšmingo skirtumo, (H4₁) hipotezė ir (H4₄) hipotezė nepasitvirtino.

3.3. Piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje veiksmų nustatymas

Išsiaiškinus sociodemografinių charakteristikų įtaką pasitikėjimui vietos valdžia ir dalyvavimui vietos valdyje, šis skyrius skirtas atskleisti piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje veiksmus.

Iškeltos dvi hipotezės:

(H5) – *Piliečių dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis, vietos demokratijos vertinimo, domėjimosi vietos veikla bei informacijos pakankamumo.*

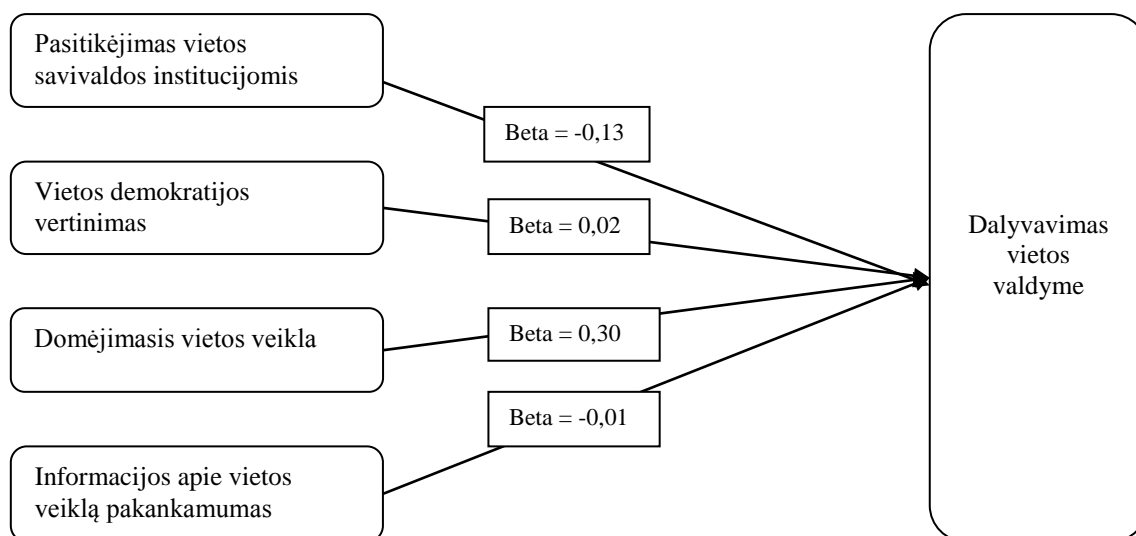
(H6) – Pasitikėjimas vietos valdžios institucijomis priklauso nuo vietos rinkimų demokratijos dimensijos vertinimo, liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimo, tiesioginės ir socialinės demokratijos dimensijų vertinimo.

Siekiant patvirtinti arba paneigti iškeltas hipotezes, šiame skyriuje atliekama daugialypė tiesinė regresinė analizė. Daugialypės tiesinės regresinės analizės modelis pasirinktas todėl, kad jis, pasak Bekešienės (2015), padeda ištirti vieno priklausomo ir dviejų arba daugiau nepriklausomų kintamųjų ryšį.

Taigi, daugialypės tiesinės regresinės analizės metodu tiriami du modeliai: dalyvavimo vietos valdyje modelis ir pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis modelis.

3.3.1. Dalyvavimo vietos valdyje modelio daugialypė tiesinė regresinė analizė

Tiriant dalyvavimo vietos valdyje modelį, tikėtasi, kad dalyvavimui vietos valdyje įtakos turi pasitikėjimas vietos savivaldos institucijomis, vietos demokratijos vertinimas, domėjimasis vietos veikla bei informacijos apie vietos veiklą pakankamumas (žr. 3.13 pav.).

3.13 pav. Dalyvavimo vietos valdyje modelis

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Pradinis modelio tyrimas parodė, kad determinacijos koeficientas $R^2 = 0,09$, tai reiškia, kad 9 proc. dalyvavimui vietos valdyje įtakos turi dalyvavimo vietos valdyje modelyje įtraukti kintamieji. ANOVA kriterijaus p reikšmė yra mažesnė už 0,05 ir net mažesnė už 0,01, todėl galima daryti išvadą, kad modelyje yra bent vienas regresorius, kuris daro įtaką dalyvavimui vietos valdyje. Modelyje mažiausiai svarbus kintamasis yra pasitikėjimas vietos savivaldos institucijomis, jo standartizuotasis beta koeficientas lygus -0,13 (žr. 3.16 lent). Stulpelyje VIF

surašyti dispersijos mažėjimo daugikliai. Kiekvienam kintamajam gauta, kad $VIF < 4$, todėl darytina išvada, kad multikolinearumo problemos modelyje nėra. Lentelėje taip pat matyti, kad tik žinių poreikio kintamasis yra statistiškai reikšmingas, o visi kiti kintamieji yra statistiškai nereikšmingi, todėl modelį reikia tobulinti.

3.16 lentelė

Daugialypė tiesinė regresinė analizė, koeficientai

Modelis	Nestandardizuoti koeficientai		Standartizuoti koeficientai	t	Sig.	Koaliniarumo statistika	
	B	Std. paklaida	Beta			Tolerancijos įvertis	VIF
(Konstanta)	0,99	0,08		12,43	0,00		
Pasitikėjimo skalė	0,00	0,00	-0,13	-1,69	0,09	0,53	1,88
Vietos demokratijos skalė	0,00	0,00	0,02	0,26	0,79	0,51	1,96
Domėjimosi vietos veikla skalė	0,10	0,02	0,30	5,38	0,00	0,96	1,04
Informacijos pakankamumas	0,00	0,03	-0,01	-0,16	0,87	0,87	1,15

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Pasirinkus atvirkštinį (Backward) metodą, skaičiavimas pradedamas su visais nepriklausomais kintamaisiais, pašalinant tolimesnių skaičiavimų metu kintamuosius su mažiausiais daliniais koreliacijos koeficientais (Pukėnas, 2004). Naujojo modelio determinacijos koeficientas nepasikeitė, visi kintamieji išliko statistiškai reikšmingi, o standartizuotasis beta koeficientas rodo, kad mažiausią įtaką dalyvavimui vietos valdyje turi pasitikėjimas (žr. 3.17 lent.). Liekamųjų paklaidų grafikai rodo, kad modelio normalumo ir heteroskedastiškumo prielaidos tenkinamos.

3.17 lentelė

Daugialypė tiesinė regresinė analizė, koeficientai

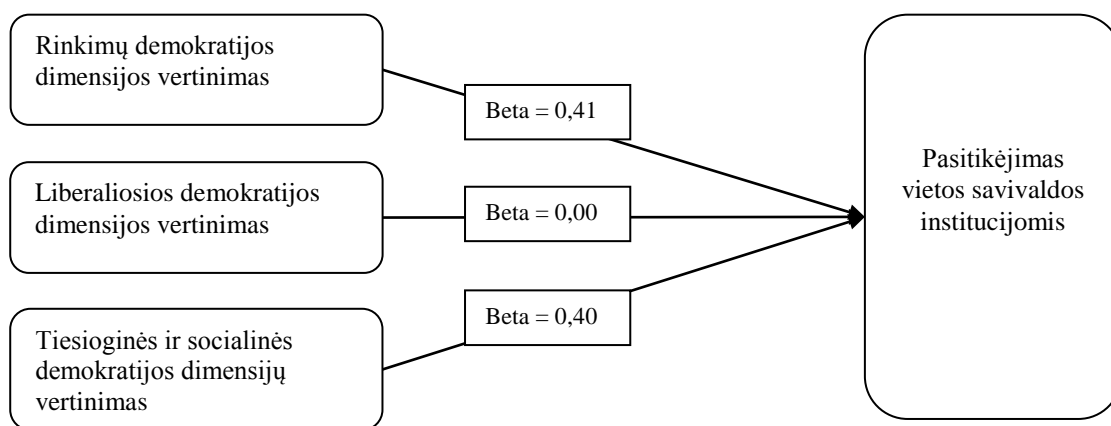
	Nestandardizuoti koeficientai		Standartizuoti koeficientai	t	Sig.
	B	Std. paklaida	Beta		
(Konstanta)	0,99	0,08		12,43	0,00
Domėjimosi vietos veikla skalė	0,10	0,02	0,30	5,38	0,00
Pasitikėjimo skalė	0,00	0,00	-0,13	-1,69	0,09
Vietos demokratijos skalė	0,00	0,00	0,02	0,26	0,79
Informacijos pakankamumas	0,00	0,03	-0,01	-0,16	0,87
(Konstanta)	0,98	0,06		15,3	0,00
Domėjimosi vietos veikla skalė	0,10	0,02	0,30	5,42	0,00
Pasitikėjimo skalė	0,00	0,00	-0,13	-1,68	0,09
Vietos demokratijos skalė	0,00	0,00	0,02	0,31	0,76
(Konstanta)	0,99	0,06		16,24	0,00
Domėjimosi vietos veikla skalė	0,10	0,02	0,30	5,42	0,00
Pasitikėjimo skalė	0,00	0,00	-0,11	-2,01	0,04

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Apibendrinant, galima teigti, kad hipotezė, jog piliečių dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo pasitikėjimo vietos valdžios institucijomis, vietos demokratijos vertinimo, domėjimosi vietos veikla bei informacijos apie vietos veiklą pakankamumo, nepasitvirtino. Dalyvavimo vietos valdyje modelio daugialypės tiesinės regresinės analizės rezultatai parodė, kad vietos demokratijos vertinimas bei informacijos apie vietos veiklą pakankamumas dalyvavimui vietos valdyje įtakos neturi. Dalyvavimui vietos valdyje įtakos turi domėjimasis vietos veikla bei pasitikėjimas vietos savivaldos institucijomis. Rezultatai rodo, kad kuo labiau pasitikima vietos savivaldos institucijomis, tuo dalyvavimo aktyvumas vietos valdyje mažesnis. Taip pat tyrimo rezultatai atskleidė, kad tie respondentai, kurie domisi vietos veikla, t.y. svarbu sužinoti apie miesto reikalus, labiau linkę įsitraukti į vietos valdymą.

3.3.2. Pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis modelio daugialypė tiesinė regresinė analizė

Tiriant pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis modelį, tikėtasi, kad pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis įtakos turi rinkimų demokratijos dimensijos vertinimas, liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimas, socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijų vertinimas (žr. 3.14 pav.).

3.14 pav. Pasitikėjimo vietos savivaldos modelis

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Pradinis modelio tyrimas parodė, kad determinacijos koeficientas yra pakankamai didelis – $R^2 = 0,56$, tai reiškia, kad 56 proc. pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis įtakos turi pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis modelyje įtraukti kintamieji. ANOVA kriterijaus p reikšmė yra mažesnė už 0,05 ir net mažesnė už 0,01, todėl galima daryti išvadą, kad modelyje yra bent vienas regresorius, kuris daro įtaką pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis. Modelyje mažiausiai svarbus kintamasis – liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimas, jo

standartizuotasis beta koeficientas lygus 0,00 (žr. 3.18 lent). Lentelėje taip pat matyti, kad liberaliosios demokratijos dimensijos kintamasis nėra statistiškai reikšmingas. Statistiškai reikšmingi – rinkimų demokratijos ir socialinės bei tiesioginės demokratijos dimensijos kintamieji. Stulpelyje VIF surašyti dispersijos mažėjimo daugikliai. Kiekvienam kintamajam gauta, kad $VIF < 4$, todėl darytina išvada, kad multikolinearumo problemos modelyje nėra.

3.18 lentelė

Daugialypė tiesinė regresinė analizė, koeficientai

Modelis	Nestandardizuoti koeficientai		Standartizuoti koeficientai	t	Sig.	Koaliniarumo statistika	
	B	Std. paklaida	Beta			B	Std. paklaida
(Konstanta)	10,48	2,70		3,88	0,00		
Rinkimų demokratijos dimensijos vertinimas	0,45	0,06	0,41	7,00	0,00	0,45	2,21
Liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimas	0,00	0,05	0,00	-0,04	0,96	0,64	1,56
Socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijų vertinimas	0,41	0,06	0,40	7,12	0,00	0,49	2,05

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Pasirinkus atvirkštinį (Backward) metodą, skaičiavimas pradedamas su visais nepriklausomais kintamaisiais, pašalinant tolimesnių skaičiavimų metu kintamuosius su mažiausiais daliniais koreliacijos koeficientais. (Pukėnas, 2004). Naujojo modelio determinacijos koeficientas nepasikeitė, visi kintamieji išliko statistiškai reikšmingi, o standartizuotasis beta koeficientas rodo, kad mažiausią įtaką pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis turi socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijų vertinimas (žr. 3.19 lent.).

3.19 lentelė

Daugialypė tiesinė regresinė analizė, koeficientai

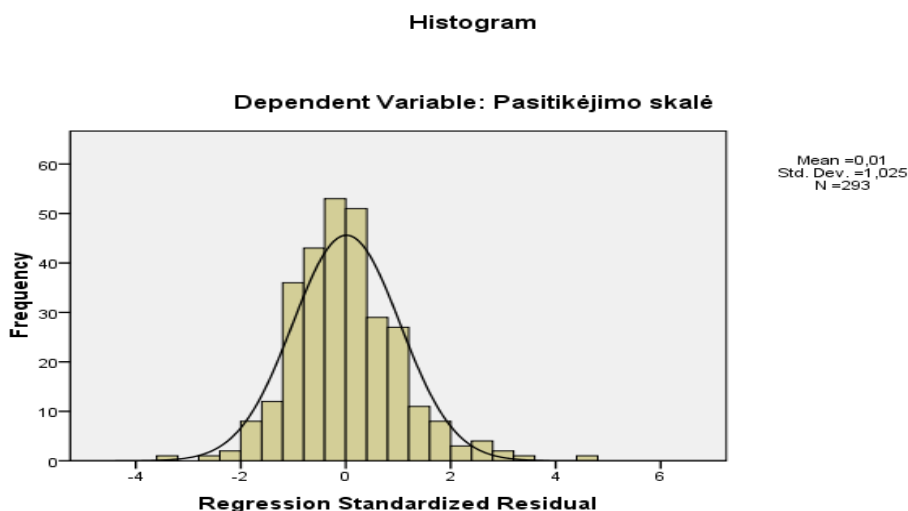
Modelis	Nestandardizuoti koeficientai		Standartizuoti koeficientai	t	Sig.	Koaliniarumo statistika	
	B	Std. paklaida	Beta			B	Std. paklaida
(Konstanta)	10,48	2,70		3,88	0,00		
Rinkimų demokratijos dimensijos vertinimas	0,45	0,06	0,41	7,00	0,00	0,45	2,21
Liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimas	0,00	0,05	0,00	-0,04	0,96	0,64	1,56
Socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijų vertinimas	0,41	0,06	0,40	7,12	0,00	0,49	2,05

Lentelės tęsinys 88 psl.

Modelis	Nestandardizuoti koeficientai		Standartizuoti koeficientai	t	Sig.	Koaliniarumo statistika	
	B	Std. paklaida	Beta			B	Std. paklaida
(Konstanta)	10,43	2,44		4,27	0,00		
Rinkimų demokratijos dimensijos vertinimas	0,45	0,06	0,41	7,42	0,00	0,51	1,96
Socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijų vertinimas	0,41	0,06	0,40	7,29	0,00	0,51	1,96

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Liekamųjų paklaidų grafikas rodo, kad modelio normalumo ir heteroskedastiškumo prielaidos tenkinamos (žr. 3.15 pav.).

3.15 pav. Liekamųjų paklaidų grafikas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Apibendrinant, galima teigti, kad hipotezė, jog pasitikėjimas vietos savivaldos institucijomis priklauso nuo rinkimų demokratijos dimensijos vertinimo, liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimo, socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijų vertinimo, nepasitvirtino. Pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis modelio daugialypės tiesinės regresinės analizės rezultatai parodė, kad liberaliosios demokratijos vertinimas pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis įtakos neturi. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis įtakos turi rinkimų demokratijos ir socialinės bei tiesioginės demokratijos dimensijų vertinimas.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizė parodė didelę pasitikėjimo ir dalyvavimo sampratų įvairovę. Kiekvienos mokslo srities atstovas šias sąvokas apibrėžia skirtingai ir skirtingai išskiria šioms sąvokoms būdingus elementus.

Analizuojant pasitikėjimo vietos valdžia sampratą pastebima, kad mokslininkai pasitikėjimo sąvokos apibrėžimuose dažnai naudoja tiek psichologijos, tiek socialinių mokslų elementus. Tuose pasitikėjimo apibrėžimuose, kuriuose naudojami psichologijos elementai, neretai pasitikėjimas tapatinamas su asmens jausmais, emocijomis, lūkesčiais bei ryšiais su kitais žmonėmis ar institucijomis. Sociologai pasitikėjimą traktuoja kaip tikėjimą situacijomis arba net struktūromis, laiko esmine žmogaus vertybe, kuri turi būti puoselėjama kiekvienoje organizacijoje. Galima sakyti, kad teoriškai pasitikėjimas sudarytas iš labai daug įvairių elementų, lemiančių piliečio pasitikėjimą ne tik aplinkiniais, bet ir tomis institucijomis, kurios įgyvendina valstybės ar savivaldybės funkcijas.

Pasitikėjimą nagrinėjantys mokslininkai išskiria pasitikėjimo formas: socialinis-tarpasmeninis pasitikėjimas, kuris pasitikėjimo vietos valdžios kontekste suvokiamas kaip piliečių pasitikėjimas vietos savivaldos institucijose dirbančiais pareigūnais, atsakingais už miesto ir žmonių gerovę, bei politinis-institucinis pasitikėjimas, kuris suprantamas kaip piliečių paramos išreiškimas politinei sistemai ir jos priimamiems sprendimams.

Išanalizavus dalyvavimo vietos valdyme sampratą galima teigti, kad dalyvavimas suvokiamas kaip vienas pagrindinių sėkmingos demokratijos principų. Demokratinėse valstybėse kiekvienas pilietis turi sąlygas dalyvauti tiek valstybės, tiek vietos valdyme. Tik aktyviai dalyvaujantys piliečiai gali daryti įtaką politiniam procesui ir tokiu būdu kontroliuoti politinės valdžios veiklą. Dalyvavimas siejamas su visuomene, o dar tiksliau – su piliečiais, todėl dalyvavimo koncepcija kaip pagrindu remiasi pilietiškumo koncepcija.

Vietos valdžios institucijų valdyme piliečiai gali dalyvauti dviem būdais: tiesiogiai (dalyvaujant rinkimuose, vietos gyventojų apklausoje, susirinkimuose, teikiant peticijas, prašymus, skundus) ir netiesiogiai (valdžios atstovų galimybė išsiaiškinti nuomonę per masines informavimo priemones, nuomonių apklausas). Piliečiai dalyvauti valdyme gali įvairiomis dalyvavimo formomis: konstitucinėmis ir nekonstitucinėmis, legaliomis ir nelegaliomis, legitimiomis ir neligitimiomis, konvencinėmis ir nekonvencinėmis dalyvavimo formomis.

2. Atlikus piliečių pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyme veiksmų analizę, galima teigti, kad piliečių pasitikėjimui vietos valdžia ir dalyvavimui vietos valdyme įtakos turi daugelis veiksmų. Mokslininkai, tyrėjai išskyrė tokius pasitikėjimui ir dalyvavimui įtakos turinčius veiksmus: ekonominė situacija šalyje, priimami valdžios institucijų sprendimai, valdymo institucijų

veiklos rezultatai, įvairūs politiniai skandalai, taip pat reagavimas į gyventojų poreikius, atvirumas ir skaidrumas, sąžiningumas, informuotumas, atskaitomybė gyventojams.

3. Išanalizavus empirinio tyrimo rezultatus, atskleista, kad pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje raiška Šiaulių miesto savivaldybės atveju nėra didelė. Bendrą pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis vidurkį dešimtbalėje sistemoje sudarė tik 5 balai. Vertinant pasitikėjimą kiekviena vietos savivaldos institucija atskirai, tyrimo rezultatai parodė, kad labiausiai pasitikima savivaldybės meru, pasitikėjimo vidurkį sudarė 6 balai iš 10. Pasitikėjimo savivaldybės administracija vidurkis siekia 5 balus. Savivaldybės taryba pasitikima mažiausiai, atsakymų vidurkį sudarė tik 4 balai iš 10. Tyrimų rezultatai atskleidė, kad Šiaulių miesto gyventojai neaktyviai dalyvauja vietos valdyje. Tyrime dalyvavę respondentai labiausiai dalyvauja individualiuose bei nedaug pastangų reikalaujančiuose pilietiniuose veiksmuose, pavyzdžiui pinigų aukojimas labdarai ar dalyvavimas aplinkos tvarkymo talkose. Respondentai pažymėjo, kad norėtų aktyviau įsitraukti į vietos valdymą priimant sprendimus, tačiau jiems trūksta informacijos apie galimybes dalyvauti viešose konsultacijose, tarybos posėdžiuose ar tiesiog teikiant pasiūlymus, išreiškiant nuomonę.

4. Naudojantis neparametriniais statistiniais kriterijais (Kruskal-Wallis H testą) patikrintos hipotezės, kaip pasitikėjimas vietos valdžia ir dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų.

Hipotezė, jog dalyvavimas vietos valdyje priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų, patvirtino: gauti tyrimo rezultatai atskleidė, kad vietos valdyje labiau dalyvauja vidutinio ir vyresnio amžiaus respondentai, aukštesnį išsilavinimą turintys respondentai bei respondentai, kuriems turimų pajamų iš esmės pakanka. Gauti tyrimų rezultatai parodė, kad dalyvavimo vietos valdyje aktyvumas nuo lyties nepriklauso.

Hipotezė, jog pasitikėjimas vietos valdžia priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų patvirtino: gauti tyrimo rezultatai atskleidė, kad labiausiai Šiaulių miesto savivaldos institucijomis pasitiki vyresnio amžiaus respondentai, o tokios sociodemografinės charakteristikos kaip lytis, išsilavinimas bei turimos pajamos pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis įtakos neturi.

5. Daugialypės tiesinės regresinės analizės metodu ištirti du modeliai: dalyvavimo vietos valdyje modelis ir pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis modelis. Tariant dalyvavimo vietos valdyje modelį, tikėtasi, kad dalyvavimui vietos valdyje įtakos turi pasitikėjimas vietos savivaldos institucijomis, vietos demokratijos vertinimas, domėjimasis vietos veikla bei informacijos apie vietos veiklą pakankamumas. Daugialypės tiesinės regresinės analizės rezultatai parodė, kad vietos demokratijos vertinimas bei informacijos apie vietos veiklą pakankamumas dalyvavimui vietos valdyje įtakos neturi. Dalyvavimui vietos valdyje įtakos turi domėjimasis vietos veikla bei pasitikėjimas vietos savivaldos institucijomis: kuo labiau pasitikima vietos

savivaldos institucijomis, tuo dalyvavimo aktyvumas vietos valdyme mažesnis; tie respondentai, kurie domisi vietos veikla, t.y. kuriems svarbu sužinoti apie miesto reikalus, labiau linkę įsitraukti ir į vietos valdymą.

Tiriant pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis modelį, tikėtasi, kad pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis įtakos turi rinkimų demokratijos dimensijos vertinimas, liberaliosios demokratijos dimensijos vertinimas, socialinės ir tiesioginės demokratijos dimensijų vertinimas. Tyrimų rezultatai atskleidė, kad liberaliosios demokratijos vertinimas pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis įtakos neturi, pasitikėjimui vietos savivaldos institucijomis įtakos turi rinkimų demokratijos ir socialinės bei tiesioginės demokratijos dimensijų vertinimas.

REKOMENDACIJOS

Išanalizavus pasitikėjimo vietos valdžia ir dalyvavimo vietos valdyje teorinius aspektus bei atsižvelgiant į empirinio tyrimo gautus rezultatus, Šiaulių miesto savivaldybei teikiamos tokios rekomendacijos:

1. Šiaulių miesto savivaldybės administracijai rekomenduojama inicijuoti paskaitų vedimą apie Šiaulių miesto savivaldybės informacijos šaltinių sklaidą Šiaulių trečiojo amžiaus universitete bei mokyklose. Pristatyti Šiaulių miesto savivaldybės oficialųjį tinklalapį, parodyti kur ir kokią informaciją galima rasti.

2. Šiaulių miesto savivaldybės administracijai rekomenduojama bendradarbiauti su Lietuvos moksleivių sąjunga – mokyklose inicijuoti jaunų žmonių mokymą dalyvauti vietos valdyje iškeliant tik jauniems žmonėms aktualią problemą, parodant dalyvavimo galimybes bei tai, kad jų pateikta nuomonė labai svarbi.

3. Šiaulių miesto savivaldybės administracijai rekomenduojama sukurti tokią informacinę sistemą, kurioje savivaldybės gyventojas, pateikęs užklausą ar prašymą, galėtų stebėti užklauso/prašymo vykdymo etapus. Savivaldybės gyventojas pradės pasitikėti vietos valdžia tik tada, kai matys, kad į jo rūpimus klausimus reaguojama.

4. Šiaulių miesto savivaldybės administracijai rekomenduojama skirtingais informacijos sklaidos kanalais informuoti savivaldybės gyventojus apie savo veiklą.

5. Šiaulių miesto savivaldybės merui rekomenduojama stiprinti komunikaciją su piliečiais, pakeisti gyventojų priėmimo laiką. Pavyzdžiui, rekomenduojama bent kartą per mėnesį gyventojus priimti nuo 17 iki 18 valandos.

LITERATŪRA

Moksliniai šaltiniai:

1. Ahnquist, J., Wamala, S. P., Lindström, M. (2008). Institutional trust and alcohol consumption in Sweden: the Swedish National Public Health Survey 2006. *BMC Public Health*, 13(8), 208–283.
2. Arimavičiūtė, M. (2004). Savivaldos institucijų strateginių planų rengimo ir jų įgyvendinimo tyrimai. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 8, 25–36.
3. Arnstein, Sherry, R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35:4, 216-224.
4. Astrauskas, A. (2004). Optimalaus Lietuvos savivaldybių institucinės struktūros modelio paieška. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 8, 9–24.
5. Astrauskas, A. (2011). Vietos savivaldos raida Lietuvoje 1990–2010 metais. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 2, 283–298.
6. Babravičius, J., Dzemyda, I. (2012). Naujosios viešosios vadybos elementai: teorinis požiūris. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1(25), 52–62.
7. Baločkaitė, R., Butkevičienė, E., Vaidelytė, E., Vinogradnaitė, I. (2008). *Svarstymų demokratija ir informacinės technologijos: piliečių įgalinimas per šiuolaikines komunikacijos priemones*. Metodinė medžiaga.
8. Baločkaitė, R., Butkevičienė, E., Vaidelytė, E., Vinogradnaitė, I. (2008). *Svarstymų demokratija ir informacinės technologijos: piliečių įgalinimas per šiuolaikines komunikacijos priemones*. Metodinė medžiaga.
9. Bartuškaitė, M., Žilys, A. (2011). Politinio ir socialinio pasitikėjimo bei dalyvavimo raiška Lietuvos demokratijoje. *Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas*, (2), 27-47.
10. Bartuškaitė, M., Žilys, M. (2011). Politinio ir socialinio pasitikėjimo bei dalyvavimo raiška Lietuvos demokratijoje. *Kultūra ir visuomenė. Socialinių tyrimų žurnalas*, 2(1), ISSN 2029–4573.
11. Beinoravičius, D. (2007). Demokratijos kliūtys ir jų įveikimo teise galimybės. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 10(100), 7–14.
12. Bekešienė, S. (2015). Duomenų analizės SPSS pagrindai. *Mokomoji knyga*. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
13. Bekmeier-Feuerhahn, S., Eichenlaub, A. (2010). What makes for trust relationships in on-line communication. *Journal of Communication Management*, 14(4), 337–355.
14. Bell, G. G., Oppenheimer, R. J., Bastine, A. (2002). Trust Deterioration in an International Buyer-Supplier Relationship. *Journal of Business Ethi.*

15. Bernotienė, M. (2010). Piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese: sąvoka ir esmė. *Viešasis valdymas*, 238–254.
16. Bielskienė, J. (2016). „Profesionalaus“ pilietinio dalyvavimo įtaka demokratijos deficitui. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 1(38), 51–63.
17. Bitinas B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta, p. 391.
18. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. I dalis. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
19. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. II dalis. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
20. Boda, Z., Medve-Balint, G. (2014). *Does Institutional Trust in East Central Europe Differ from Western Europe?* *European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities*, 3(2), 1–17.
21. Bouckaert, G. (2012). *Reforming for Performance and Trust: Some Reflections*. *The NISPAcee Journal of Public Administration and Policy* 5(1), 9–20.
22. Brown T. (2007). Coercion versus Choice: Citizen Evaluations of Public Service Quality.
23. Brown, S., Gray, D., McHardy, J., Taylor, K. (2015). Employee trust and workplace performance. *Journal of Economic Behavior & Organization* 116 (C), 361–378.
24. Buchstein, H., Jörke, D. (2011). Democracy, Theories of. Kn. *International Encyclopedia of Political Science*. Thousand Oaks, CA: SAGE. (572–583).
25. Butkevičienė, E., (2018). Apklausų duomenų analizė. Prieiga per internetą: http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/seminaras_20110129/sem0129.html&course_file=sem0129_1_1.html#top.
26. Casimir, G., Lee, K., Loon, M. (2012). Knowledge sharing: influences of trust, commitment and cost. *Journal of Knowledge Management*, 5, 740-753.
27. Cho, Y. J., Poister, T. H. (2013). Human resource management practices and trust in public organizations. *Public Management Review*, 15 (6), 816–838.
28. Costa, A C , (2003). Work team trust an deffectiveness. *Personnel Review*, 5 (2003). MCB UP. 605-622.
29. Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2001). *Statistika ir jos taikymai*. Vilnius.
30. Čepeliauskaitė, G., Petrauskienė, R. (2017). Pasitikėjimą valstybės tarnyba sąlygojantys veiksniai Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*. T. 16, Nr. 3/2017, No 3, 405–423.
31. Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy, Participation and Opposition*. New Haven and London: Yale University Press.
32. De Miguel, J. M., Martínez-Dordella, S. (2014). *A New Index of Democracy. Nuevo índice de democracia*. Universidad de Barcelona and University of Cambridge, Universidad Anáhuac de Xalapa, Universidad Cristóbal Colón, and Universidad del Valle de México.

33. Delhey, J., Newton, K., Welzel, Ch. (2014). The Radius of Trust Problem Remains, resolved. *American Sociological Review*, 79(6), 1260–1265.
34. Dikčius, V. (2011). Anketos sudarymo principai. Vilniaus universitetas.
35. Dunning, D., Anderson, J. E., Schlösser, T., Ehlebracht, D., Fetchenhauer, D. (2014). Trust at zero acquaintance: More a matter of respect than expectation of reward. *Journal of Personality and Social Psychology*, 107(1), 122-141.
36. Elgar, E. (2006). Handbook of Trust Research. Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA.
37. Foljanty-Jost, G. (2011). Bringing the Citizen Back In: Democratic Dimensions of Local Reforms in Germany and Japan. *East Asia*. 313–328.
38. Gaižauskaitė, I., Mikėnė, S., (2014). Socialinių tyrimų metodai: apklausa. Vadovėlis. Vilnius. Mykolo Riomerio universitetas.
39. Giedrikaitė, R., Misevičienė, I., Jakušovaitė, I. (2008). Gydytojų ir pacientų nuomonės apie pasitikėjimą ir konfidencialumą vertinimas. *Medicina (Kaunas)*. 44(1), 64-71.
40. Gillespie, N., Dietz, G. (2009). Trust repair after an organization-level failure. *Academy of Management Review*. 34(1), 127–145.
41. Gražytė-Molienė, O. (2004). Statistika (I). *Mokomoji knyga*. Vilniaus verslo kolegija.
42. Gudelis, D. (2008). Ar reikalinga vietos demokratija? Prieiga per internetą: <http://dgudel.home.mruni.eu/?p=74>.
43. Guogis, A., Gudelis, D., Stasiukynas, A. (2007). Nevyriausybinų organizacijų ir savivaldybių santykių reikšmė, plėtojant vietinę demokratiją: atvejo tyrimai dviejose Lietuvos savivaldybėse. *Viešojoji politika ir administravimas*, 22, (47–56).
44. Habib, S. M., Hauke, S., Ries, S., Mühlhäuser, M. (2012). Trust as a facilitator in cloud computing: a survey. *Journal of Cloud Computing*.
45. Hamm, J. A., Lee, J., Trinkner, R., Wingrove, T., Leben, S., Breuer, C. (2016). *On the cross-domain scholarship of trust in the institutional context*. In E. Shockley et al. (red.) *Interdisciplinary Perspectives on Trust*, Springer, 131–156.
46. Held, D. (2002). *Demokratijos modeliai*. Vilnius: Eugrimas.
47. Hill, C., O'Hara, E. A. (2006). A Cognitive Theory of Trust. *Washington University Law Review*, 84(7), 1717.
48. Imbrasaitė, J. (2011). Sociotropiniai vertinimai ar asmeninės patirtys? Politinis pasitikėjimas Lietuvoje. *Kultūra ir visuomenė. Socialinių tyrimų žurnalas*, 2(1).
49. Imbrasaitė, J. (2011). Valdžios institucijų suvokimas ir politiniai veiksmai: parama demokratijai ar masinis protestas.

50. Imbrasaitė, J. (2013). Parama demokratijai ir piliečių dalyvavimas Lietuvoje. *Monografija*. Vytauto Didžiojo universitetas.
51. Jociūtė, A. (14). Dalyvavimo principo raiška darniajame vystymėsi: Europos sveiko miesto projekto pavyzdys. *Darna*. *vystymosi strategija ir praktika. mokslo darbai*.
52. Junevičius, A., Ereminaitė, S. (2012). Austrijos ir Lietuvos savivaldos sistemos lyginamoji analizė. *Viešojo politika ir administravimas*. 11, Nr. 3, 447–460.
53. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas.
54. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: ketvirtasis leidimas.
55. Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas.
56. Krupavičius, A., Lukošaitis, A. (2004). Lietuvos politinė sistema, sąranga ir raida. *Politologija ir informatika*. Kaunas.
57. Krupavičius, A., Šarkutė, L. (2017). Apie demokratiją Lietuvoje. Kokia ji yra ir kokia turėtų būti? Svarbiausi nacionaliniai 6-osios Europos socialinių tyrimo bankos rezultatai. Svarbiausių nacionalinių EST rezultatų serija Nr. 1.
58. Kutniauskienė, N., Abromavičienė, D., Miškinienė, B., (2013). Pasitikėjimo raiška studento ir aukštosios mokyklos santykiuose. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*.
59. Lahno, B. (2001). Institutional trust: a less demanding form of trust? *Rella (Revista Latino Americana de estudios aanzados)*, 15, 1-58.
60. Lapin, K. (2014). *Duomenų analizė, interpretacija ir pateikimas*. Vilnius: VU.
61. Lenard, P. T. (2008). Trust Your Compatriots, but Count Your Change: The Roles of Trust, Mistrust and Distrust in Democracy. *Political Studies*, 56(2), 312–332.
62. Lühiste, K. (2006). Explaining trust in political institutions: Some illustrations from the Baltic states. *Communist and post-communist studies*, 39(4), 475-496.
63. Luobikienė, I. (2006). *Sociologinių tyrimų metodika: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.
64. Mačiulytė, J., Ragauskas P. (2007). Lietuvos savivalda: savarankiškos visuomenės link?. Vilnius: Versus aureus.
65. Marcinkevičiūtė, L., Petrauskienė, R. (2008). Piliečių dalyvavimo viešojo administravimo institucijų valdyme galimybės: Vilniaus ir Jurbarko rajono savivaldybių pavyzdys. *Mokslo darbai (socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas)*, 03S. 14 (3), 102–109.
66. Marcinkevičiūtė, L., Petrauskienė, R. (2008). Piliečių dalyvavimo viešojo administravimo institucijų valdyme galimybės: Vilniaus ir Jurbarko rajonų savivaldybių pavyzdys. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 14(3).

67. Marien, S., & Hooghe, M. (2011). Does political trust matter? An empirical investigation into the. *European Journal of Political Research*, 267–291.
68. Matonytė, I. (2004). Socialinis kapitalas: nuo mokslinio tyrimo perspektyvų prie empirinio pastebėjimo. Gero valdymo klausimas. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2004/1.
69. Mueller, K. J. ir kt. (2004). *Definition of Rural in the Context of MMA Access Standards for Prescription Drug Plans*. RUPRI Center for Rural Health Policy Analysis, North Karolina: Rural Health Research and Policy Analysis Center.
70. Nakhaie, R., de Lint, W. (2013). Trust and support for surveillance policies in Canadian and American opinion. *International Criminal Justice Review*, 23(2), 149-169.
71. Navaitis, G. (2016). Politinė psichologija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
72. Nefas, S. (2012). Vietos demokratijos funkcionavimo objektas – savivaldybė. *Socialinių mokslų studijos*, 4(3), 839–850.
73. Novikovas, A. (2005). Vietos savivaldos esmė ir socialinė paskirtis visuomenėje. *Jurisprudencija*. 77(69); 58–64.
74. Pakalniškienė, V. (2012). Tyrimo ir įvertinimo priemonių patikimumo ir validumo nustatymas. *Metodinė priemonė*. Vilniaus universiteto leidykla.
75. Paliszkievicz, J., Koohang, A. (2016). Social media and trust: A multinational study of university students. Santa Rosa, CA: Informing Science Press.
76. Paulauskas, S. (2000). *Demokratinė savivalda: kaip patobulinti Lietuvos valstybės valdymą*. Klaipėda.
77. Paulikas, V. (2013). Vietos savivaldos administracinės teritorinės reformos Lietuvoje ir kitose valstybėse. *Viešojo politika ir administravimas*, T. 12, Nr. 2/2013, 197–211.
78. Pečkaitis, J., K., Mačerinskienė, I., (2009). *Bakalauro baigiamojo darbo rengimo tvarka*. *Mokomasis leidinys*. Mykolo Romerio universitetas.
79. Petrauskienė, R., Predkelytė, E. (2014). Gero valdymo principų įgyvendinimą viešosiose institucijose lemiantys veiksniai: teorinis pagrindimas. *Mokslinių straipsnių rinkinys. Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka*, 12, 147–158.
80. Pilelienė, L. (2008). Pardavimų skatinimu pagrįstas vartotojų lojalumo formavimas. *Mokslo darbai (socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas, 03S)*, Nr. 15 (4).
81. Pilipavičius, V., Vidrevičienė, I. (2014). Vietos savivalda ir kaimo savavaldumo formavimas. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 36(4), p. 937–945.
82. Pivoras, S., Visockytė, E. (2011). Viešojo valdymo koncepcijos ir jų taikymas tiriant valstybės tarnybos reformas. *Viešojo politika ir administravimas*, T. 10, Nr. 1, 27–40.

83. Putnam, D.R. (2001). *Kad demokratija veiktų. Pilietinės tradicijos šiuolaikinėje Italijoje*. Margi raštai: Vilnius.
84. Riekašius, R. (2011). Politinis dalyvavimas: samprata ir tipologija. Klaipėdos universitetas.
85. Tijūnaitienė, R. (2013). *Viešojo valdymo kaitos veiksniai. Demokratija ir piliečių dalyvavimas*. Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos. Mokslo studija. Vilnius: BMK leidykla.
86. Rudzkienė, V. (2005). *Socialinė statistika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
87. Schyns, P., Koop, Ch. (2010). Political Distrust and Social Capital in Europe and the USA. *Social Indicators Research*, 96(1): 145–167.
88. Schumpeter, J. (2003). *Capitalism, Socialism and Democracy*. London: Routledge.
89. Skačkauskienė, I., Bytautė, S. (2012). Socialinio kapitalo apibrėžties ir matavimo problematika. *Verklas: teorija ir praktika*. 13, 208–216.
90. Skvarciany, V., (2017). Individualių klientų pasitikėjimo ir jo įtakos komercinių bankų stabilumui vertinimas. *Daktaro disertacija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
91. Smith, G. (2005). How to achieve organizational trust within an accounting department. *Managerial Auditing Journal*, 20(5), 520–523.
92. Spurga, S. (2012). Demokratija ir pilietinė visuomenė nacionalinėse valstybėse ir Europos sąjungoje: vidurio ir rytų Europos demokratizacija. *Monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
93. Stumbraitė-Vilkišienė, E. (2013). *Piliečių dalyvavimo aktyvumo ir pasitenkinimo sąveikos konceptualizacija kuriant viešąją paslaugą*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03 S), Vilnius.
94. Susila, I., Dean, D., Harness, D. (2015). Intergenerational spaces: citizens., political marketing and conceptualising trust in a transitional democracy. *Journal of Marketing Management*. Nos. 9–10, 970–995.
95. Sztompka, P. (1999). *Trust – A Sociological Theory*. UK: Cambridge University Press, 219 p.
96. Šaparnienė, D., Krupavičius, A. (2013). *Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos*. Mokslo studija. Šiaulių universitetas: BMK leidykla.
97. Šaparnienė, D., Valukonytė, I. (2012.). Implementation of Good Governance Principles in Local Self-government: the Case of Šiauliai City. *Socialiniai tyrimai / Social Research*. 2012. Nr. 3 (28), 98–112.
98. Šiliauskas, S. (2005). Pilietinės visuomenės ir pilietiškumo diskursai modernioje demokratijos refleksijoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 11, 26–33.

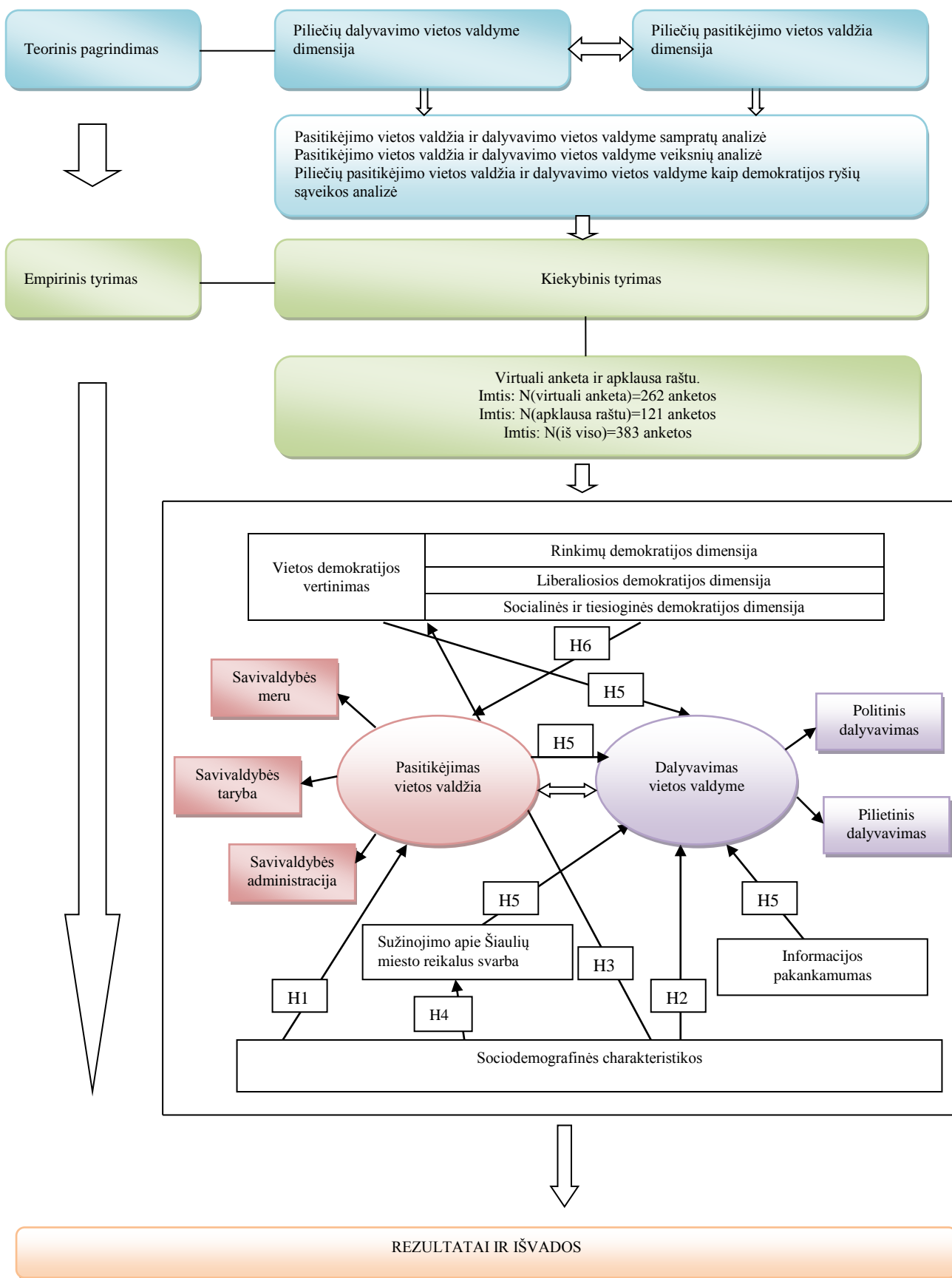
99. Šiliauskas, S. (2005). Pilietinės visuomenės ir pilietiškumo diskursai modernioje demokratijos refleksijoje. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 11.
100. Tang, M., Huhe, N. (2016). *Does decentralisation bring the people back to the government? An empirical analysis of the effect of decentralisation on political trust*. *Policy and Politics*, 44 (3), 403-426.
101. Tidikis R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius.
102. Tījūnaitienė, R. (2013). Viešojo valdymo kaitos veiksniai. Demokratija ir piliečių valdymas. *Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos*. Mokslo studija. Šiaulių universitetas: BMK leidykla.
103. Transparency International Lietuvos skyrius. (2015). Politinės partijos: pinigai, galia ir antikorupcinės priemonės.
104. Tresch, A. (2009) Politicians in the Media: Determinants of Legislators' Presence and prominence in Swiss Newspapers. *The International Journal of Press/Politics*, 14(1), p. 67-90.
105. Umemura, T. (2017). Attitudes toward ingroups versus outgroups as unique distinctions between political trust and generalized social trust: a study of ethnically diverse youth in the Czech.
106. Urmonas, A., Novikovas, A. (2011). Europos vietos savivaldos chartijoje įtvirtintų principų įgyvendinimo vietos savivaldoje ir inkorporavimo nacionalinėje teisės sistemoje ypatumai. *Jurisprudencija*, 18(3), p. 1019–1034.
107. Urvikis, M. (2016). Vietos savivaldos institucijų organizuojamų viešųjų paslaugų sistemos tobulinimas. *Daktaro disertacija*. Kaunas: UAB "Vitae Litera".
108. Vaitkevičiūtė, V. (2007). Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius.
109. Valackienė, A., Mikėnė, S. (2008). *Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika*. Vadovėlis. Kaunas: Technologija.
110. Van der Meer, T., Hakhverdian, A. (2015). Political Trust as the Evaluation of Process and Performance: A Cross-National Study of 42 European Countries. *Political studies*, 65(1) 81 – 102.
111. Van Elsas, E. (2015). Political Trust as a Rational Attitude: A Comparison of the Nature of Political Trust across Different Levels of Education. *Political Studies*, 63, 1158–1178.
112. Visockaitė, A. (2017). Lenkų tautinės mažumos Lietuvoje politinis dalyvavimas. Kultūra ir visuomenė. *Socialinių tyrimų žurnalas*, 6(1), 71–89.
113. Visockas, E. (2016). Pasitikėjimas teisėsaugos institucijomis. *Teisės problemos*, 2(92).
114. Vitkus, G. (2001). *Politologija*. Vilnius: Danielius.
115. Wehmeyer, K., Riemer, K., (2007). Trust-Building Potencial of Coordination Roles in Virtual Organizations. *Elektronis Journal of Organizational Virtualness*. Nr. 8 (2007). eJOV 102-123.

116. Wu, M. Y., Weng, Y.C., Huang, I. C. (2012). A study of supply chain partnerships based on the commitment-trust theory. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 24(4), 690–707.
117. Žydžiūnaitė V. (2007). *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos*. Kaunas: Technologija, p. 104.
118. Žilinskas, G. (2010). Specialiųjų vietos savivaldos principų raida Lietuvos Respublikoje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2 (18). 142–154.
119. Žiliukaitė, R. (2006). Pasitikėjimas: nuo teorinių įžvalgų empirinės analizės link. *Kultūrologija*. 13, 205-252.
120. Žiliukaitė, R., Ramonaitė, A., Nevinskaitė, L., Beresnevičiūtė, V., Vinogradnaitė, I. (2006). Neatrasta galia. Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis. Pilietinės visuomenės institutas: „Versus aureus“.
121. Žukovskis, J., Urmonienė, D., Jodenytė, R. (2013). Savivaldos institucijų įtaka kaimo raidai, taikant institucinės priklausomybės modelį. *Aleksandro Stulginskio universitetas ASU*. p. 84-94.
122. Žvirelienė, R., Bučiūnienė, I. (2008). Santykių marketingo dimensijų vaidmuo išlaikant vartotojus. *Verslas: Teorija Ir Praktika*, 9(4), 272–280.

Dokumentai ir kiti šaltiniai

123. Europos vietos savivaldos chartija. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 82-2418.
124. Lietuvos Respublikos Konstitucija. (2013). Kaunas: UAB „Judex spauda“.
125. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 55-1049.
126. Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras. (2012). Pilietiškumas ir pilietinė visuomenė: lyginamoji pilietiškumo sampratos analizė. Vilnius.
127. Doc. Gaidys, V. (2015). Komentaras TSPMI renginio „Pasitikėjimas valdžios institucijomis Lietuvoje: trūkstama pažangos grandis?“. Lietuvos socialinių tyrimų centras.
128. Statistikos departamentas (2019). *Lietuvos statistikos metraštis*. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

PRIEDAI

PILIEČIŲ PASITIKĖJIMO IR DALYVAVIMO VIETOS VALDYME RAIŠKA: ŠIAULIŲ MIESTO SAVIVALDYBĖS ATVEJIS

ANONIMINĖ ANKETA

Gerbiamas respondente,

Tyrimo tikslas – atskleisti piliečių pasitikėjimo ir dalyvavimo vietos valdyje raišką Šiaulių miesto savivaldybėje, pateikti galimas pasitikėjimo ir dalyvavimo stiprinimo priemones ir galimybes.

Apklausa anoniminė, todėl nei vardo nei pavardės nurodyti nereikia. Tyrimo duomenys bus panaudoti tik magistro darbe apibendrinta statistinių duomenų forma.

Instrukcija. Klausimyne nėra nei teisingų, nei neteisingų atsakymų. Maloniai prašome Jūsų išsirinkti ir pažymėti tokį atsakymą, kuris tiksliausiai atspindėtų Jūsų nuomonę.

Dėkoju, kad sutikote atsakyti į klausimus.

1. Jūsų lytis ☐ Vyras ☐ Moteris	2. Jūsų amžius ☐ 18–29 ☐ 30–39 ☐ 40–49 ☐ 50–59 ☐ 60 m. ir daugiau	3. Jūsų išsilavinimas ☐ Pagrindinis ☐ Vidurinis ☐ Vidurinis su profesine kvalifikacija ☐ Aukštasis neuniversitetinis ☐ Aukštasis universitetinis
--	--	---

4. Jūsų užimtumas ☐ Studentas(-ė) arba moksleivis (-ė) ☐ Įmonės savininkas(-ė), direktorius (-ė) ☐ Tarnautojas(-a) arba specialistas(-ė) ☐ Samdomas darbuotojas (-a) ☐ Ūkininkas(-ė) ☐ Bedarbis(-ė) ☐ Nedirbantis(-i) pensininkas(-ė) ☐ Namų šeimininkas(-ė) arba auginantis vaiką asmuo Kita _____	5. Kuris iš pateiktų apibūdinimų geriausiai nusakytų Jūsų požiūrį į dabartines Jūsų ir kartu su Jumis namuose gyvenančių žmonių pajamas? ☐ Esamos pajamos leidžia gyventi nejaučiant jokio nepritekliaus ☐ Esamų pajamų iš esmės pakanka ☐ Sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis ☐ Labai sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis
--	---

6. Ar Jums labai svarbu, svarbu, nesvarbu ar visiškai nesvarbu sužinoti apie:

<i>Kiekvienoje eilutėje – po atsakymą</i>	Labai svarbu	Svarbu	Nesvarbu	Visiškai nesvarbu
Šiaulių miesto savivaldybės tarybos priimamus sprendimus?	○	○	○	○
Šiaulių miesto savivaldybės paskutinių metų metines finansines ataskaitas?	○	○	○	○
Šiaulių miesto savivaldybėje planuojamus bei įgyvendinamus projektus?	○	○	○	○

7. Ar Jums užtenka informacijos apie Šiaulių miesto savivaldybės tarybos priimamus sprendimus, planuojamus bei įgyvendinamus projektus?

- Taip
 Ne

8. Siekiant geresnio gyvenimo Lietuvoje arba norint užkirsti kelią gyvenimo blogėjimui galima imtis įvairių veiksmų. Ar per pastaruosius 24 mėn. Jūs ėmėtės šių veiksmų...?		
	Taip	Ne
1. Kreipėtės į savivaldybės politikus ar kitus vietos valdžios atstovus	☐	☐
2. Dirbote politinėje partijoje, judėjime ar iniciatyvinėje grupėje	☐	☐
3. Dalyvavote savivaldybės teikiamose viešose konsultacijose, rengiamuose susitikimuose	☐	☐
4. Teikėte savo pasiūlymus ar skundus savivaldybei	☐	☐
5. Pasirašėte peticiją	☐	☐
6. Dalyvavote streiko akcijoje	☐	☐
7. Dalyvavote demonstracijoje, mitinge ar pikete	☐	☐

9. Egzistuoja įvairių būdų pagerinti padėti visuomenėje. Ar per paskutiniuosius dvejus metus esate daręs (-iusi) ką nors iš čia išvardintų veiksmų?		
	Taip	Ne
1. Kreipėtės į policiją, mokesčių inspekciją, vaiko teisių tarnybą ir pan. pranešdami apie įstatymų pažeidimus	☐	☐
2. Rašėte ką nors apie politiką, miesto reikalus elektroniniu paštu ar socialiniuose tinkluose	☐	☐
3. Neatlygintinai dalyvavote visuomeninėje kampanijoje (platinote plakatus, rinkote parašus ir pan.)	☐	☐
4. Aukojote labdarai pinigų, daiktų arba kitaip parėmėte asmenis, visuomenines organizacijas	☐	☐
5. Dalyvavote aplinkos tvarkymo talkose	☐	☐
6. Dalyvavote vietos bendruomenės veikloje	☐	☐
7. Organizavote bendruomenės veikas, aplinkos tvarkymo talkas ir pan.	☐	☐
8. Susitikote su žurnalistais ar pats/ pati rašėte, kalbėjote spaudoje, televizijoje, radijuje	☐	☐

10. Sakykite, ar Jūs ketinate balsuoti savivaldos rinkimuose 2019 m. kovo mėn.?

- Taip
 Ne
 Nežinau

11. Įvertinkite, kiek pasitikite šiomis Šiaulių miesto savivaldybės institucijomis. 00 reiškia, kad labai nepasitikite, 10 – labai pasitikite.		
	Labai nepasitikite	Labai pasitikite
Savivaldybės meru	00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10	
Savivaldybės taryba	00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10	
Savivaldybės administracija	00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10	
12. Sakykite, ar sutinkate su šiais teiginiais. 00 reiškia, kad visiškai nesutinkate, 10 – visiškai sutinkate.		
	Visiškai nesutinku	Visiškai sutinku

Šiaulių miesto savivaldos rinkimai yra sąžiningi ir skaidrūs	00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10
Šiaulių gyventojai diskutuoja apie tai, ką miestui žada kandidatai į merus, partijos, rinkimų komitetai	00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10
Šiaulių miesto valdžia, priimdama sprendimus, atsižvelgia į gyventojų nuomonę	00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10
Šiaulių miesto valdžia paaiškina savo sprendimus gyventojams	00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10

13. Sakykite, ar sutinkate su šiais teiginiais. 00 reiškia, kad visiškai nesutinkate, 10 – visiškai sutinkate.	
	Visiškai nesutinku Visiškai sutinku
Kiekvienas Šiaulių miesto gyventojas gali laisvai reikšti savo nuomonę net jei ji yra kraštutinė	00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10
Vietinė žiniasklaida gali laisvai kritikuoti Šiaulių miesto valdžią	00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10
Žiniasklaida pateikia objektyvią, patikimą informaciją apie Šiaulių miesto savivaldybės darbą	00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10

14. Sakykite, ar sutinkate su šiais teiginiais. 00 reiškia, kad visiškai nesutinkate, 10 – visiškai sutinkate.	
	Visiškai nesutinku Visiškai sutinku
Šiaulių miesto valdžiai rūpi skurdo mažinimas mieste	00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10
Šiaulių miesto valdžiai rūpi visų gyventojų gerovė	00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10
Šiaulių miesto valdžia sudaro galimybę gyventojams pareikšti savo nuomonę dėl miestui svarbių sprendimų	00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10
Šiauliečiai aktyviai dalyvauja viešose konsultacijose priimanč svarbius visuomeninius sprendimus	00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10

15. Kas paskatintų Jus įsitraukti į sprendimų priėmimą vietos valdyme (dalyvauti viešose konsultacijose, Tarybos posėdžiuose, pareikšti nuomonę, teikti siūlymus)?

NUOŠIRDŽIAI DĖKOJU UŽ SUGAIŠTĄ LAIKĄ KLAUSIMYNO PILDYMOI!